

Volba povolání

jako klíčové téma období dospívání

Bc. Jarmila Frýdlová

Diplomová práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. Jarmila Frýdlová
Osobní číslo:	H20100
Studijní program:	N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Volba povolání jako klíčové téma období dospívání

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti profesní orientace, kariérového poradenství a vývojové psychologie.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BERK, Laura E. a Adena Beth MEYERS, 2016. Infants, children, and adolescents. Eighth edition. Boston: Pearson. ISBN 9780133936735.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu, 2. aktualizované vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.
- MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ, 2020. Výchovné poradenství. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 9788075981745.
- PÝCHOVÁ, Silvie; KOŠTÁLOVÁ, Helena; DRAHOŇOVSKÁ, Petra a MADZIOVÁ, Dorota, 2020. Kariérové poradenství na každý pád. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7598-604-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ, 2021. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.

Vedoucí diplomové práce: **doc. Mgr. Jan Kalenda, Ph.D.**
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání diplomové práce: **11. prosince 2023**

Termín odevzdání diplomové práce: **19. dubna 2024**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 11. prosince 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a).
V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 22. 3. 2024

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečné zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá tématem prvotní volby povolání coby klíčového tématu období dospívání. Sestává ze dvou částí, teoretické a praktické. Po úvodním vymezení základních pojmů se teoretická část podrobněji věnuje vývojové fázi dospívání. Pojednává o jednotlivých oblastech vývoje a vývojovém úkolu této životní etapy. Dále přibližuje proces prvotní volby povolání a faktory, které jej ovlivňují. Závěrečná kapitola teoretické části je věnována problematice kariérového poradenství. Oporu pro teoretickou část přitom nalzáme v domácí i zahraniční odborné literatuře.

Praktická část si klade za cíl prostřednictvím dotazníkového šetření zmapovat orientaci rodičů dospívajících v oblasti problematiky volby povolání a získat tak vodítko pro tvorbu efektivnějšího systému podpory dospívajících i jejich rodičů v této oblasti.

Klíčová slova: dospívání, povolání, prvotní volba povolání, kariérové poradenství

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the topic of first career decision as a primary task of adolescence. It consists of two parts, theoretical and practical. After the introductory definition of the basic concepts, the theoretical part deals in more detail with the developmental stage of adolescence, the process of particular fields of development as well as of developmental task of adolescence. It details the process of first career decision including the influencing factors. The final chapter of the theoretical part is dedicated to career guidance. We find our support in domestic and foreign literature.

The practical part aims at map out the adolescents' parents awareness of vocational choice problems through the questionnaire survey, to guide the development of more effective concept of support system of adolescents and their parents in this sphere.

Keywords: adolescence, vocation, first career decision, career guidance

Upřímně děkuji vedoucímu mé bakalářské práce doc. Mgr. Janu Kalendovi, Ph.D. za jeho odborný a zároveň lidský přístup při vedení mé práce, za jeho inspirativní připomínky, cenné rady a doporučení.

Velké poděkování patří rovněž mé rodině za veškerou pomoc, podporu a trpělivost, které se mi od ní dostávalo po celou dobu mého studia.

V neposlední řadě pak velmi děkuji všem respondentům za jejich ochotu podílet se na mém výzkumu.

Motto:

„Dospělí mi však poradili, abych nechal toho kreslení otevřených a zavřených hroznýšů a zajímal se raději o zeměpis, dějepis, počty a mluvnicí. Tak se stalo, že jsem se v šesti letech vzdal skvělé malířské kariéry. Neúspěch mé kresby číslo 1 a kresby číslo 2 mě odradil. Dospělí sami nikdy nic nechápou a děti to hrozně unavuje, stále a stále jim něco vysvětlovat. Musel jsem si tedy vybrat jiné povolání a naučil jsem se řídit letadlo.“

Antoine De Saint-Exupéry

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ	13
1.1 DOSPÍVÁNÍ	13
1.2 POVOLÁNÍ	13
1.3 VOLBA POVOLÁNÍ	13
1.4 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ	14
2 DOSPÍVÁNÍ.....	15
2.1 TERMINOLOGICKÉ A ČASOVÉ VYMEZENÍ	16
2.2 OBLASTI VÝVOJE, JEHO DETERMINANTY A SPECIFIKA	18
2.2.1 Tělesný vývoj	19
2.2.2 Kognitivní vývoj	20
2.2.3 Emočně-sociální vývoj.....	22
2.3 VÝVOJOVÝ ÚKOL DOSPÍVÁNÍ.....	24
3 VOLBA POVOLÁNÍ.....	27
3.1 PROCES VOLBY POVOLÁNÍ A JEHO ÚSKALÍ.....	27
3.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLBU POVOLÁNÍ	32
3.2.1 Osobnost.....	32
3.2.2 Rodina	35
3.2.3 Učitelé	36
3.2.4 Vrstevníci a širší sociální okolí	37
3.2.5 Genderové stereotypy.....	38
3.2.6 Ostatní faktory.....	40
4 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ	41
4.1 VÝVOJ A STÁVAJÍCÍ TRENDY V OBLASTI KARIÉROVÉHO PORADENSTVÍ.....	42
4.2 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ V RESORTU MŠMT	46
4.2.1 Školy	47
4.2.2 Školská poradenská zařízení	50
4.3 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ V RESORTU MPSV	51
4.4 OSTATNÍ ZDROJE	52
II PRAKTICKÁ ČÁST	54
5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉ ČÁSTI.....	55

5.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	55
5.2	VÝZKUMNÉ CÍLE	55
5.3	VÝZKUMNÉ OTÁZKY A FORMULACE HYPOTÉZ.....	56
5.4	DRUH VÝZKUMU A VÝZKUMNÁ METODA.....	58
5.5	KOMENTÁŘ K DOTAZNÍKU.....	59
5.6	PILOTÁŽ DOTAZNÍKU	60
5.7	VÝBĚR VÝZKUMNÉHO SOUBORU	61
5.8	PRŮBĚH A ZPŮSOB ZÍSKÁVÁNÍ A ZPRACOVÁNÍ DAT	61
5.9	LIMITY A PŘÍNOS VÝZKUMU	64
6	VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	66
6.1	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	66
6.2	ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	67
7	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A DISKUZE.....	86
8	ZÁVĚR.....	97
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	100
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	106
	SEZNAM OBRÁZKŮ	108
	SEZNAM TABULEK.....	109
	SEZNAM GRAFŮ	110
	SEZNAM SCHÉMAT	111
	SEZNAM PŘÍLOH.....	112

ÚVOD

Dle dostupných statistických údajů navštěvovalo ve školním roce 2022/2023 v České republice poslední ročník základní školy 106 457 žáků, což je mimochodem nejvyšší počet za posledních osmnáct let (ČSÚ, 2023). Každý z nich stál před jedním z vůbec nejdůležitějších životních rozhodnutí, kterým je volba povolání. Vendel (2008, s. 18) o tomto kroku hovoří jako o životní vývojové úloze a klíčové etapě kariérového vývoje a zdůrazňuje, že její nezvládnutí později generuje další problémy; nejprve v podobě studijní nespokojenosti a později pak například nízké profesní stability, pracovní výkonnosti, nezaměstnanosti a jiných.

Nespokojenost v pracovním životě se potažmo odráží také v soukromé sféře života jedince. Je tomu tak proto, že práce je významná nejen ve smyslu existenční soběstačnosti, ale vzhledem k faktu, že v ní trávíme většinu svého produktivního života, je zásadní rovněž pro náš celkový wellbeing. Jak dokládá kupříkladu Bucher (2021, s. 139) *„spokojenost s prací je jedním z nejsilnějších korelátů životní spokojenosti a nevyhnutelně tak zabarvuje celý náš životní pocit a kvalitu života jako takovou.“* Vezmeme-li navíc v úvahu závěry řady studií, které hovoří například o tom, že nezaměstnaní lidé se ve vyšší míře chovají zdraví ohrožujícím způsobem nebo že pocit vnitřní nespokojenosti a stres negativně ovlivňují fyzické i duševní zdraví člověka, vidíme, že volba profese potenciálně ovlivňuje komplexní biopsychosociální sféru budoucího života jedince.

Dalším důležitým aspektem je skutečnost, že na volbu povolání nelze nahlížet toliko z pohledu jednotlivce (tedy výlučně jeho preferencí, schopností a dovedností), ale rovněž z pohledu společnosti, respektive požadavků pracovního trhu. A ten se s technologickými, ale také například geopolitickými změnami neustále dynamicky mění. Správná volba povolání by tak měla spočívat též v co nejoptimálnějším sladění individuálních a společenských zájmů (Langmeier, Krejčířová, 2021, s. 159).

Je zjevné, že volba vhodné profese je nejen v kontextu životní dráhy jedince klíčová. Poměrně výstižné je v tomto smyslu Strádalovo (in Hlad'o, 2014, s. 7) přirovnání volby povolání k cestě, kdy uvádí *„jakmile nastoupíte do určitého vlaku, můžete sice během jízdy přestoupit a rozhodovat tak o své další trase, ale základní směr vaší jízdy už je dán. Čím více jej budete chtít změnit, tím více úsilí vás to bude stát“*. Realita, jak konstatuje Vendel (2008, s. 21, 100) je přitom taková, že přibližně 60 % žáků posledních ročníků základních škol vykazuje vysokou míru nerozhodnosti stran volby své další profese a Langmeier,

Krejčířová (2021, s. 160) doplňují, že asi 50 % dospívajících pocítuje po dvou až třech letech sekundárního vzdělávání nespokojenost se svou volbou a začíná usilovat o změnu. Že se jedná o dlouhodobý problém potvrdil nedávný výzkum realizovaný zlínskou agenturou Trexima (2023), z jehož závěrů vyplynulo, že své volby lituje na konci studia skutečně takřka polovina všech českých středoškoláků.

Z pohledu ontogeneze není toto zjištění de facto nikterak překvapivé. Jak konstatují Vágnerová, Lisá (2022, s. 367) dospívání je obdobím komplexní bio-psycho-sociální proměny jedince. Erikson (1963, in Vágnerová, Lisá, 2022, s. 371) v souvislosti s tímto vývojovým obdobím poukazuje na poměrně častou a subjektivně vnímanou potřebu jedince (vyvolanou právě osobnostní nezralostí) rozhodnutí, která by svou závažností mohla ovlivnit jeho budoucí existenci, odložit. Paradoxem, jak konstatuje mimo jiných například Thorová (2015, s. 416), bohužel je, že právě v tomto období nezralosti musí člověk učinit první závažné rozhodnutí týkající se jeho vlastní budoucnosti, a to volbu profese, kterou Vágnerová, Lisá (2022, s. 370, 395) považují za vůbec nejvýznamnější milník determinující jeho budoucí sociální postavení.

Vedle nezralosti pak odborná veřejnost spatřuje další úskalí rozhodovacího procesu ve skutečnosti, že dospívající mají dnes mnohem méně přímých zkušeností s povoláními, která si volí, než tomu bylo v minulosti. Informace o profesích tak hledají na internetu a v médiích a do rozhodovacího procesu vstupují rodiče, učitelé a/nebo vrstevníci. Jak konstatuje Průcha (2014, s. 224) nejsilnější vliv na volbu povolání má rodina, přičemž míru tohoto vlivu vůbec nejvýznamněji determinuje zejména vzdělání rodičů a jejich profese. Mertin (2020, s. 226) však zdůrazňuje, že klíčovým by v tomto rozhodovacím procesu měl být názor žáka, nikoli rodičů. Na nutnost větší svobody v rozhodování coby nezbytného předpokladu dalšího úspěšného rozvoje vlastní identity poukazují opět také Vágnerová, Lisá (2022, s. 452).

Možným řešením úskalí spojených s kariérovou nezralostí, kterou jsme zde nastínili je kariérové poradenství, jehož význam v poslední době významně narůstá, a to nejen v České republice (Pýchová a kol., 2020, s. 11). Děje se tak mimo jiné právě v důsledku změn celospolečenského kontextu, kdy právě počáteční vzdělávání skýtá prostor dlouhodobě a pozvolna vést žáky k tomu, aby byli schopni orientovat se jak ve složitých a neustále se měnících podmínkách okolního světa a trhu práce, tak i sami v sobě a díky tomu získali větší sebedůvěru při rozhodování o svém dalším profesním směřování. Langmeier,

Krejčířová (2021, s. 160) konstatují, že tato pomoc by rozhodně neměla být jednorázová a měla by přicházet včas, ideálně již kolem desátého roku věku jedince.

S ještě větší naléhavostí hovoří o kariérovém poradenství Vendel (2008, s. 198), když jej označuje dokonce za morální povinnost rodičů a učitelů vůči žákům. V kontextu řečeného je o to více znepokojivé další zjištění agentury Trexima (2023), a sice že přibližně polovina z více než patnácti tisíc dotazovaných středoškoláků nemá žádné povědomí o službách kariérového poradce, přičemž vyšší informovanosti je nutno dosáhnout i mezi rodiči, jejichž participace (ať už v roli „rozhodujícího“ či „poskytovatele potřebných informací“) na prvotní volbě povolání má navíc (jak uvádíme podrobněji v úvodu čtvrté kapitoly naší práce) vzestupnou tendenci (ZKOLA, 2024a).

Všechny uvedené skutečnosti nás proto přivedly k rozhodnutí věnovat se v rámci diplomové práce právě problematice volby povolání. Práce sestává ze dvou částí, a to teoretické a praktické. Po úvodním vymezení základních pojmů se teoretická část podrobněji věnuje vývojové etapě dospívání, procesu volby povolání, faktorům a úskalím, které jej ovlivňují a provázejí a v neposlední řadě pak kariérovému poradenství a zdrojům opory, které jsou dospívajícím v této oblasti k dispozici.

Empirická část předkládané práce si klade za cíl zmapovat prostřednictvím dotazníkového šetření orientaci rodičů dospívajících v oblasti problematiky volby povolání. Zajímá nás nejen jaké zdroje informací využívají, ale také podle jakého „klíče“ postupují při volbě povolání svých potomků a v neposlední řadě pak jaké zdroje informací a opory by v této oblasti uvítali. Zjištěné údaje budou zkoumány z hlediska případných rozdílů mezi muži a ženami. Domníváme se, že získané poznatky by mohly přispět k lepšímu pochopení dané problematiky a poskytnout vodítko k vypracování efektivnějšího systému podpory žáků a jejich zákonných zástupců v oblasti kariérového poradenství. V neposlední řadě pak hodláme získané poznatky využít v rámci své vlastní praxe kariérového poradce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ

Účelem této kapitoly je přinést základní terminologické vymezení klíčových pojmů a přispět tak k lepšímu porozumění předkládané diplomové práci.

1.1 Dospívání

Hartl, Hartlová (2010, s. 107) hovoří o dospívání jako o „*období ontogenetického vývoje, kdy vrcholí procesy zrání sexuálního, emocionálního a sociálního; zpravidla od 12 do 24 let*“. Vágnerová, Lisá (2022, s. 321) jej specifikují jako přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí, kdy dochází ke komplexní proměně osobnosti „*ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální*“. Průcha a Veteška (2014, s. 19) pak zdůrazňují, že z pedagogického hlediska se jedná o významné období právě vzhledem k tomu, že většina mladých lidí v jeho průběhu „*ukončuje povinnou školní docházku a volí si další vzdělávací dráhu. S tím jsou spojeny problémy týkající se volby oboru studia, volby povolání aj.*“.

1.2 Povolání

Povoláním, nebo také obecně prací rozumíme „*tělesné nebo duševní činnosti zaměřené na výdělek, výživu, uspokojení potřeb, tvorbu hodnot*“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 436). Jak uvádí Hartl, Hartlová (2010, s. 445) dále, současná společnost vnímá profesi jako „*určující faktor sociálního statusu člověka*“, kdy „*dospělý člověk je posuzován podle profese, kterou vykonává, a mladý člověk podle profese, na niž se připravuje*“. Mai (2018, s. 153) konstatuje, že „*práce a povolání jsou důležitými činiteli identity a pocitu vlastní hodnoty, přičemž mnozí lidé se definují dokonce právě prostřednictvím svého povolání*“.

1.3 Volba povolání

Jak konstatuje Hlad'o (2008, s. 3), tento termín bývá používán k označení celé řady jevů, „*od rozhodování o konkrétním povolání, kterému by se chtěl jedinec v budoucnu věnovat, výchovy k volbě povolání, výběru střední školy v posledním ročníku základní školy přes hledání konkrétního zaměstnání až po rekvalifikaci na jiné povolání*“. Průcha a kol. (2013, s. 274) definují volbu povolání jako „*proces zahrnující rozhodování o volbě studia nebo přípravy na povolání, konkrétního povolání a celou profesní dráhu člověka*“.

V kontextu naší práce používáme uvedeného termínu zejména ve smyslu takzvané „*první volby povolání*“, která „*zahrnuje rozhodování o celkové profesní orientaci, hledání*

*vhodného studijního či učebního oboru a výběr konkrétní školy“ (Hlad’o, 2008, s. 4). Její velmi specifický význam spočívá dle Strádala a Nouzové (1995, s. 2) v tom, že je s ohledem na bezpočet svých možností svým způsobem nejsložitější, přičemž paradoxně již podstatnou měrou směřuje profesní orientaci jedince konkrétním směrem. Profesní orientací rozumíme dle Průchy a Vetešky (2014, s. 224) „rozhodovací procesy, v jejichž průběhu si jedinec vybírá povolání, respektive obor, jemuž se chce věnovat“, přičemž uvedení autoři konstatují (tamtéž), že se jedná o proces velmi individuální, kdy „u části mládeže se profesní orientace vyhraňuje již v základní nebo střední škole, u některých jedinců až v průběhu vysokoškolského studia“. V odborné literatuře se v souvislosti s prvotní volbou povolání používá rovněž termínu *volba další vzdělávací dráhy*.*

Pojem *vzdělávací dráha* vymezuje Průcha a Veteška (2014, s. 299) jako „*průchod jedince různými institucemi formálního vzdělávání*“; v kontextu naší práce se jedná o volbu školy v rámci vyššího sekundárního vzdělávání (ISCED 3).

Dle Supera (in Mezera, 2018, s. 11) je volbu povolání nutné chápat spíše jako „*dlouhodobý proces postupného rozvoje profesního chování, a nikoliv jako jednorázové rozhodnutí v jediném a časově omezeném okamžiku*“.

1.4 Kariérové poradenství

Na úrovni mezinárodního konsensu bylo v rámci Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj kariérové poradenství definováno jako „*systém poradenských služeb, jejichž cílem je pomáhat jednotlivcům jakéhokoli věku v rámci rozhodování o dalším vzdělávání, profesní přípravě, volbě zaměstnání a rozvoji kariéry*“ (E-kariera plus, 2023, s. 4). V rámci České republiky bývá dosud v odborných diskusích a literatuře (např. Svobodová, 2015) používáno termínu profesní poradenství, poradenství pro volbu povolání, poradenství pro profesní orientaci, poradenství pro volbu vzdělávací dráhy či vzdělávací trasy apod.

Na úrovni primárního a sekundárního vzdělávání je hlavním úkolem kariérového poradenství „*vést žáky k samostatnosti a odpovědnosti za vlastní rozhodování o vzdělávací a profesní dráze*“ (JCMM, 2020, s. 3). Kariérové poradenství tak zahrnuje širokou škálu „*informačních, poradenských, diagnostických, motivačních i vzdělávacích činností, které sledují společný cíl: pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní dráze*“ (E-kariera plus, 2023, online, s. 4).

2 DOSPÍVÁNÍ

Chceme-li přispět k vypracování efektivnějšího systému podpory dospívajících v oblasti volby povolání, jak předestíráme v úvodu naší práce, je nezbytná alespoň elementární znalost ontogeneze člověka. Ontogenezi (vývojem) rozumíme souhrn změn určitého systému v čase, v případě člověka tedy od jeho početí do smrti (Thorová, 2015, s. 27). Říčan (2021, s. 20) hovoří o vývoji jako o změně, při níž organismus získává nové vlastnosti, přičemž některé z dosavadních si ponechává, jiné pozbývá a vnitřně i navenek se stává složitějším a autonomnějším.

Problematikou vývoje a změn v chování a prožívání člověka v určitém časovém úseku se zabývá vývojová psychologie. S ohledem na intenzivně probíhající změny v období dospívání, které je po raném dětství považováno za druhé nejkritičtější období vývoje člověka (Hartl, Hartlová, 2010, s. 471) pak existuje také speciální obor adolescentní psychologie (nebo také psychologie mládeže). Poznatky vývojové psychologie nám poskytují mimo jiné právě informace o kompetencích jedince k určité činnosti. Thorová (2015, s. 19, 21) považuje dobrou znalost vývojové psychologie za naprostý základ úspěchu práce s lidmi jakéhokoli věku. Průcha a Veteška (2014, s. 200) zdůrazňují, že z hlediska pedagogiky je znalost ontogeneze člověka naprosto nezbytná pro pochopení specifických jednotlivých vývojových stádií vzhledem k jejich měnícím se dispozicím k učení a vzdělávání, které je nutné respektovat.

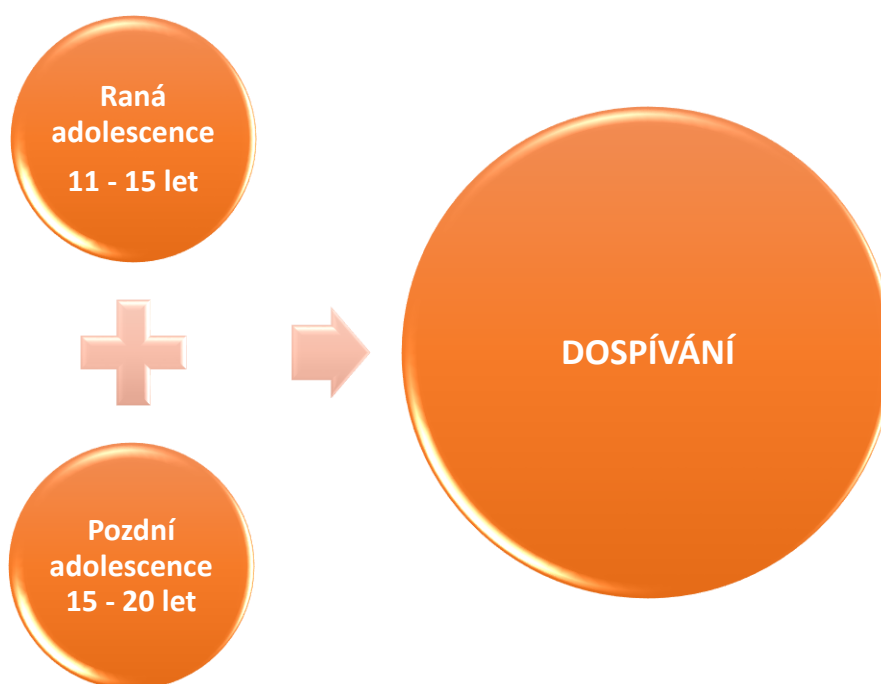
V kontextu tématu předkládané práce nám poznatky uvedené vědní disciplíny mohou pomoci identifikovat oblasti, kde je dospívajícím vhodné či dokonce nezbytné poskytnout adekvátní podporu a pomoc, zvolit vhodné nástroje a techniky práce s dospívajícími v oblasti kariérového poradenství atd.

Po terminologickém a časovém vymezení dospívání se tedy s ohledem na uvedené v této kapitole zaměříme na jednotlivé oblasti adolescentního vývoje a jejich specifika, která jsou relevantní právě z pohledu problematiky volby povolání. Dotkneme se rovněž tématu vývoje identity, které je pro období dospívání stěžejní a jejíž je profesní orientace nedílnou součástí.

2.1 Terminologické a časové vymezení

Období dospívání nebo také adolescence (z latinského *adolescens*, tj. mladý, dospívající) je přibližně jednu dekádu trvajícím vývojovým obdobím, které „je snad z celého života nejdramatičtější a biodromálně nejzajímavější“ (Říčan, 2021, s. 167). Dle Vágnerové a Lisé (2022, s. 232), ale i dalších autorů je tak účelné rozdělit toto období do dvou fází, a sice na ranou adolescenci (11 - 15 let věku jedince) a pozdní adolescenci (15 - 20 let).

Schéma 1 Fáze dospívání

Zdroj: vlastní

Specifikujeme-li časové rozmezí daného vývojového období, považujeme za vhodné poukázat na dva významné související fenomény, a sice sekulární akceleraci a psychosociální (nebo také adolescentní) moratorium.

Sekulární akceleraci rozumíme „celkové urychlování růstu a vývoje v průběhu staletí“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 144). Je obecně známo, že nástup dospívání ve smyslu fyzického vývoje (např. nástup menarché, první a druhá dentice aj.) se ve vyspělých zemích v posledních sto letech citelně (až v řádu let) uspíšil. Většina odborníků se přitom domnívá, že s akcelerací fyzického vývoje dochází paralelně i k akceleraci vývoje psychického.

Zároveň žijeme ve světě plném (mnohdy zásadních) změn, jejichž tempo se neustále zvyšuje. Polsko-britský sociolog Zygmunt Bauman použil ve své knize *Tekuté časy: Život ve věku nejistoty* (2017) k vyjádření našeho moderního, stále rychleji a neustále se měnícího světa metaforu "tekutosti". Svět mění své uspořádání a s ním i celá společnost. Zatímco některé lidské činnosti se striktně vymezují, jiné se navzájem prolínají a jejich doposud ostré hranice se stírají. Změn doznává nejen přístup k informacím, ale i jejich samotný obsah. Vznikají nové teorie, vize a představy. Moderní člověk se pohybuje v prostředí založeném na získávání nových poznatků a jejich dalším předávání. To s sebou přirozeně přináší zvyšující se nároky na člověka, jeho vlastnosti, znalosti i dovednosti. Popisovaná realita poměrně logicky vyústila do prodlužující se doby přípravy na vstup do života dospělých, včetně přípravy profesní, respektive studijní. Společenská očekávání a obecně dospělost jako taková se dospívajícím může jevit příliš náročnou a nejistotu vzbuzující záležitostí, což vede k úsilí o její oddálení, respektive o prodloužení jakéhosi přechodného období. Na tuto realitu upozorňují například Berk a Meyers (2016, s. 520) nebo Vágnerová, Lisá (2022, s. 325).

Stále zřetelněji se tak vyhraňuje specifický životní úsek, který Erik Erikson označuje pojmem „*období psychosociálního moratoria*“. Jeho sociálním určením (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 146) je právě poskytnout dospívajícímu čas a ochranu k postupnému zvládnutí všech složitých společenských úkolů. Uvedené skutečnosti mají za následek to, že se období dospívání „*rozšiřuje oběma směry – zkracuje se doba dětství a oddaluje nástup plné dospělosti*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 146).

Zatímco v otázce periodizace, tedy časovém či chceme-li věkovém vymezení dospívají jednotliví autoři k de facto jednoznačnému konsenzu, v používané terminologii jsou patrné jisté nuance. Jak konstatuje Hartl, Hartlová (2010, s. 13), termínu adolescence bývá v odborné literatuře užíváno nejednoznačně. V zahraniční literatuře se jím rozumí celé období mezi dětstvím a ranou dospělostí. V českém prostředí používají někteří autoři (například Langmeier, Říčan aj.) pro označení rané adolescence termínu pubescence (z latinského pubes – chmýří, přeneseně pak tělesné dospívání jako takové, Říčan, 2021, s. 168).

K prvotní volbě povolání dochází přibližně v patnácti letech věku, tedy na pomyslném pomozí mezi ranou adolescencí alias pubescencí a pozdní adolescencí. Pro účely naší práce proto volíme termín *dospívání* (případně rozlišujeme ranou a pozdní adolescenci), kdy, jak konstatuje Říčan (2021, s. 168) „*dospíváním se rozumí období zahrnující pubescenci i adolescenci*“.

2.2 Oblasti vývoje, jeho determinanty a specifika

Jak konstatují Berk a Meyers (2016, s. 5), lidský vývoj členíme do tří základních oblastí, a sice tělesné, kognitivní a emočně-sociální. Zdůrazňují přitom, že žádnou z nich nelze striktně oddělit od ostatních, neboť každá ovlivňuje ty ostatní a zároveň je jimi ovlivňována. S obdobným členěním přicházejí v českém prostředí například Vágnerová, Lisá (2022, s. 11), které hovoří o vývoji tří dílčích oblastí, a to biosociální, kognitivní a psychosociální.

Schéma 2 Oblasti vývoje člověka

Zdroj: vlastní

Lidský vývoj je výsledkem vzájemné interakce zrání a učení a vedle faktorů biologických (genetické dispozice) je ovlivňován psychickými a sociokulturními proměnnými (Vágnerová, Lisá 2022, s. 12, 321, 332). Dochází při něm k postupně zvyšující se adaptabilitě na prostředí a na požadované fyzické, sociální a kognitivní výkony dané společností (Thorová, 2015, s. 27).

Zráním (maturací) rozumíme „vrozeně podmíněný sled růstu a změn, který je relativně nezávislý na vnějších událostech“ (Nolen-Hoeksema, 2012, s. 820) a který „určuje ve vývoji

okamžiky výskytu jednotlivých funkcí a schopností, které se dále rozvíjejí učením“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 297). „*Učení, coby aktivní proces pak rozšiřuje vrozený genetický program a možnosti jedince, který je tak schopen přizpůsobovat se novým situacím“*; hovoříme zde přitom o „*učení ve smyslu zvidavého životního stylu, nikoli pouhého vštěpování faktografických položek“* (Hartl, Hartlová, 2010, s. 632).

Dříve než přejdeme k podrobnějšímu popisu vývoje jednotlivých oblastí považujeme za nezbytné zmínit, že jakkoli můžeme díky poznatkům vědy nalézat v individuálních životech jedinců určité společné znaky a zákonitosti, jimiž se řídí jejich konání, vždy je nutné mít na paměti větší či menší míru individuality každého člověka, přičemž právě v období rané adolescence jsou tyto individuální rozdíly (ať už fyzické či psychické) zvláště výrazné (Říčan, 2021, s. 15, 168).

2.2.1 Tělesný vývoj

Jak podotýká Berk a Meyers (2016, s. 520), tělesný vývoj probíhá (na rozdíl od kognitivního a emočně-sociálního) napříč různými kulturami de facto shodně. Vlivem hormonálních změn dochází u dospívajících ke změnám tělesné konstituce, dozrávání reprodukčního systému a rozvoji sekundárních pohlavních znaků. U dívek tato fáze přichází přibližně o dva roky dříve než u chlapců. Prvním a pro okolí nejpatrnějším znakem nastupující rané adolescence je tzv. růstový spurt. Dívky v této fázi vyrostou za jeden rok v průměru o 9 cm a 5 kg, chlapci o 12 cm a 6 kg, přičemž fyzický vzhled je v této fázi u obou pohlaví stále ještě velmi podobný. Skokový růst totiž vede velmi často k jistým disproporcím tělesné konstituce, kdy horní i dolní končetiny rostou ve srovnání se zbylými částmi těla rychleji. Teprve později dochází k tzv. „*druhé proměně tělesné stavby“* (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 144), kdy se již tělesná konstituce začíná v závislosti na příslušnosti k mužskému či ženskému pohlaví výrazněji odlišovat. Zatímco u chlapců dochází především k růstu svalů, u dívek dochází ke změně rozložení tělesného tuku, v důsledku čehož začíná dívčí tělo získávat typicky ženský tvar. Přibližně od patnáctého roku věku je tělesný růst velmi pozvolný a dospívající dorůstá do své „konečné“ výšky; tento okamžik s sebou dle Říčana (2021, s. 169) přináší jeden významný psychologický aspekt, kdy dospívající již právě díky své tělesné výšce přestává (fyzicky) vzhlížet k dospělým a dostává se při vzájemné komunikaci na jejich úroveň. Právě změna fyzického vzhledu bývá pro okolí první známkou proměny dospívajícího a vede k postupné změně přístupu k němu.

Vzhled a obecně tělesná proměna jsou pro dospívající velmi náročné a mohou být v některých případech i poměrně obtížně zpracovatelné. Dospívající se mohou potýkat s podrážděnostmi, pocity méněcennosti, ale také poruchami spánku a snazší unavitelností.

Zejména v období pozdní adolescence nabývá vzhled coby podstatná součást formující se nové identity pro dospívajícího značného významu a jako takový je jednou z determinant duševního vývoje (Říčan, 2021, s. 53). Zvláště v dnešní společnosti vyznávající kult těla může být zevnějšek pro dospívajícího zdrojem úzkosti, pochybností o sobě samém, v krajním případě může vést až k určitým patologiím (např. poruchy příjmu potravy, sebepoškozování, agrese atd.), pakliže se mu subjektivně nedaří naplnit představu ideálu.

Somatické změny do značné míry determinují také společenské postavení jedince. Vyspělejší jedinci se například těší větší oblibě mezi vrstevníky, dospělí k nim snáze a dříve zaujmají postoj jako k dospělým, a dokonce i v pozdějším věku dosahují tito jedinci většího úspěchu, a to v profesním i soukromém životě. Jinými slovy vzhled je nejen cílem, ale stává se také prostředkem k získání určitého sociálního statutu. Jak ovšem podotýkají Vágnerová, Lisá (2022, s. 330), subjektivní pocit nedostatečné atraktivity může být na druhé straně dospívajícími kompenzován například vyšším zájmem o (sebe)vzdělávání a jako takový může být v konečném důsledku de facto pozitivní, čímž se opět dotýkáme tématu individuality jedince. Obecně platí, že dospívající tendují k určité uniformitě, která pro ně představuje jistotu a zároveň slouží jako prostředek umožňující vymezení se vůči dospělým, vyjádření vlastního názoru, životní filozofie, příslušnosti k určité skupině atd.

V neposlední řadě pak dochází k dalšímu vývoji motoriky, který je v dospívání dokonce výraznější než v období předchozím. Dospívající tak zvládají dovednosti vyžadující sílu, hbitost, jemnou pohybovou koordinaci a rovnováhu, což může vést k většímu zájmu o sportovní aktivity, díky nimž získávají často ztracenou sebejistotu a posilu pro své ohrožené sebehodnocení (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 148). Právě tyto dovednosti, potažmo fyzický vývoj jako takový mohou být zároveň klíčové pro uplatnění v určitých profesích.

2.2.2 Kognitivní vývoj

Kognice představuje získávání a zpracovávání informací a zahrnuje duševní procesy jako je paměť, uvažování, rozhodování, řešení problémů, pozornost, asociace, jazyk či představitost (Nolen-Hoeksema et al., 2012, s. 808). Člověk prostřednictvím kognitivních procesů „poznává okolní svět, srovnává a hodnotí jeho jevy, jiné osoby i sám sebe, učí se, jedná

a komunikuje“ (Průcha, Veteška, 2014, s. 156). Vývojová psychologie, jak konstatují Vágnerová, Lisá (2022, s. 12) se v tomto směru zaměřuje „především na proměnu způsobu zpracování informací a způsobu uvažování“.

Obě uvedené oblasti procházejí v dospívání zásadní proměnou. Z hlediska teorie kognitivního vývoje francouzského psychologa Jeana Piageta dochází k přechodu do stádia formálních logických operací. Řičan (2021, s. 173) v souvislosti s ním zdůrazňuje zejména rozvoj vědeckého a abstraktního myšlení. Dospívající si začínají osvojovat hypoteticko-deduktivní způsob uvažování. Jsou schopni řešit pravděpodobnostní problémy, pracovat s různými proměnnými, uvádět je do vzájemných interakcí a z těchto vyvozovat závěry. Thorová (2015, s. 427) hovoří v této souvislosti o schopnosti multiperspektivního uvažování. Dospívající jsou schopni předvídat, zvažovat důsledky, zamýšlet se nad příčinami atd. Díky tomu dochází mimo jiné k rozvoji autokorekce, potažmo zlepšení odhadu vlastních kompetencí, který je opět významným aspektem v procesu volby povolání. Významným posunem je také rozvoj metakognice neboli schopnosti přemýšlet o vlastním myšlení. Vágnerová, Lisá (2022, s. 332-333) shrnují typické znaky způsobu myšlení dospívajících do tří bodů: připouštějí variabilitu různých možností, dovedou uvažovat systematictěji a experimentovat s vlastními úvahami.

V kontextu řečeného je další logickou změnou vnímání časové dimenze. Dospívající jsou schopni uvažovat nejen reálně, ale také potenciálně, přemýšlet o budoucnosti, potažmo o své životní dráze či smyslu života (Čáp, Mareš, 2007, s. 235), což přispívá k rozvoji sebepojetí.

K citelné proměně dochází také v oblasti paměti, jejíž kapacita se zvětšuje, a řečových schopností. Rozšiřuje se slovní zásoba, což s sebou přináší zdokonalení verbální komunikace i písemného projevu. Dospívající se vyjadřují mnohem pregnantněji a jsou schopni přizpůsobit svůj projev společenské situaci. Mimochodem právě na příkladu rozvoje jazykových schopností ilustruje Koukolík (2014, s. 142) vývojový podíl kulturní proměnné.

Dospívající začínají postupně využívat také mnohem efektivnější styl učení (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 149). K novým poznatkům přistupují systematictěji, selektují, které informace jsou pro ně důležité (s postupujícím věkem stále více s ohledem na budoucí pracovní uplatnění), namísto mechanického memorování využívají logického úsudku, asociace atd. Berk a Meyers (2016, s. 585) přitom zdůrazňují, že pro maximální rozvoj potenciálu dospívajících je velmi důležité podnětné studijní prostředí a respektující přístup (zejména ze strany vyučujících a rodičů).

Popisované kognitivní změny však mají i své stinné stránky. Dospívající začínají kriticky posuzovat okolní svět, svých schopností a možností nevyjímaje, což přirozeně vede k větším či menším obavám z budoucího vývoje, směřování vlastní existence a potažmo ke ztrátě jistoty a pocitu bezpečí coby nezbytných životních potřeb. Vágnerová, Lisá (2022, s. 336) poukazují, že tato změna pohledu na svět v kombinaci s nedostatkem životních zkušeností vede přechodně k posílení takzvaného poznávacího egocentrismu, pro který je typická nadměrná kritičnost, přecitlivělost, vztahovačnost, přesvědčení o výjimečnosti vlastních názorů hraničící mnohdy až s radikalismem. Jedná se do určité míry o obranný mechanismus právě proti zmiňované nejistotě.

Ve srovnání s dospělými jsou dospívající méně sebejistí v rozhodování, a to především kvůli nedostatku životních zkušeností. Navzdory novým kognitivním kompetencím stále ještě nedokážou zodpovědně posoudit veškeré alternativy, zvážit možná rizika a přínosy, a (zejména pak v emocionálně vypjatých situacích) inklinují spíše k intuitivním řešením (Berk, Meyers, 2016, s. 584). Uvedenou skutečnost popisuje rovněž Thorová (2015, s. 417) a opět (podobně jako další autoři) zdůrazňuje nezastupitelnou úlohu respektující podpory ze strany rodičů. Toto vývojové specifikum může představovat poměrně zásadní problém právě v oblasti volby povolání.

2.2.3 Emočně-sociální vývoj

Do oblasti emočně-sociálního vývoje zahrnuje Berk a Meyers (2016, s. 5) změny v emočním prožívání, komunikaci, sebeuvědomění a sebepojetí, povědomí o ostatních lidech, interpersonální dovednosti, přátelství, intimní vztahy, morální uvažování a chování.

V oblasti emoční dochází vlivem hormonálních změn k proměně v citovém prožívání a celkovém emočním ladění dospívajícího. Ta se projevuje častými výkyvy nálad, nepřiměřenými (ve vztahu k vyvolávajícímu podnětu) reakcemi, přecitlivělostí a obecně značně intenzivními prožitky. Svou roli v tomto ohledu sehrává stále ještě nízká úroveň sebeovládání. Dochází k rozvoji tzv. emočního egocentrismu (Vágnerová, Lisá 2022, s. 341), kdy jsou dospívající přesvědčeni o jedinečnosti svých pocitů, včetně hloubky a intenzity prožitku.

K negativnímu emočnímu ladění přispívají nesporně i pocity nejistoty, nízké sebehodnocení a deziluze související s hledáním sebe sama. Vágnerová, Lisá (2022, s. 342) upozorňují, že tyto rozlady mohou vyústit až v tzv. emoční ruminaci, kdy dospívající (obrazně řečeno) *zabředává* do svých pocitů, pochybností a obav, přičemž tento stav může vést až k depresím.

Této problematice je nutné věnovat náležitou pozornost, kdy právě v době dospívání prudce narůstá kupříkladu incidence suicidálního jednání. Berk a Meyers (2016, s. 585) v této souvislosti opět zdůrazňují význam harmonických vztahů a respektujícího přístupu okolí, které podstatně přispívají k eliminaci výskytu různých forem rizikového chování dospívajících.

V důsledku popisovaných změn dochází přirozeně k proměně vztahu dospívajícího s dalšími lidmi. Právě jejich reakce (byť bývají velmi často negativní) jsou pro něj důležitou zpětnou vazbou, jejímž prostřednictvím si ujasňuje sociální akceptovatelnost určitých svých projevů a chování obecně. Kritika dospělých mu navíc do jisté míry usnadňuje vymanit se z některých citových vazeb a prověřit vlastní síly a schopnosti, naučit se rozhodovat a přijímat zodpovědnost za sebe sama (Říčan, 2021, s. 179).

V období pozdní adolescence dochází k rozvoji a stabilizaci autoregulačních mechanismů (sebeovládání, vytrvalost aj.). Stabilizaci volných vlastností může přitom pozitivně ovlivnit přítomnost dostatečně silného motivu, kterým bývá často právě touha po uplatnění v konkrétní profesi.

V neposlední řadě pak nové kognitivní kompetence, které jsme popsali v podkapitole 2.2.2 umožňují rozvoj morálních aspektů osobnosti. Jak uvádí Čáp a Mareš (2007, s. 234) či Thorová (2016, s. 222-223) s odkazem na teorii sociální perspektivy amerického psychologa Roberta Semana dospívající chápou odlišné motivy a názory druhých a postupně přecházejí z konvenční úrovně morálky na úroveň postkonvenční (autonomní). Tíž autoři přitom poukazují (s. 342) na rozdíly v mužském a ženském pojetí morálky. Vágnerová, Lisá (2022, s. 397) shrnují typické rysy morálního postoje adolescentů následovně:

- Adolescenti mají potřebu uvažovat o morálních principech a zaujímat k nim vlastní stanovisko
- Mají tendence k absolutizujícím a akcentovaným závěrům
- Mají sklon vyžadovat dodržování uznávaných principů, někdy až v absolutní a nekompromisní míře.

Čáp a Mareš (2007, s. 233) hovoří o této etapě jako o „*druhém období vzdoru*“, neboť je pro něj typická určitá svéhlavost a (mnohdy až extrémně) kritický postoj k dospělým. Dospívající se postupně odpoutává od rodičů a hledá své vlastní, nové místo ve společnosti, což jsou, jak dokládá například Langmeier, Krejčířová (2006, s. 152) jedny z hlavních vývojových úkolů dospívání. Na významu nabývají vztahy s vrstevníky. Jak konstatují Berk a Meyers (2016, s. 613), ty jsou pro dospívajícího příležitostí k objevování sebe sama

a zároveň jsou zdrojem opory a porozumění, pocitu sounáležitosti i dalším zdrojem sociálního učení.

Dospívající začíná být svým okolím postupně přijímán jako dospělý. Vágnerová, Lisá (2022, s. 346) hovoří o této životní etapě jako o „době druhého sociálního narození“, spojeného se samostatným vstupem do společnosti. Jako důležitý milník je přitom vnímáno právě ukončení povinné školní docházky a zahájení profesní přípravy.

2.3 Vývojový úkol dospívání

Komplexní bio-psycho-sociální vývoj dospívajícího umožňuje dosažení vývojového úkolu, respektive je jeho nezbytným předpokladem. Thorová (2015, s. 32) definuje vývojové úkoly jako „sociálně, kulturně, psychologicky a biologicky determinované aktivity, u nichž obecně očekáváme, že nastanou v určitém věku, stadiu nebo rozmezí života“ a které, jak dále doplňuje „mají různý obsah a odvíjejí se od sociokulturně daných norem a očekávání“.

Úroveň jejich zvládnutí je pak jedním z determinujících faktorů kvality dalšího života jedince, kdy v případě jeho nezvládnutí dochází k narušení vývoje a jeho stagnaci. Rogge (2018, s. 38) s odkazem na závěry odborníků zabývajících se mládeží (např. Fend, Dreher, Olbrich) konstatuje, že s vývojovými úkoly se dokáže úspěšně vypořádat 80 až 90 % dospívajících, nezbytná je však podpora okolí (zejména rodičů a učitelů).

Jak jsme již naznačili, v odborné literatuře nalezneme řadu vývojových teorií. Nejdále v tomto směru dospěl německý psychoanalytik Erik Erikson, který kombinací psychologických, biologických a sociologických hledisek vypracoval tzv. epigenetický model vývoje lidské osobnosti. Dle tohoto modelu musí jedinec na každém stupni vývoje překonat určitý typ psychosociálního konfliktu a z něj pramenící krizi, která je vnímána jako nedílná součást zdravého psychosociálního vývoje. V období dospívání se jedná o vyřešení konfliktu mezi hledáním vlastní identity v konfrontaci s nejistotou a zmatečností rolí. Jinými slovy vývojovým úkolem dospívání je dosažení nové, subjektivně uspokojivé a zralejší formy vlastní identity, potažmo přijatelného sociálního postavení. Říčan (2021, s. 217) dokonce konstatuje, že přestože identita se více či méně mění v průběhu celé životní dráhy člověka, právě dospívání je doslova „vrcholem osobního zápasu o identitu“ a jako takové tedy v tomto směru zcela klíčové.

Hartl, Hartlová (2010, s. 212) definují identitu jako „prožívání a uvědomování si sebe samého, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních“. Thorová (2015, s. 419) o identitě

pojednává jako o složitém psychologickém konstruktu a hlubokém pocitu vlastní totožnosti a nacházení odpovědi na otázky „*kdo jsem, kam směřuji a proč jsem na světě*“. Mezi odpovědi na tyto otázky přitom dle Říčana (2021, s. 218-220) patří především „*základní osobní motivy a hodnoty, tedy na čem mi v životě záleží, o čem mi jde*“, vědomí vlastních dlouhodobých cílů, svobodné rozhodování, realistické poznání vlastních schopností a autenticita. V pojetí Gulloty (in Vágnerová, Lisá 2022, s. 402) je rozvojem identity „*dynamický proces experimentace, volby a integrace různých složek sebepojetí i představ o vlastní osobnosti*“.

Vidíme tedy, že identita je *vícevrstvý* konstrukt. Tuto skutečnost dokládá například Říčan (2021, s. 219), Marcia (in Thorová, 2015, s. 291) a další, když konstatují, že osobnost jedince se skládá z mnoha identit, které se vztahují k různým životním oblastem. Jednou z nich je také orientace profesní, kterou Erikson (in Berk, Meyers, 2016, s. 586) označuje dokonce za jednu z klíčových. V českém prostředí o ní coby o nezbytné součásti identity hovoří například Zacharová a Šimíčková Čížková (2011, s. 85). Obdobně Nolen-Hoeksema (2012, s. 130) chápe osvojení profesního směřování jako jednu z nezbytných součástí dokončené identity.

Kanadský psycholog James Marcia, který ve svých výzkumech navázal na zmiňovanou Eriksonovu teorii, rozlišil čtyři formy identity (in Thorová, 2015, s. 292):

- Přejatá identita představuje stav, kdy jedinec toliko pasivně přebírá identitu (včetně názorů a postojů) jiné osoby, aniž by usiloval o naplnění vlastních očekávání, integraci vlastních zkušeností apod. Modelem přitom bývá nejčastěji silná autorita.
- Difuzní identita je nejméně zralou a nejméně komplexní fází tvorby identity charakteristickou určitou zmatečností a povrchností názorů. Hartl, Hartlová (2010, s. 101) konstatují, že se jedná o období, kdy jedinec mimo jiné nemá vyřešenou svou profesní dráhu a kdy vlastní integrity de facto ještě nedosáhl.
- Moratorium nebo také odložení identity je obdobím nejistoty, váhavosti až úzkostnosti (viz také kapitola 2.1 předkládané práce). Jedinec v tomto období zkouší různé alternativy, osciluje mezi názory a jeho sebepojetí je značně nestabilní. Říčan (2021, s. 226) zdůrazňuje, že pro zdárný vývoj vlastní identity je bezpodmínečně nutné ponechat dospívajícímu dostatek času a prostoru k sebepoznávání a upozorňuje, že nátlak ze strany rodičů může vést k dlouhodobému (v krajním případě dokonce nevratnému) narušení vzájemných vztahů.

- Dosažená identita se vyznačuje sebedpřijetím, schopností sebeoceny, vědomím vlastní hodnoty, obrazně řečeno nalezením sebe sama. Člověk je schopen plánovat a organizovat svou vlastní existenci nezávisle na očekáváních autorit, přijímat odpovědnost za svá rozhodnutí atd. Hartl, Hartlová (2010, s. 212) o ní pojednávají jako o výsledku zvládnuté krize identity. Dosažená forma identity je výsledkem procesu, který Josselsonová (in Vágnerová, Lisá 2022, s. 412-413) rozdělila do čtyř fází, a to fáze diferenciacce (deidentifikace s rodiči), fáze experimentace, fáze postupné stabilizace a fáze psychologického osamostatnění (tj. vytvoření vlastní identity).

Nutno podotknout, že v naší moderní společnosti nabízející bezpočet možností je proces utváření vlastní identity ještě mnohem složitější a pro dospívající jako takový zdrojem stresu a nejistoty. Situaci, kdy se člověk ocitá ve stavu nejistoty a tenze právě v důsledku řešení vnitřních problémů a konfliktů typických pro určité věkové období označujeme termínem *vývojová krize* (Thorová, 2015, s. 37). Jednou z nich je právě krize dospívání a krize identity, kdy se člověk adaptuje na nové sociální role nebo krize pracovní orientace, která pramení z neschopnosti rozhodnout se o svém budoucím vhodném pracovním uplatnění či profesní orientaci (Thorová, 2015, s. 37, 39). V 60. letech minulého století provedli američtí psychologové Thomas H. Holmes a Richard H. Rahe (in Vodáčková, 2007, s. 33) výzkum, jehož cílem bylo objasnit vliv stresogenních situací na zdraví člověka, resp. rozvoj nemocí a zdravotních komplikací. Na základě poznatků získaných v průběhu několikaletých pozorování sestavili škálu krizových životních událostí, mezi něž zařadili také změnu nebo ukončení školy, či změnu sociálních aktivit a životních zvyklostí čili situace, které mohou doprovázet právě období dospívání.

Hartl, Hartlová (2010, s. 272) konstatují, že krize dospívání bývá doprovázena mimo jiné pocitem bezradnosti. S ohledem na tuto skutečnost tak opět vyvstává potřeba adekvátní podpory dospívajících. Odborná veřejnost (např. Nolen-Hoeksema, Říčan, Vágnerová aj.) se dále shoduje, že zvládnutí krize, potažmo proces utváření vlastní identity je snazší pro jedince s jistou citovou vazbou. Pozitivně působí rovněž určitá názorová a hodnotová shoda nebo alespoň podobnost mezi dospívajícími a jejich rodiči, učiteli a vrstevníky (Nolen-Hoeksema et al., 2012, s. 130). V neposlední řadě je pak významná míra autonomie, kdy, jak konstatuje Thorová (2015, s. 284) „*děti rodičů, kteří umožnili svým dětem hledání vlastní identity jsou méně ohroženy zmatečností rolí než děti rodičů, jež byly donuceny přizpůsobit se názorům rodičů*“. Tento poznatek je v rámci rozhodování o budoucím profesním zaměření opět vhodné mít na paměti.

3 VOLBA POVOLÁNÍ

V úvodu naší práce jsme nastínili význam profesní volby pro další životní dráhu člověka. Konstatujeme, že tato volba ovlivňuje komplexní bio-psycho-sociální sféru jeho dalšího života. Velmi výstižně a detailně pojednává o výsledku správné profesní volby Hlad'o (2008, s. 4) kdy uvádí, že jedinec má díky ní předpoklady „*být vyrovnanou osobností, s pocitem samostatnosti a společenské hodnoty své práce, má pocit sociální jistoty, který brání negativním depresivním prožitkům, neurotizaci a porušení stability osobnosti. Takový člověk může usilovat o zdravou seberealizaci, má předpoklady pro vyrovnaný rodinný život, je schopen zabezpečit své děti atd. Není-li profesní zaměření dořešeno, objevují se disharmonie možností a povinností, nespokojenost s prací, neklid, nejistota, konfliktní situace a pocity méněcennosti*“. Berk a Meyers (2016, s. 579) podotýkají, že ve vyspělých zemích jsou charakteristickými znaky dospělosti finanční nezávislost a profesní růst a volba povolání je tak klíčová pro rozvoj stabilní, jisté identity.

V této kapitole se zaměříme na samotný proces volby povolání a faktory, které jej ovlivňují. Průběžně při tom zmíníme teorie některých významných autorů, dotkneme se konstruktů kariérové zralosti a některých úskalí volby pramenících právě ze specifík vývojového období dospívání.

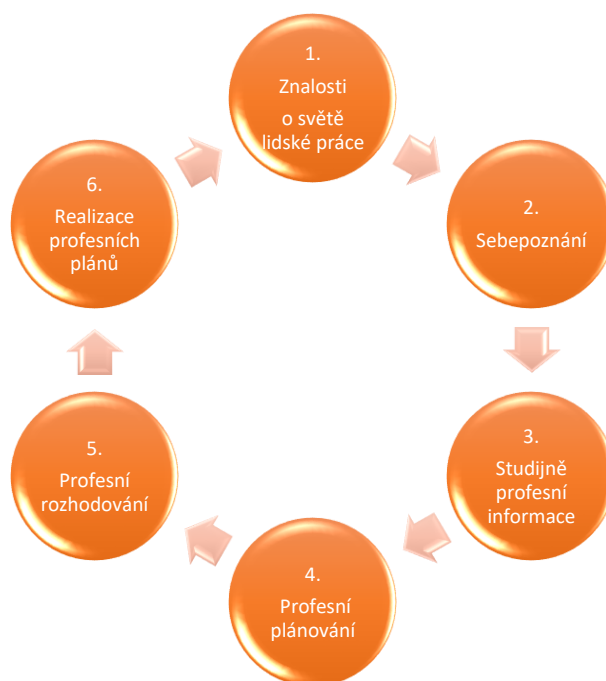
3.1 Proces volby povolání a jeho úskalí

Berk a Meyers (2016, s. 579) konstatují, že člověk prochází v rámci profesního vývoje několika etapami. Mezi nejznámější vývojové modely patří teorie životních stádií amerického psychologa Donalda Supera, která (jak vyplývá ze samotného názvu) pokrývá celou životní dráhu jedince. Období raného dětství je stádiem fantazií, pozdní dětství stádiem zájmu, období dospívání stádiem schopností, hledání a poznávání, mladá dospělost stádiem budování, střední dospělost stádiem upevnění a konečně pak pozdní dospělost stádiem ústupu (Fontana, 2014, s. 237).

Jakkoli je profesní rozvoj procesem celoživotním, právě dospívání je pro stanovení profesních cílů klíčové, neboť dochází k tzv. prvotní volbě povolání. Její význam, jak uvádíme v první kapitole naší práce, umocňuje fakt, že podstatnou měrou směřuje profesní orientaci jedince konkrétním směrem. Superova teorie (jak konstatuje Mezera, 2018, s. 10) je jednou z těch, které zdůrazňují změny, jimiž člověk prochází v době dospívání a jako taková tak představuje v oblasti poradenství pro volbu povolání velmi užitečné vodítko

(Fontana, 2014, s. 328) právě při práci s dospívajícími. Super vymezuje profesní volbu dospívajících jako posloupnost šesti individuálních kroků (viz Schéma 3), které „na sebe nejen velmi úzce navazují, ale u nichž nesplnění některého z nich je spojeno s projevy kariérové nezralosti jedince a následně vede k vážnému riziku nesprávné kariérové volby a profesní neúspěšnosti“ (Mezera, 2018, s. 11).

Schéma 3 Proces kariérové volby dle Supera

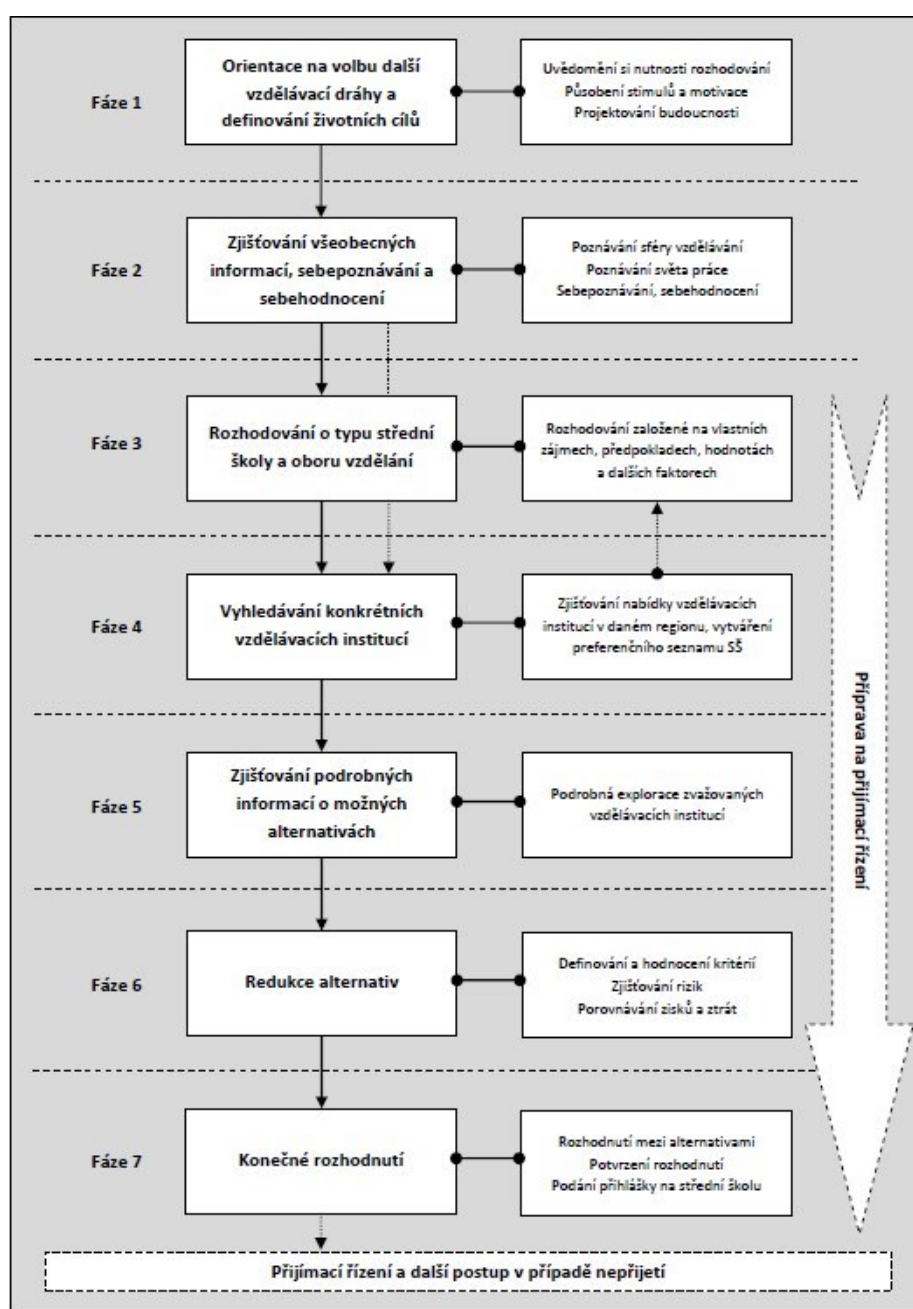

Zdroj: Super (in Mezera, 2018, s. 12)

Jak uvádí Mezera (2018, s. 12) první tři etapy jsou nezbytným předpokladem profesního plánování spočívajícího v „*krytalizaci kariérních preferencí a plánování předběžného profesního cíle*“. Obdobně Vendel (2008, s. 31) uvádí, že je nezbytné, aby žáci získali relevantní poznatky o světě práce a ujasnili si své individuální zájmy, schopnosti, osobnostní charakteristiky, posoudili své dovednosti atd. Právě skrze tyto poznatky, respektive adekvátní míru sebepoznání jsou totiž schopni se zdravou mírou sebekritiky selektovat, zda a pro jaká povolání se hodí a mohou tak přistoupit k další fázi, „*kdy se žák snaží převést všeobecné preference na volbu konkrétního učebního či studijního oboru*“ (Mezera, 2018, s. 13). Obsahem šesté fáze je pak úspěšné absolvování přijímacího řízení, potažmo ideálně také dokončení samotného studia.

V českém prostředí se problematice volby povolání již řadu let věnuje doc. Petr Hlad'o, Ph.D. Také on na základě longitudinálního výzkumného šetření dospěl ke zcela jednoznačnému závěru (Hlad'o, 2012, s. 90), že „volba další vzdělávací dráhy není jednorázovým aktem, ale dlouhodobým rozhodovacím procesem, jenž probíhá v určitém systému“, přičemž dospívající tendují k rozdělení tohoto procesu do dílčích kroků. Získané poznatky jej přivedly k vypracování sedmifázového modelu průběhu volby další vzdělávací dráhy žáků (Schéma 4).

Schéma 4 Sedmifázový model průběhu volby další vzdělávací dráhy žáků

Zdroj: Hlad'o (2011, s. 118)

Ve druhé kapitole předkládané práce opakovaně konstatujeme, že lidský vývoj (bez ohledu na konkrétní oblast) je ryze individuální. Nejinak je tomu i v případě vývoje kariérového. S ohledem na tuto skutečnost zpracoval Super konstrukt tzv. *kariérové zralosti*. Tu lze dle Mezery (2018, s. 9) vymezit jako „soubor specifických dovedností, které žákovi umožňují efektivní realizaci jím stanovených profesních cílů“. Yost a Corbishly (1987 in Mezera, 2018, s. 9) o ní hovoří jako o „individuální schopnosti žáka úspěšně řešit otázky spojené s jeho přechodem na určitý stupeň školy, která je předprofesní přípravou pro jeho budoucí povolání. Jinými slovy kariérová zralost je významným předpokladem pro úspěšné zvládnutí jednotlivých fází kariérové volby, respektive volby samotné“. Seligman (1994, in Mezera, 2018, s. 9) řadí mezi charakteristiky adekvátní kariérové zralosti následující:

- Vyšší úroveň sebeuvědomění žáka
- Vyšší míra znalostí žáka o možnostech vlastní kariérové volby
- Vyšší úroveň shody mezi self konceptem žáka (tj. představou o vlastních schopnostech, zájmech, pracovních hodnotách a osobnostních charakteristikách) a stanovenými profesními cíli
- Vysoké kompetence žáka při plánování vlastní kariéry

S ohledem na vývojová specifika období dospívání je otázkou, kolik dospívajících a do jaké míry je schopno takto definované adekvátní kariérové zralosti v potřebném čase dosáhnout. V odborné literatuře se de facto výlučně setkáváme s konstatováním, že dospívající ve věku prvotní profesní volby na tuto přípravu nejsou. Jedním z nich je například zmiňovaný Hlad'o (2014, s. 15), který hlavní úskalí shrnuje do následujících bodů:

- Malá informovanost o světě práce a jednotlivých povoláních
- Neznalost vzdělávacího systému
- Nedostatečný stupeň sebepoznání
- Krátkodobá perspektivní orientace
- Nejasné představy o vlastní budoucnosti

V současné době pak čelíme ještě další nepříznivé skutečnosti. Opatření v souvislosti s pandemií Covid-19 (konkrétně uzavření škol) narušila zdravý vývoj dětí a konkrétně u dospívajících znemožnila splnění vývojového úkolu právě ve smyslu sebepoznání a poznání okolního světa (Králičková, 2023, s. 31), které jak vidíme je pro úspěšnost volby povolání velmi důležité. Odborníci se přitom domnívají, že u těchto dětí došlo ke zpoždění v oblasti

emočního a sociálního vývoje o rok až rok a půl, přičemž své závěry opírají právě o tvrzení učitelů žáků devátých tříd základních škol.

Mezera (2002, s. 119) pak ve své publikaci zdůrazňuje, že je zcela zásadní ponechat si na proces (nikoli toliko konečné rozhodnutí) volby povolání především dostatečné množství času. Jeho dalším doporučením je pak zahrnout do procesu rozhodování o budoucí profesi rozhodovací model ACIP (Tabulka 1) amerických psychologů Irvinga Janise a Leona Manna (Mezera, 2002, s. 114).

Tabulka 1 Rozhodovací model ACIP

Položka	Popis
A – Alternativy	<p>Před závažným rozhodnutím věnujte především pozornost všem variantám možného řešení vašeho problému a položte si dvě základní otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Existují ještě další varianty řešení? • Nezapomněl(a) jsem na nějakou možnost, která by byla ještě lepším řešením, než ty předchozí?
C – Následky a souvislosti	<p>Když provedete výběr nejlepších variant vašeho dalšího studia nebo profesní přípravy, proberte u nich všechny jejich klady a zápory, všechna pro a proti.</p>
I – Informace	<p>O každé vybrané škole nebo povolání, které se dostaly do vašeho „semifinále“, se pokuste získat co možná nejvíce informací.</p>
P – Plány	<p>Vytvořte si detailní plán či program, jak své rozhodnutí budete postupně naplňovat a promyslete si:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Co všechno budete muset po tomto rozhodnutí udělat? • Co uděláte, když při své cestě narazíte na nějakou vážnou překážku, která zmaří první variantu vámi zvoleného řešení?

Zdroj: vlastní (dle Mezera, 2002, s. 114)

3.2 Faktory ovlivňující volbu povolání

Volbu povolání přirozeně ovlivňuje celá řada proměnných. Zatímco některé jsme schopni alespoň do určité míry ovlivnit (např. studijní výsledky), jiné (např. temperament) nikoli. V odborné literatuře neexistuje žádné jednotné členění těchto faktorů. Toliko Hlad'ová a Drahoňovská (2012, s. 11) konstatují, že někteří autoři rozlišují při studiu kariérového rozhodování zdroje vlivů a zdroje informací a dodávají, že je velmi obtížné tyto dvě složky striktně oddělit. S tímto tvrzením se zcela ztotožňujeme, kdy typickým důkazem stvrzujícím tento závěr je rodina; tato je pro dospívajícího nejen zdrojem informací, ale zároveň faktorem, který dlouhodobě utváří například vztah jedince ke vzdělávání, vytváří více či méně příznivé podmínky k seberozvoji atd. V rámci naší práce přinášíme souhrn těch faktorů, které jsou obecně považovány za nejvýznamnější a na jejichž vlivu se shodují autoři jednotlivých odborných publikací, výzkumných studií apod.

3.2.1 Osobnost

Čínský filozof Konfucius prohlásil, že pakliže si člověk najde práci, kterou miluje, pak ani jediný den svého života nebude muset pracovat. Práci snů si však každý z nás představuje trochu jinak. Pro někoho je podstatná společenská prestiž s ní spojená, další člověk v ní musí spatřovat určitý hlubší smysl či společenskou prospěšnost, jiný se soustředí na její finanční stránku. Někoho přitahuje manuální práce, jiný vidí své místo na pozici výzkumného pracovníka či ve vedoucí pozici. Je tomu tak proto, že lidé naprosto přirozeně inklinují k volbě takové profese, která koresponduje právě s jejich typem osobnosti.

Navzdory existenci desítek různých definic termínu *osobnost* se jejich autoři shodují v tom, že nejcharakterističtějším znakem osobnosti je právě její „jedinečnost, výlučnost a odlišnost od všech ostatních“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 373). Eysenck (in Hartl, Hartlová, 2010, s. 373) chápe osobnost jako „stálou jednotu charakteru, temperamentu, intelektu a těla“. Nolen-Hoeksema et al. (2012, s. 811) coby „jedinečné, stálé a typické vzorce myšlení, emocí a chování, definující jedincův osobní styl při interakci s fyzickým i sociálním prostředím“. Hartl, Hartlová (2010, s. 373) konstatují, že „vlastnosti osobnosti jsou obvykle děleny na charakter, schopnosti, temperament a zájmy“ a dodávají (tamtéž), že každý projev osobnosti má přitom tři složky, a sice schopnostní/dovednostní/zkušenostní, dynamickou a temperamentovou. První z nich určuje, jak dobrý výkon je jedinec schopen podat,

druhá (zahrnující motivaci, zájmy a charakter) proč se člověk věnuje právě takové profesi a nikoli jiné a třetí pak jakým způsobem vykonávanou činnost provádí a jak ji prožívá.

Co do míry významnosti vlivu jsou v kontextu volby povolání vůbec nejčastěji skloňovanými faktory schopnosti jedince a jeho zájmy. Například Trhlíková a kol. (2008, s. 8) uvádí, že volba vzdělávací dráhy a povolání je kromě jiných faktorů nejvíce ovlivněna právě zájmy a vrozenými studijními dispozicemi a zdůrazňuje, že je velmi důležité, aby s nimi volba byla co nejvíce v souladu. Pak totiž u jedince nedochází k vnitřnímu konfliktu, frustraci, tlaku z neuspokojených potřeb apod. Vendel (2008, s. 65-67) konstatuje, že zájmy jsou nejvýznamnějším nekognitivním faktorem, který je navíc v období prvotní volby povolání u dospívajících již poměrně dobře ustálen a v dalších letech pouze toliko krystalizuje.

Schopnosti, které členíme na smyslové, kognitivní a senzomotorické jsou souborem „*předpokladů nutných k úspěšnému vykonávání určité činnosti nebo dovednosti*“, které na základě vrozených vloh učení dále rozvíjíme (Hartl, Hartlová, 2010, s. 526). Zájmy definují Hartl, Hartlová (2010, s. 684) jako „*trvalejší zaměření na určitou činnost, s výrazným emočním doprovodem, které podněcuje myšlení, paměť, vůli a psychické procesy*“. Kostolanský (1995, in Hlad'o, 2008, s. 39) pak rozlišuje zájmy kontaktní, literární, materiální, sociální, systematické, vědecké, zájmy estetického vyjadřování a estetického vnímání, kdy od nich se potažmo odvíjí zájem o určitou profesi.

Jakkoli jsou schopnosti a zájmy považovány za nejvýznamnější faktory ovlivňující volbu povolání, důležitou roli hrají také další složky osobnosti, jako je intelekt, temperament, vytrvalost, motivace, zaujatost a další. Jak konstatuje Hlad'o (2008, s. 33), k tomu, aby byli dospívající schopni samostatného zodpovědného rozhodnutí, musí dosáhnout adekvátního stupně sebepoznání, tedy „*poznat strukturu své osobnosti, posoudit vlastní vědomosti, dovednosti, schopnosti, temperament, charakter, aspirace, postoje, motivaci, hodnoty, zájmy*“.

Jednou z vůbec nejstarších možností zkoumání osobnosti je její typologie, tedy rozčlenění do skupin podle určitého kritéria, znaku nebo souboru znaků. Pravděpodobně každý z nás někdy slyšel o Galenově typologii, která dle převažujícího temperamentu rozlišuje sangvinyky, flegmatiky, melancholiky a choleryky. Teorie pěti faktorů (tzv. Big Five) zkoumá osobnost na základě jejích pěti hlavních dimenzí, kterými jsou neuroticismus, extroverze, svědomitost, souhlasnost a otevřenost novým zkušenostem. V souvislosti s volbou povolání je vůbec nejčastěji zmiňován a v praxi využíván Hollandův model typů osobnosti a pracovního prostředí. Jak uvádějí Navarová a Lancová (2019, s. 39-44), teorie amerického psychologa

Johna Lewise Hollanda vychází ze tří základních tezí: a) každý člověk je jiný b) lidé mají sklon vybírat si zaměstnání, které odpovídá jejich hodnotám, znalostem, vlastnostem, schopnostem, dovednostem, životnímu stylu a představám c) každý člověk má tendenci preferovat povolání, náležející do jedné z šesti skupin pracovního prostředí (realistické, vědecké, umělecké, sociální, podnikatelské a konvenční). Podle pracovního prostředí následně Holland rozlišuje šest typů osobnosti (typ realistický, vědecký, umělecký, společenský, podnikavý a konvenční). Na základě kombinace typů osobnosti a pracovního prostředí je pak možné předpokládat jednání lidí v pozici zaměstnanců, neboť je vysoce pravděpodobné, že právě shoda typu osobnosti a typu prostředí povede k pocitu větší spokojenosti s prací, potažmo k lepším pracovním výkonům.

Čakrt (2005, s. 12) pak jako velmi vhodnou pro oblast školství a kariérového poradenství hodnotí typologii MBTI (Myers-Briggs Type Indicator). Tato se ve čtyřech oblastech (vztah k okolí, způsob vnímání, rozhodování a jednání) zaměřuje na rozměry osobnosti jedince (introverze versus extroverze, smyslové a intuitivní vnímání, myšlení versus cítění a usuzování versus vnímání). Vzájemnou kombinací pak dochází k rozlišení šestnácti typů osobnosti. Je však nutno říci, že naprostá většina lidí je mezitypem neboli kombinací typů (Mezera, 2005, s. 13). Wapnick (2019, s. 17, 67) pak přináší poznatek o tom, že existuje i určité množství lidí, tzv. multipotenciálů, kteří obrazně řečeno nezapadají do „*idealizovaného konceptu jednoho povolání*“, ale naopak jim vyhovuje „*vícevrstevnaté zaměstnání či obor podnikání, v němž mohou při práci neustále přepínat mezi nejrůznějšími přístupy a činnostmi*“.

Důležitým poznatkem je pak konstatování Košťálové a Cudlínové (2015, s. 38-40), které uvádějí, že snaha o přiřazování jednotlivce k určitému povolání již delší dobu neodpovídá realitě dnešního pracovního trhu a odkazují na teorii kariérové konstrukce Marka L. Savickase, který „*svoji práci staví na teoriích sociálního konstruktivismu, přístupu, který se zaměřuje na vztahy, ve kterých fungujeme, a na náš subjektivní pohled na realitu*“. Její přínosnost spatřují především v tom, že Savickas, který ve své teorii navazuje na již zmíněného Johna L. Hollanda a Donalda Supera, „*zdůrazňuje vývoj jedince v čase*“ a termínem zcela klíčovým je pro něj v kontextu současné společenské situace adaptabilita. V neposlední řadě je pak pro něj oblastí, která by neměla být opomíjena „*práce s individuálními příběhy*“. Životní příběh každého člověka se totiž přirozeně odráží v jeho sebepojetí, přičemž člověk hledá své uplatnění mimo jiné právě podle vlastních představ sebe sama.

V závěru této podkapitoly si dovolíme zmínit ještě jeden zajímavý poznatek. Dle nejnovějších zjištění je vůbec nejpresnějším prediktorem studijní úspěšnosti houževnatost, kterou

vědecký tým americké profesorky psychologie Angely Duckworthové vyhodnotil dokonce jako mnohem významnější než talent či inteligence (Duckworthová, 2017, s. 29). Je velkým paradoxem, že tento faktor není zatím zohledněn v rámci žádného testu používaného v rámci kariérového poradenství.

3.2.2 Rodina

Rodinné prostředí od narození ovlivňuje náš bio-psycho-sociální rozvoj. Značnou měrou formuje naše hodnoty, zájmy, návyky a v neposlední řadě také studijní, potažmo profesní aspirace, které jak uvádějí například Berk a Meyers (2016, s. 580) korelují především s aspiracemi rodičů, ale často bývají ovlivněny například také sourozeneckou konstelací.

Rodina, do které se jedinec narodí je (z pohledu sociologie) zdrojem sociálního, ekonomického a kulturního kapitálu. Francouzský sociolog Pierre Bourdieu v sedmdesátých letech minulého století konstatoval, že postavení jedince ve společnosti se odvíjí mimo jiné právě od objemu vlastněného kapitálu. Sociální kapitál představuje (zjednodušeně řečeno) postavení jedince v rámci společenské hierarchie, tedy sounáležitost k určité sociální vrstvě; díky ní si vytváří síť sociálních vazeb a kontaktů. Ekonomickým kapitálem rozumíme materiální a finanční zdroje, které má jedinec (rodina) k dispozici. Zde je na místě zmínit, že finanční náročnost studia je jedním z kritérií, které rodiny při výběru studijního oboru rovněž zvažují. Kulturní kapitál pak představuje znalosti a dovednosti, které jedinec získává v průběhu svého života. Vyšší úroveň kulturního kapitálu dětí z vyšších společenských vrstev způsobuje, že tyto děti se snáze adaptují na školní prostředí, jednodušeji se orientují v probírané látce, neboť s tématy, která ji tvoří se průběžně obeznamují ve svém přirozeném (rodinném) prostředí; díky tomu dosahují lepších studijních výsledků. Naopak děti, které tak vysokým objemem kulturního kapitálu nedisponují dosahují nižších vzdělanostních stupňů. Bourdieu konstatuje, že vzdělávací systém je tak zdrojem sociální nerovnosti, pramenící právě z odlišné úrovně kulturního kapitálu dětí z různých socioekonomických vrstev, čímž se dostáváme k fenoménu vzdělanostní reprodukce, jejíž podstata spočívá v tom, že děti dosahují v převážné většině případů stejné úrovně vzdělání, jako jejich rodiče.

Rodinné prostředí, zejména pak dosažené vzdělání rodičů je tak mnohými autory považováno za proměnnou, která ovlivňuje studijní a profesní aspirace skutečně nejvýrazněji. K tomuto závěru dospěla ve své studii například Trhlíková a kol. (2008, s. 9), kdy konstatuje, že děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů preferují gymnázia a pomýšlejí na terciární stupeň vzdělání, zatímco děti rodičů s nižším vzděláním upřednostňují ve větší míře učební obory,

resp. střední školy s odborným zaměřením. Tuto skutečnost konstatuje v českém prostředí také například Katrňák (2004, s. 11), který v úvodu své monografie konstatuje, že „*osud člověka je podmíněn především sociálně, neboť nic jej nepoznamenává tak, jako prostředí, do něhož se narodí a v němž vyrůstá*“. V rámci svého výzkumu zaměřeného na vzdělanostní reprodukci v dělnické rodině Katrňák (2004, s. 11) vysvětluje, že vysokoškolsky vzdělaní rodiče orientují své jednání na tzv. *statusovou strategii*, kdy vzdělání považují za nedílnou součást své životní dráhy a nezbytnou podmínku úspěchu a sociálního statutu. Odpovědnost za vzdělání svých dětí přitom (nebo právě proto) nesou sami, své děti podporují, motivují, poskytují jim informace a doporučení. „*Děti, které rodiče do učení motivují a význam školy jim zdůrazňují, ve významně více případech chtějí jít dále studovat*“ (Katrňák, 2004, s. 67). Tuto skutečnost dokládají také Berk a Meyers (2016, s. 580) a dodávají, že vysokoškolsky vzdělaní rodiče podporují u svých dětí navíc také rozvoj dovedností požadovaných právě v prestižnějších profesích (např. sebeřízení, zvědavost aj.), v důsledku čehož jsou tyto děti sebejistější i při samotném výběru povolání. Naproti tomu rodiče, kteří zastávají dělnické profese vyznávají dle Katrňáka (2004, s. 11) tzv. *materiální strategii*, což znamená, že v životě nespolehají na školu a vzdělání, ale své jednání orientují na manuální práci, příjem a statky. Vzdělání svých dětí pak pokládají za odpovědnost školy. Pozitivem tohoto přístupu může být do jisté míry fakt, že tito rodiče ponechávají dospívajícím svým způsobem větší svobodu při rozhodování o jejich dalším profesním směřování, která (jak jsme již v naší práci zmínili) je velmi důležitá a žádoucí. Jak ale víme, dospívající potřebují v rámci rozhodovacího procesu podporu a informace. Pakliže je nenacházejí v rodině ani ve škole, hrozí, že zůstanou na vše sami, což může mít na jejich konečné rozhodnutí negativní vliv. V neposlední řadě je pak rozhodování ovlivněno také kvalitou rodinných vztahů. Berk a Meyers (2016, s. 581) poukazují na skutečnost, že děti vyrůstající v dysfunkčním či patologickém prostředí nukleární rodiny často usilují o co nejbržčí osamostatnění, což má logicky negativní vliv na jejich studijní aspirace.

3.2.3 Učitelé

Vliv učitelů na dospívající v oblasti volby povolání může být velmi významný a lze na něj nahlížet z několika úhlů pohledu.

Je obecně známým faktem, že úroveň výuky jednotlivých škol se navzdory jednotnému rámcovému vzdělávacímu programu různí. Právě pedagogové jsou těmi (metaforicky řečeno) alchymisty, kteří do výuky mohou vnést nejen adekvátní množství faktických informací,

ale mohou pozitivně ovlivňovat klima školní třídy. To je, jak známo považováno za jeden z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících vzdělávací proces žáků a studentů (Průcha, Veteška, 2014, s. 154). Atmosféra bezpečné a podporující atmosféry spolu s vhodně zvolenými učebními metodami může do značné míry ovlivnit proces porozumění a osvojení si učební látky a vést tak k lepším studijním výsledkům žáků a studentů, které jsou posléze dalším důležitým faktorem při rozhodování o dalším profesním směřování. V tomto kontextu je učitel také tím, kdo může podchytit problémy se zvládnutím učiva a včas navrhnout vhodná podpůrná opatření. V neposlední řadě pak kvalitní výuka rozvíjí kritické myšlení, jehož adekvátní úroveň je velmi důležitá pro schopnost jedince rozhodovat se.

Učitelé jsou rovněž těmi, kdo mohou dospívající motivovat, podněcovat jejich zájem o nové oblasti lidských činností, podporovat jejich účast na mimoškolních aktivitách apod. Mohou být pro dospívající osobním vzorem i zdrojem potřebné opory. Berk a Meyers (2016, s. 581) například uvádějí, že dospívající, kteří si volí povolání vyžadující náročnější studijní přípravu jsou velmi často motivováni právě svými vyučujícími. Zajímavý je i další poznatek těchto autorek (tamtéž), a sice že pedagogové, kteří projevují zájem o studijní výsledky a další profesní směřování svých žáků u nich vyvolávají větší zájem a celkově zodpovědnější přístup ke studiu, potažmo volbě dalšího profesního zaměření. V podkapitole 3.2.2 pojednáváme o vlivu rodiny, respektive způsobu, jímž rodina ovlivňuje vzdělanostní reprodukci svých členů. Právě pro žáky s nižším sociálním statutem mohou být angažovaní učitelé velmi významným zdrojem opory a pomoci.

Velmi významná je pak role učitele coby poradce. Učitel je tím, kdo může dospívajícím poskytnout široké spektrum informací jak o samotných povoláních, respektive školách a studijních oborech, tak o zdrojích podpory, které mohou dospívající v souvislosti s otázkami týkajícími se volby povolání využít. Zejména třídní učitelé, kteří své žáky „doprovázejí“ obvykle několik let jsou pak těmi, kdo je velmi dobře znají a mohou jim tak pomoci ujasnit si své zájmy, hodnoty, schopnosti a možnosti.

3.2.4 Vrstevníci a širší sociální okolí

Většina autorů odborných publikací pojednává o vlivu vrstevníků. Zatímco některé zdroje tvrdí, že jejich vliv je dokonce mnohem silnější, než vliv rodičů, jiné předkládají názor přesně opačný, popřípadě považují vliv rodičů a vrstevníků za přibližně ekvivalentní. Na podkladě prostudovaných zdrojů se domníváme, že míra vlivu vrstevnické skupiny do značné míry závisí na povaze vztahu dospívajícího s rodiči. Pakliže je tento harmonický,

jsou pro dospívajícího nejvýznamnějším zdrojem právě rodiče. V dalším názoru se přikláníme k Hlad'ovi a Drahoňovské (2012, s. 13-14), kteří konstatují, že vrstevníci sehrávají významnou roli spíše v procesu formování vlastní identity a jako zdroj emoční opory a porozumění. Hovoříme-li o vlivu na volbu povolání, zde jsou pro dospívající spíše zdrojem informací. Z výzkumu Hlad'a a Drahoňovské (2012, s. 14) vyplynulo, že celých 42 % respondentů uvedlo, že kamarádi neměli na samotnou volbu jejich studijní a profesní dráhy jako takovou dokonce vůbec žádný vliv.

Pokud jde o širší sociální okolí dospívajících, setkáváme se v odborné literatuře (např. Trhlíková a kol., 2008, s. 13) s názory, že volba povolání bývá nezdídkou (spíše, než ovlivněna) inspirována povoláním, které vykonává příbuzný z širší rodiny. Csirke, Šnepfenbergová (2020, s. 28) hovoří v této souvislosti o „*rodokmenu vzdělání a práce rodiny*“, který dle jejich mínění představuje cenný nástroj v procesu volby povolání, kdy „*otevřít nečekané vhledy do uvědomění si svých schopností, hodnot a postojů, které se našimi kořeny táhnou přes zkušenosti předchozích generací*“.

3.2.5 Genderové stereotypy

Genderová rovnost je v současné společnosti stále diskutovanějším tématem nejen mezi laickou veřejností, ale také v odborných kruzích. Na mezinárodní úrovni se touto problematikou zabývá mimo jiné Evropská komise. Ta ve svém strategickém dokumentu na období let 2020–2025 hovoří o cíli v podobě vytvoření takové společnosti, „*kde mají ženy i muži, dívky i chlapci v celé své rozmanitosti možnost zvolit si svou vlastní životní cestu, kde mají rovné šance dosáhnout životních úspěchů a kde se mohou stejnou měrou podílet na rozvoji evropské společnosti a stát v čele společenského vývoje*“ (Evropská komise, 2020).

Jedním z dílčích kroků, jak tohoto cíle dosáhnout je celounijní kampaň s názvem *#EndGenderStereotypes* (v překladu Konec genderových stereotypů), kterou Evropská komise představila v březnu roku 2023. V ní se detailně zaměřuje na genderové stereotypy, s nimiž se pohlíží na muže a ženy v různých životních situacích a oblastech (včetně profesní) a zdůrazňuje nutnost tyto zpochybnit a postupně zcela vymýtit.

Právě genderové stereotypy, které jsou hluboce zakořeněny v každé kultuře a které jsou nám podsouvány již od raného dětství, jsou totiž hlavní příčinou genderové nerovnosti. Na jejich základě přisuzujeme „*mužům a ženám vlastnosti, povinnosti, hodnotu a životní role v závislosti na jejich pohlaví, bez ohledu na individualitu daného člověka*“ (Kimplová,

Jochmanová, Svoboda, 2023, s. 21). Jinými slovy genderové stereotypy a předsudky určují, jaké chování je pro ženu či muže považováno za vhodné a normální. Tyto zažití stereotypy pak ovlivňují mimo jiné právě volbu studijního oboru, potažmo profese, kdy se snažíme naplnit stereotypní očekávání, která vůči nám coby ženám či mužům společnost má a jako takové tak omezují naše aspirace, volby a osobní svobodu.

Z výzkumu Evropské komise například vyplynulo, že mezi absolventy oborů IT je toliko 20 % žen. Je tak zjevné, že některá povolání jsou dosud stále vnímána jako typicky ženská či mužská. Volba profese by však měla být otázkou odhodlání, schopností a zájmů, nikoli genderu. Tuto zásadu dokládá ve zmiňované kampani příběh Česky, která od roku 2022 pracuje ve výjezdové jednotce HZS hlavního města Prahy.

Jediným řešením, jak dosáhnout žádoucí změny je přijímání konkrétních opatření proti těmto stereotypům a podpora mladých lidí k volbě povolání bez ohledu na genderové stereotypy (European Union, 2023). Berk a Meyers (2016, s. 582) v této souvislosti zmiňují nutnost poradenského působení a osvěty. Zde může být opět klíčové působení rodiny a pedagogů.

Obrázek 1 Kampaň #EndGenderStereotypes

Zdroj: European Union (2023, online)

3.2.6 Ostatní faktory

Studiem odborné literatury dospíváme k závěru, že do procesu rozhodování o budoucím povolání vstupuje celá řada proměnných, které se vzájemně ovlivňují, doplňují a prolínají. O těch nejvýznamnějších jsme pojednali v předchozích samostatných podkapitolách. Nyní stručně shrneme několik dalších.

Každý z nás se rodí do určité historické etapy, která s sebou přináší události a jevy, které se promítají do všech sfér společnosti, včetně například vzdělávací a sociální politiky, geopolitického uspořádání atd. Při rozhodování o další studijní a profesní dráze je tak vhodné zvažovat nejen proměnné na takzvané mikroúrovni dospívajícího, ale měli bychom se zaměřit také na mezo a makro rovinu.

Jak zdůrazňují Pryor a Bright (2011, s. 7), množství konkrétních proměnných, které ovlivňují profesní dráhu jedince s neustálým pokrokem a rozvojem společnosti narůstá; některé jsou přitom zcela nečekané a je zapotřebí této problematice věnovat náležitou pozornost. Mai (2018, s. 235) hovoří o tzv. latentním předurčení, které má navíc značnou moc; má přitom na mysli ekonomická, sociální a genderová hlediska. Za dvě klíčové oblasti v tomto směru považujeme situaci na trhu práce a kapacitu škol. Ve chvíli, kdy zvažujeme určitou profesi, je nesporně vhodné zohlednit aktuální (a optimálně také predikovanou) situaci v daném oboru na trhu práce; tzn. jaká je v místě mého stávajícího (potažmo případně budoucího) bydliště poptávka po dané profesi, jaké jsou pracovní podmínky, finanční ohodnocení atd. a posoudit, zda a do jaké míry korespondují s mými představami, očekáváními a cíli nejen ve smyslu profesního, ale také osobního života.

Obdobně je vhodné analyzovat nabídku škol, které nabízejí studium oboru, o který má dospívající zájem. Zde je vhodné posoudit kromě studijních požadavků také kapacitní možnosti vybraného vzdělávacího zařízení, vzdálenost od místa trvalého bydliště, finanční náročnost studia aj. a na základě toho pak zvážit adekvátnost své volby.

V neposlední řadě pak Mai (2018, s. 237) v souvislosti s rozvojem nových technologií poukazuje na vznik celé řady nových povolání, o která je nutno se aktivně zajímat, neboť právě ona mohou být pro konkrétního jedince tím pravým.

Jak je z uvedených poznatků patrné, volba povolání je velmi náročným procesem. V následující kapitole se tak zaměříme na kariérové poradenství a obecně zdroje, které jsou dospívajícím (potažmo těm, kdo je doprovázejí) v tomto klíčovém životním bodě k dispozici.

4 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ

Jak vyplývá z české i zahraniční odborné literatury a jak potažmo opakovaně konstatujeme v rámci předkládané práce, volba povolání je dospívajícími vnímána jako složitý úkol, který je svou náročností a mnohovrstevnatostí neúměrný dosažené úrovni jejich vývoje, paradoxně má však zásadní vliv na jejich další životní dráhu. Katz et al. (2018) pak s odkazem na závěry realizované studie dodává, že volba povolání je vysoce stresující nejen pro samotné dospívající, ale také pro jejich rodiče.

Právě na ně, coby zdroj informací a opory, se dospívající v tomto klíčovém životním bodě obracejí vůbec nejčastěji, přičemž tento trend má vzestupnou tendenci. Jak vyplynulo z výzkumného šetření agentury Trexima realizovaného v loňském roce, pomoci matky využilo v rámci rozhodovacího procesu 73 % žáků (pro srovnání v roce 2019 to bylo 54 %), otce 51 % žáků (v roce 2019 to bylo 38 %) a pro 28 % dotazovaných měl pak názor rodičů na jejich výslednou volbu dokonce rozhodující vliv (ZKOLA, 2024a). Tentýž zdroj však zároveň poukazuje na další zjištění, a sice že takřka polovina studentů posledních ročníků středních škol by si dnes zvolila zcela jiný obor, než který aktuálně studují, přičemž volbu těchto nespokojených studentů ovlivnili největší měrou právě rodiče. Za alarmující označují autoři závěrečné zprávy rovněž skutečnost, že tito studenti (jejichž důvěra v rodiče coby poradce je na základě negativní zkušenosti citelně oslabena) aktuálně vlastně nevědí, na koho by se v rámci řešení situace týkající se jejich studia mohli obrátit.

Všechna uvedená zjištění označují autoři studie za velkou výzvu právě pro kariérové poradenství a nepřímou tak dokazují pravdivost Hlad'ova (2008, s. 6) tvrzení o nezbytnosti náležité přípravy dospívajících na volbu jejich budoucího profesního zaměření a podpory s ní spojené. Poslední kapitola teoretické části naší práce je tak věnována právě kariérovému poradenství.

V úvodu velmi stručně pojednáme o historii a podstatě poradenství jako takového, uvedeme aktuální trendy v oblasti kariérového poradenství a zmíníme rovněž nejaktuálnější strategický dokument Zlínského kraje, kterým je *Vize rozvoje kariérového poradenství ve Zlínském kraji 2023-2028*. Následně se budeme podrobněji věnovat tuzemskému systému kariérového poradenství pro žáky a studenty na úrovni sekundárního vzdělávání. V závěru kapitoly pak shrneme zdroje informací, které jsou dospívajícím při volbě povolání k dispozici.

4.1 Vývoj a stávající trendy v oblasti kariérového poradenství

Každý člověk se někdy v životě dostane do situace, s níž si takzvaně neví rady. Prvním a nej přirozenějším krokem v takovém momentě je hledat pomoc a podporu ve svém nejbližším sociálním okolí, tedy u příbuzných, přátel, kolegů atd. Laická pomoc je však ne vždy dostačující, v krajním případě (jak patrně z úvodu této kapitoly) může dokonce generovat další problémy. Čáp (in Ehlová, 2016, s. 19) konstatuje, že příčinou je především stále složitější uspořádání společnosti, legislativní změny, potažmo zvyšující se tlak na osobní a profesní život člověka, kdy všechny tyto okolnosti si žádají odborné poradenství.

Poradenstvím rozumíme obecně poskytování rady jedním subjektem druhému s cílem dosáhnout zlepšení stavu a/nebo řešení problému (Ehlová, 2016, s. 29). Neměli bychom však zapomínat, že jeho funkce není pouze nápravná, ale také preventivní. Svobodová (2015, s. 10-11) konstatuje, že „*poradenství lze definovat jednak ve smyslu vedení a jednak ve smyslu konzultování*“. V prvním případě plní osvětovou a výchovnou úlohu a vede klienta ke schopnosti samostatného řešení situace. Ve druhém případě jde o to poskytnout jedinci odborné rady, díky nimž získá hlubší vhled do dané problematiky, možných příčin a možností řešení.

Ohlédneme-li se do historie, nalézáme počátky poradenství (přirozeně v poněkud jiné podobě než jej známe dnes) na přelomu 19. a 20. století. V té době byla v důsledku rostoucí industrializace řada lidí postižena chudobou, což mělo pochopitelně negativní vliv mimo jiné na oblast vzdělávání dětí z těchto rodin. Dohled nad důsledným dodržováním povinného vzdělávání byl součástí sociální reformy, současně však „*bylo třeba dovést jedince až k profesnímu uplatnění. K tomu mělo sloužit poradenství pro volbu povolání*“ (Ehlová, 2016, s. 20).

Založení kariérového poradenství je připisováno americkému profesoru Franku Parsonsovi, který jako vůbec první založil poradnu specializující se právě na tuto oblast. Jeho teorie „*Trait and Factor Theory*“ z roku 1908, která se stala vodítkem pro kariérové poradce a která je v aktualizované podobě zčásti využívána až do dnešních dní, vychází z premisy, že „*lidé se liší, přičemž jejich potenciál lze změřit a přiřadit ke konkrétnímu povolání*“ (Košťálová, Cudlínová, 2015, s. 5). Jak autorky popisují dále (tamtéž), v rámci poradenského procesu tak byly zmapovány individuální předpoklady (vlastnosti) jedince, situace na pracovním trhu (faktory) a následně změřena vzájemná relace obou těchto proměnných.

Čím těsnější byla shoda mezi oběma proměnnými, tím vyšší existovala dle této teorie pravděpodobnost optimálního pracovního výkonu jedince.

Jak uvádějí Brožek, Hoskovec (1991, s. 84) v českých zemích mohli lidé služeb poradny pro volbu povolání poprvé využít roku 1919, kdy byla při Českém odboru Zemské rady živnostenské v Brně Veveří založena vůbec první poradna tohoto druhu u nás. Rok poté vzniklo v Praze Ústředí poraden pro volbu povolání. Jako řadu dalších oblastí, také fungování těchto poraden však bylo bohužel přerušeno druhou světovou válkou. Jak konstatuje Ehlová (2016, 24), do popředí zájmu se dostalo znovu až v roce 1962, kdy vstoupila v platnost směrnice o budování soustavy výchovného poradenství na základních devítiletých a o rok později pak také na středních školách. Tuto od roku 1967 doplňovaly pedagogicko-psychologické poradny. V rámci tohoto kroku vznikla soustava výchovného poradenství, které později upravovala vyhláška č. 130/1980 Sb., o výchovném poradenství. Po roce 1989 bylo nutné reagovat na zásadní společensko-politické změny. „*Reakcí na nově vznikající potřeby bylo přijetí vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních,*“ na jejímž základě vyvíjejí školy a školská poradenská zařízení činnost diagnostickou, intervenční, informační a metodickou a poskytují bezplatné poradenské služby (Ehlová, 2016, s. 26), mimo jiné i v oblasti kariérového poradenství (Knotová a kol., 2016, s. 15-17). Tato vyhláška byla novelizována vyhláškou č. 116/2011 Sb.

Coby mezinárodní konsensus byla v rámci OECD přijata definice kariérového poradenství v následujícím znění: „*institucionalizovaný systém poradenských služeb, jejichž cílem je pomáhat jednotlivcům při rozhodování o profesní a vzdělávací orientaci v kterékoliv fázi jejich života. Jsou to mmj. aktivity realizované ve školách, které mají pomoci žákům a studentům ujasnit si vlastní kariéerní cíle a porozumět světu práce. Pod kariérové poradenství zahrnujeme i individuální nebo skupinové poradenství zaměřené na volbu vzdělávací a profesní dráhy, volbu prvního zaměstnání*“ (E-kariera plus, 2023, s. 4). Vendel (2008, s. 51) zdůrazňuje, že je vhodné aplikovat v rámci kariérového poradenství tzv. strukturální přístup, při němž se využívají „*dva hlavní zdroje informací – údaje o světě práce a informace o klientovi samém, které jsou získávány obvykle psychodiagnostickými nástroji*“. Kariérové poradenství je tak logicky „*interdisciplinárním oborem psychologie, sociologie, pedagogiky, andragogiky, řízení lidských zdrojů, mentorování a koučování*“ (Svobodová, 2015, s. 10, 13).

Právě koučování koresponduje se soudobým trendem pojetí kariérového poradenství, které inklinuje nikoli toliko k poskytování informací a udílení rad, ale spíše k vybavení jedince kompetencemi potřebnými k tomu, aby byl schopen činit rozhodnutí samostatně

a zodpovědně. Koučink umožňuje koučovanému „uvědomit si, jaké jsou jeho cíle v osobním životě i profesi, podporuje ho v uvědomění možností a konkrétním naplňování cílů, které si sám stanovil, pomáhá rozvíjet jeho schopnosti a dovednosti a stimuluje k hledání vlastních nejlepších cest a řešení“ (Veteška, 2016, s. 189). Jádro koučování tvoří otázky, na něž si koučovaný postupně sám hledá odpovědi, které jsou v souladu s jeho naturelem. Vosmik (2021, s. 8-9), jež v souvislosti s kariérovým poradenstvím kriticky poukazuje na současný diskurz ve školství, který je dle jeho názoru zúžen pouze na technologii učení, metody a obsahy vzdělávání, zdůrazňuje, že právě otázky nám napovídají, kudy se máme vydat a „umět se ptát a naučit žáky se ptát je podstatou celého procesu vzdělávání“, kariérového poradenství nevyjímaje.

Z uvedeného je patrné, že kariérové poradenství by tedy nemělo být jednorázovou záležitostí, jejímž smyslem je najít správnou školu, obor či profesi. Vendel (2008, s. 52, 147-149) uvádí, že kariérové poradenství je procesem dlouhodobým, v jehož průběhu by měl jedinec dosáhnout adekvátní úrovně sebepoznání, získat komplexní informace o světě práce a na základě všech těchto poznatků být schopen samostatného rozhodování. Bright a Pryor (2011, s. 97) doplňují také nutnost naučit se pracovat s informacemi a reagovat na změny, které jsou v dnešní době nedílnou součástí života každého z nás. Tímto přístupem lze dosáhnout hlavního přínosu kariérového poradenství, který Hlad'o (2008, s. 19) spatřuje „ve skutečnosti, že významně redukuje zbytečné ztráty vznikající chybným rozhodováním jedinců o volbě vzdělání a profesní přípravy vyvolané nedostatečnými nebo zmatenými informacemi či nedostatečným sebepoznáním“.

Americký profesor psychologie Richard S. Sharf (2016, s. 1-2) dokonce uvádí, že žádný jiný druh poradenství nemá tak nedožrnné důsledky, jako právě kariérové poradenství; frustrace z nevhodně zvolené profese totiž dle jeho zkušeností z třicetileté praxe kariérového poradce nemůže být adekvátně kompenzována žádnou jinou činností či oblastí (včetně harmonických osobních vztahů), může však všechny oblasti negativně poznamenat. Zajímavou perspektivu přináší Vendel (2008), kdy na volbu povolání pohlíží z ekonomického hlediska. Konstatuje, že cena práce, kterou za svůj produktivní věk odvede jeden člověk se pohybuje v řádech desítek milionů korun. Paradoxem dle jeho mínění je, že „o investování takové sumy obvykle rozhoduje komise odborníků několik dnů. Žákovi končícímu školu a rozhodujícímu se o pracovní budoucnosti věnují většinou pozornost pouze jeho rodiče“ (Vendel, 2008, s. 17). Kariérové poradenství tak potenciálně sehrává významnou roli nejen v životě jednotlivce,

ale nepřímou i pokud jde o efektivnost ekonomiky, protože „*zdroje zítřka jsou ve školních třídách dneška*“ (Vendel, tamtéž).

Problematika kariérového poradenství se tak přirozeně dostává do popředí zájmu odborné veřejnosti, je zakotvena v rámci řady dokumentů, strategií, právních předpisů atd. Jedním z nejaktuálnějších dokumentů je *Vize rozvoje kariérového poradenství do roku 2028 ve Zlínském kraji* a na ni navazující *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy na období 2024-2028 Zlínského kraje*. Jak se v uvedených dokumentech můžeme dočíst, kraj usiluje o to „*stát se lídrem v poskytování komplexního a inovativního kariérového poradenství, pomáhat lidem vytvářet smysluplné kariérové cesty prostřednictvím kvalifikovaného poradenství, vzdělávání a podpory, založené na spolehlivých datech a multidisciplinárním přístupu*“ (Zlínský kraj, 2023). Kraj se tímto zavazuje k poskytování služeb, které budou „*reflektovat dynamické změny na trhu práce a ve vzdělávacím systému a které umožní každému občanu najít své místo v neustále se vyvíjejícím světě práce*“ (Zlínský kraj, 2023).

Prvním klíčovým bodem vize je vytvoření sítě základních, středních a vysokých škol, poskytovatelů dalšího vzdělávání, zaměstnavatelů a expertů z praxe koordinované Centrem kariérového poradenství Zlínského kraje. Toto funguje ve Zlínském kraji od roku 2018, přičemž jeho cílem je systematický rozvoj kompetencí pedagogických pracovníků základních a středních škol v oblasti kariérového poradenství (na jehož význam poukážeme v našem textu dále) a informovaného poradenství v oblasti prevence předčasných odchodů ze vzdělávacího systému (ZKOLA, 2024b). Dalším bodem je pak osvěta a edukace dalších aktérů kariérového poradenství, tedy mimo jiné také dospívajících a jejich rodičů, potažmo jejich efektivnější zapojení v rámci tohoto poradenství. Jak totiž vyplynulo z přípravných šetření, jednou z nejvýznamnějších překážek je malý zájem o kariérové poradenství ze strany jeho významných aktérů (tzn. také žáků a jejich rodičů) a nízká úroveň jejich informovanosti.

Významným počinem ve smyslu profesionalizace kariérového poradenství je také revize kvalifikačního standardu Kariérový poradce (Příloha P I), který prošel v roce 2022 poměrně velkými a koncepčními změnami. „*Podstatou změny je prolnutí kompetencí z kontextů vzdělávání (školy) a zaměstnanosti (úřady práce) do jedné generální kvalifikace, a to pro poradce kterékoliv cílové skupiny. Hodnoticí standard tedy obsahuje základ, který by měl umět kterýkoliv kariérový poradce, ať už působí v jakémkoliv kontextu – ve škole, na volné noze, na úřadu práce...*“ (ZKOLA, 2023).

Oblast dalšího vývoje v kariérovém poradenství je samostatným obsáhlým tématem a jako takové jej v rámci naší práce nelze plně obsáhnout. V Příloze P II předkládané práce však přinášíme SWOT analýzu, která byla vypracována v rámci výše uvedené Vize Zlínského kraje a která obsahuje přehledný souhrn hlavních výzev v předmětné oblasti.

V dalších podkapitolách pojednáváme o stávajícím systému kariérového poradenství v České republice, kdy naším cílem je poskytnout toliko základní orientaci v této oblasti.

Předně je nutno zmínit, že u nás dosud stále absentuje ucelená národní koncepce kariérového poradenství a s ní související metodika. Svobodová (2015, s. 17) konstatuje, že poradenství tak funguje „jako rozvětvený organismus se samostatnými segmenty poradenských služeb“. Hovoříme-li o poradenství určeném konkrétně dospívajícím, respektive ve smyslu přípravy na prvotní volbu povolání a školy, pak toto je realizováno převážně v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV).

Průcha a Veteška (2014, s. 150) dodávají, že poradenské služby nabízejí rovněž soukromé poradenské agentury či jednotlivci.

Schéma 5 Systém podpory žáků v rámci prvotní volby povolání

Zdroj: vlastní

4.2 Kariérové poradenství v resortu MŠMT

Vzdělávací soustava je v České republice dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění tvořena školami a školskými zařízeními (ČESKO, 2004b). Žáci, studenti a jejich zákonní

zástupci mají dle § 21, odst. 1, písm. f) školského zákona nárok na „*informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání*“ (Česko, 2004b, s. 10269). Dle Hlad'a (2008, s. 19) je takzvaný školský poradenský systém orientován právě také na poradenství při úvahách o volbě dalšího vzdělávání i při profesní orientaci, přičemž jeho velkou předností je zejména vysoká dostupnost služeb a potenciál oslovit maximální část cílové populace, tj. žáků a jejich rodičů/zákonných zástupců.

Poskytování poradenských služeb uvedenými institucemi upravuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, novelizovaná vyhláškou č. 116/2011 Sb. (Česko, 2005).

4.2.1 Školy

S ohledem na zaměření naší práce na prvotní volbu povolání se v této podkapitole zaměříme na základní školy. Školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí poskytují v souladu s vyhláškou č. 72/2005 Sb. v platném znění, resp. vyhláškou č. 116/2001 Sb., kterou se prve uvedená vyhláška mění, na žádost žáků, jejich zákonných zástupců, škol nebo školských zařízení nebo na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci bezplatně standardní poradenské služby, které jsou specifikovány v příloze vyhlášky (Česko, 2005).

Účelem těchto poradenských služeb je také „*přispívat k vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění*“ (Česko, 2005, s. 490-491). Z uvedeného dokumentu také vyplývá, že předmětné poradenské služby se tak zaměřují mimo jiné zejména na kariérové poradenství spojující vzdělávací, informační a poradenskou podporu k vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění, spolupráci a komunikaci mezi školou a zákonnými zástupci, či spolupráci školy při poskytování poradenských služeb se školskými poradenskými zařízeními.

Poskytování poradenských služeb zabezpečuje ředitel školy prostřednictvím **školního poradenského pracoviště**, v němž působí zpravidla výchovný poradce, metodik školní prevence, popřípadě školní psycholog a školní speciální pedagog; tyto potažmo spolupracují s třídními učiteli, učiteli výchov a popřípadě také s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Popis a vymezení rozsahu činností jednotlivých pedagogických pracovníků je obsažen v programu poradenských služeb zpracovávaném školou (Česko, 2005).

Jak konstatuje Knotová a kol. (2016, s. 29), tradičními poskytovateli poradenských služeb v základních školách jsou **výchovní poradci**. Ehlová (2015, s. 56) uvádí, že výchovný poradce „*poskytuje poradenství v osobnostním, vzdělávacím a profesním/kariérovém rozvoji*“. Do jisté míry lze říci, že v oblasti kariérového poradenství je tedy osobou klíčovou.

K jeho standardním činnostem náleží dle Přílohy č. 3 vyhlášky 72/2005 Sb. v platném znění (Česko, 2005, s. 493-494):

1. Kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků, tj. zejména:
 - koordinace mezi hlavními oblastmi kariérového poradenství - kariérovým vzděláváním a diagnosticko-poradenskými činnostmi zaměřenými k volbě vzdělávací cesty žáka
 - základní skupinová šetření k volbě povolání, administrace, zpracování a interpretace zájmových dotazníků v rámci vlastní odborné kompetence a analýzy preferencí v oblasti volby povolání žáků
 - individuální šetření k volbě povolání a individuální poradenství v této oblasti ve spolupráci s třídním učitelem
 - poradenství zákonným zástupcům s ohledem na očekávání a předpoklady žáků ve spolupráci s třídním učitelem
 - spolupráce se školskými poradenskými zařízeními a středisky výchovné péče při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy
 - zajišťování skupinových návštěv žáků školy v informačních poradenských střediscích krajských poboček Úřadu práce České republiky a poskytování informací žákům a zákonným zástupcům o možnosti individuálního využití informačních služeb těchto středisek
 - poskytování služeb kariérového poradenství žákům cizincům se zřetelem k jejich speciálním vzdělávacím potřebám.
2. Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace, individuálních vzdělávacích plánů, práce s nadanými žáky apod.
3. Předávání odborných informací z oblasti kariérového poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pedagogickým pracovníkům školy.
4. Poskytování informací o činnosti školy, školských a dalších poradenských zařízení v regionu, o jejich zaměření, kompetencích a o možnostech využívání jejich služeb žákům a jejich zákonným zástupcům.

Ředitel může výchovným poradcem jmenovat kteréhokoli učitele dané školy, pakliže splní předepsané kvalifikační požadavky. Ty jsou vymezeny zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů v platném znění, vyhláškou č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků v platném znění, resp. vyhláškou č. 291/2023 Sb., kterou se uvedená vyhláška mění.

Navzdory jisté propracovanosti a tradici kariérového poradenství ve školách s sebou však toto přináší několik úskalí. Knotová a kol. (2016, s. 161) například upozorňuje, že „*reálné podmínky na našich školách nedovolují, aby výchovní poradci poskytovali poradenské služby v oblasti kariérového poradenství v žádoucí a očekávané kvalitě a rozsahu..., kdy se jedná o dynamicky se rozvíjející soubor aktivit a služeb*“. S odkazem na mezinárodní studii *Review of Career Guidance Policies* pak Knotová a kol. (2016, s. 162-163) poukazuje rovněž na „*rizika kumulace poradenských činností v náplni práce výchovných poradců*“.

Na problematiku výše uvedené nutnosti dalšího vzdělávání v oblasti kariérového poradenství upozorňuje také již zmiňovaná Vize Zlínského kraje, kdy se hodlá zaměřit „*na posilování odborných kompetencí pedagogických a poradenských pracovníků*“, jehož cílem je zajistit, „*že kariéroví poradci budou mít aktuální znalosti a dovednosti*“ (Zlínský kraj, 2023b).

Rámcový vzdělávací program Člověk a svět práce

Základní vzdělávání má dle § 44 školského zákona v platném znění vést k tomu, „*aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, ...poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění*“ (Česko, 2004b, s. 10277).

Součástí všeobecného vzdělávání je tak také výchova k volbě povolání. Průcha, Mareš a Walterová (2009, s. 346) tímto pojmem rozumí „*přípravu na svět práce, postupnou profesní orientaci a pomoc při volbě profesní dráhy; obecně rozšiřuje pracovní kompetence a předprofesní dovednosti, seznamuje s trhem práce, poskytuje vhled do charakteristických rysů a typů zaměstnání, seznamuje se socioekonomickým statutem profesí*“.

Tyto kompetence jsou v souladu s rámcovým, resp. školním vzdělávacím programem rozvíjeny v rámci vzdělávacího programu Člověk a svět práce, který je povinnou součástí

kurikula. „Vzdělávací obsah se realizuje v samostatném vyučovacím předmětu s minimální časovou dotací 5 vyučovacích hodin na 1. stupni a 4 hodin na 2. stupni základní školy“ (Brant, Horská, 2004). Jak konstatuje Hlad'o (2008, s. 10), o zařazení výchovy k volbě povolání coby samostatného předmětu do osnov základních škol bylo rozhodnuto metodickým pokynem MŠMT z roku 2001 právě s ohledem na dlouhodobě nízkou schopnost žáků realisticky zhodnotit možnosti svého profesního uplatnění na trhu práce, která měla na rozhodování o další profesní dráze přirozeně negativní dopad. V roce 2005 pak vstoupil v platnost nový školský zákon, který přinesl kurikulární změny, především pak rámcové a školní vzdělávací programy, které jsou hlavními symboly této školské reformy.

Jak ovšem vyplývá z podkladové studie k revizím rámcového vzdělávacího programu Člověk a svět práce (Lichtenberková, Chalůš, Dostál, 2019, s. 33-34), oblast kariérového poradenství v českých školách vykazuje značné nedostatky, které je bezpodmínečně nutné odstranit. Autoři poukazují mimo jiné především na nedostatečnou informovanost a motivovanost žáků a rodičů k využívání kariérového poradenství, jeho toliko informační a nikoli rozvojový charakter a za závažný fakt považují rovněž skutečnost, že většina škol nevyužívá vzdělávací oblasti RVP k rozvoji klíčových kompetencí. Za nezbytné změny proto pokládají zařazení tématu kariérového poradenství napříč všemi úrovněmi vzdělávání, počínaje již předškolním, s důrazem právě na rozvoj kariérových kompetencí ve smyslu osobního rozvoje, orientace v životě a práci a řízení kariéry (Lichtenberková, Chalůš, Dostál, 2019, s. 35-36).

4.2.2 Školská poradenská zařízení

V souladu s vyhláškou č. 72/2005 Sb. (Česko, 2005, s. 491) v platném znění rozlišujeme dva typy školských poradenských zařízení, a to pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Ehlová (2016, s. 67) o nich hovoří jako o „*druhém pilíři pedagogicko-psychologického poradenství*“.

Jak dodává dále (Ehlová, 2016, s. 68), pravděpodobně nejznámějším typem poradenského zařízení jsou **pedagogicko-psychologické poradny**. Klientům jsou zde k dispozici nejčastěji psychologové, sociální pracovníci, speciální pedagogové a logopedi. Jejich velkou výhodou je možnost komplexní psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky.

Rozsah činností poraden specifikuje Příloha č. 1 k vyhlášce č. 72/2005 Sb. v platném znění.

V oblasti kariérového poradenství k nim náleží (Česko, 2005):

- Skupinová a individuální psychologická a speciálně pedagogická diagnostika jako podklad pro pomoc žákům základních škol v případech komplikací při volbě další školy či povolání
- Individuální a skupinové kariérové poradenství pro žáky základních a středních škol a studenty vyšších odborných škol

Vedle dětí a jejich rodičů poskytují poradny odbornou pomoc také pedagogům, včetně výchovných poradců.

Speciálně pedagogická centra

„Centrum poskytuje poradenské služby zejména při výchově a vzdělávání žáků s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, vadami řeči, souběžným postižením více vadami nebo autismem“ (Česko, 2005, s. 491).

Spektrum činností center je uvedeno v Příloze č. 2 k vyhlášce č. 72/2005 Sb. v platném znění. Náleží k nim mimo jiné také poskytování služeb kariérového poradenství výše uvedeným žákům, včetně zjišťování potřebnosti a zpracování návrhů uzpůsobení podmínek konání přijímacích zkoušek.

4.3 Kariérové poradenství v resortu MPSV

Úřad práce České republiky - Informační a poradenské středisko

Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad práce České republiky jsou institucemi zabezpečujícími na národní úrovni státní správu v oblasti státní politiky zaměstnanosti. Ta představuje určitý soubor strategických opatření, jejichž cílem je *„dosažení plné zaměstnanosti a ochrana proti nezaměstnanosti“* (Česko, 2004a, s. 8270). Základní legislativní normu představuje v této oblasti zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti a vyhláška č. 518/2004 Sb., kterou se uvedený zákon provádí, resp. vyhláška č. 101/2016 Sb., kterou se prve uvedená vyhláška mění.

Jednou ze složek státní politiky zaměstnanosti je dle § 2, písm. h) zákona č. 435/2004 Sb. v platném znění také *„poskytování informačních, poradenských a zprostředkovatelských služeb na trhu práce“*; toto poradenství je přitom zaměřeno na *„posouzení osobnostních předpokladů, schopností a dovedností a na doporučení zaměstnání, přípravy na budoucí povolání, volby povolání a rekvalifikace“* (Česko, 2004a, s. 8270, 8277).

Mladí lidé stojící před prvotní volbou povolání se mohou obrátit na Informační a poradenské středisko některého z kontaktních pracovišť Úřadu práce ČR (Příloha P III). Ve Zlínském kraji se konkrétně jedná o kontaktní pracoviště ve Vsetíně, Zlíně, Uherském Hradišti a Kroměříži. Jak uvádí Hlad'o (2008, s. 24), úkolem těchto středisek je „*poskytování odborných informačních a poradenských služeb nezbytných k profesní orientaci v návaznosti na pracovní uplatnění vzhledem k aktuálnímu i předpokládanému vývoji trhu práce*“. Za tímto účelem jsou IPS vybavena speciálními programy pro testování profesních zájmů, kdy na základě jeho výsledků poskytnou dospívajícímu doporučení stran vhodného studijního nebo učebního oboru.

Dále mají IPS k dispozici (Úřad práce ČR, 2024):

- Celorepublikovou databázi škol
- Informační materiály o středních školách
- Popisy profesí s informacemi o pracovních činnostech, pracovním prostředí, podmínkách a zdravotních požadavcích
- Informace o situaci na trhu práce v rámci regionu i celé republiky,

a mohou tak dospívajícím i jejich rodičům poskytnout ucelený soubor informací nezbytných k rozhodnutí o dalším studijním a profesním směřování. Poradenství je zde poskytováno skupinově nebo individuálně a je bezplatné. Jak uvádí Ehlová (2016, s. 119), podmínky pro budování a rozvoj vazeb s poradenskými složkami v resortu MPSV by měl primárně utvářet školský poradenský systém.

4.4 Ostatní zdroje

V předchozích podkapitolách jsme pojednali o systému kariérového poradenství v resortech příslušných ministerstev. Je však nutno zdůraznit, že vedle nich existuje celá řada dalších zdrojů informací a podpory obecně, která je dospívajícím a jejich zákonným zástupcům k dispozici.

Vedle soukromých kariérových poradců je zde předně nekonečný prostor **internetu**, kde lze nalézt obrovské množství relevantních informací, včetně online testů profesních zájmů apod. Jednou z nejznámějších platforem je bezesporu www.infoabsolvent.cz. Jak uvádí Knotová a kol. (2016, s. 163), tato byla již v roce 2009 velmi kladně hodnocena mimo jiné i v rámci mezinárodního šetření v oblasti kariérového poradenství realizovaného pod záštitou OECD. Velmi pozitivně je hodnocen také portál www.zkola.cz, jehož jedna sekce je věnována

výhradně kariérovému poradenství. Csirke a Šnepfenbergová (2020, s. 24) doporučují webové stránky kalifornského Institutu pro budoucnost (IFTF), který přináší seriózní predikce dalšího vývoje ve světě práce. Samostatnou kapitolou jsou pochopitelně **webové stránky jednotlivých škol**. Vize rozvoje kariérového poradenství Zlínského kraje (Zlínský kraj, 2023) pak hovoří také o velkém potenciálu **AI (umělá inteligence)**.

Tabulka 2 Významné instituce zabývající se problematikou volby povolání

Instituce	Webové stránky
Národní ústav pro vzdělávání	www.nuv.cz
Národní pedagogický institut ČR	www.npi.cz
Národní soustava kvalifikací	www.narodnikvalifikace.cz
Národní soustava povolání	www.nsp.cz
Národní vzdělávací fond	www.nvf.cz
Národní informační centrum pro mládež	www.nicm.cz
Informační centra pro mládež	www.icmcr.cz
ZKOLA – Průvodce kariérou	www.pruvodcekarierou.zkola.cz

Zdroj: vlastní

Opomenout nelze ani **multimediální a audiovizuální materiály**; zde je velmi zajímavý například příspěvek Světového ekonomického fóra s názvem *The Fourth Industrial Revolution* zveřejněný na platformě YouTube.

Jako velmi přínosné jsou odbornou i laickou veřejností vnímány **dny otevřených dveří jednotlivých škol a burzy škol**, kde mohou zájemci o studium získat nejen potřebné informace o přijímacím řízení a studiu samotném, ale také blíže poznat zázemí škol, pohovořit s jejich studenty, vyučujícími atd. Oblíbené jsou také **exkurze na pracoviště** různých firem a organizací, kde se mohou dospívající blíže seznámit s pracovní náplní a podmínkami různých profesí.

K dispozici je také množství **tištěných materiálů a publikací**, které se věnují právě kariérovému poradenství a problematice volby povolání.

Jisté úskalí při využití těchto informačních zdrojů však spatřujeme například v aktuálnosti dostupných informací, kterou je žádoucí ověřovat.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉ ČÁSTI

5.1 Výzkumný problém

Jak uvádíme v teoretické části předkládané práce, rodiče sehrávají v procesu volby povolání klíčovou roli, kdy pro dospívající představují vůbec nejvýznamnější zdroj informací a opory, přičemž tento trend vykazuje dlouhodobě vzestupnou tendenci. Zároveň se potýkáme s vysokou mírou nespokojenosti studentů na vyšší sekundární úrovni vzdělávání se zvoleným oborem studia, kdy tento fenomén má negativní dopad nejen na kvalitu života samotných dospívajících, ale potažmo také na situaci na trhu práce.

V kontextu řečeného se tak logicky nabízí otázka, zda a jakou měrou by k řešení této neutěšené situace mohla přispět lepší informovanost rodičů v oblasti problematiky volby povolání, potažmo kariérového poradenství. Právě nízká informovanost rodičů je ve SWOT analýze kariérového poradenství Zlínského kraje uvedena v kategorii slabých stránek. Neověřené a zavádějící informace o profesích a trhu práce pak dokonce v kategorii hrozeb (Zlínský kraj, 2023b). Přesto se naprostá většina výzkumů věnovaných problematice volby povolání doposud orientovala na žáky a studenty s cílem například zmapovat jejich motivaci ke studiu a faktory ovlivňující jejich volbu. S ohledem na řečené se tak v naší práci zaměřujeme právě *na rodiče dospívajících*.

5.2 Výzkumné cíle

Výzkum deskriptivního charakteru si jako svůj hlavní cíl klade *zmapovat prostřednictvím dotazníkového šetření orientaci rodičů dospívajících v oblasti problematiky volby povolání*. Cílová populace našeho výzkumu je přitom tvořena dostupným vzorkem rodičů ze Zlínského kraje. Na základě hlavního cíle pak stanovujeme cíle dílčí. V tomto ohledu nás zajímá, podle jakého „klíče“ postupují rodiče dospívajících při volbě povolání (a studijní přípravy na něj) a jak ji jako celek hodnotí, jaké zdroje informací využívají a v neposlední řadě pak jaké zdroje informací a podpory by v této oblasti uvítali. Vybrané údaje jsou dále zkoumány z hlediska případných rozdílů mezi oběma pohlavími. Csirke a Šnepfenbergová (2020, s. 26) s odkazem na přehledovou studii vybraných zahraničních a českých výzkumů Hlad'a z roku 2010 totiž uvádějí, že v počátečních fázích rozhodování o budoucím povolání „*má důležitější roli matka, která vystupuje přinejmenším v roli rádce a poskytovatele informací*“.

Otec pak dle uvedené studie nastupuje spíše až „v závěrečné fázi rozhodování a verifikuje rozhodnutí dítěte“. Tento poznatek je východiskem kladení hypotéz formulovaných níže.

Dílčí cíle pro lepší přehlednost rozdělujeme do tří kategorií, a to (1) volba povolání jako životní situace, (2) informační zdroje a (3) potřeby.

Volba povolání jako životní situace

DC₁ Zjistit, jaké aspekty považují rodiče dospívajících v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte za významné.

DC₂ Zjistit, jaká je subjektivně vnímaná náročnost role rodičů v rámci procesu volby povolání jejich dítěte.

Informační zdroje

DC₃ Zjistit, jaké informační zdroje využívají rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte.

DC₄ Zjistit, zda rodiče dospívajících využívají v rámci procesu volby povolání jejich dítěte cíleně služby kariérového poradenství a pakliže ano, jak je hodnotí.

Potřeby

DC₅ Zjistit, zda a jaké zdroje informací a podpory by rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte uvítali.

5.3 Výzkumné otázky a formulace hypotéz

Na základě stanovených cílů výzkumu formulujeme následující výzkumné otázky.

Volba povolání jako životní situace

VO₁ Jaké aspekty považují rodiče dospívajících v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte za významné?

- a) Jaké aspekty budoucího povolání jejich dítěte považují rodiče dospívajících za důležité?
- b) Jaké faktory ovlivňující volbu další vzdělávací dráhy jejich dítěte považují rodiče dospívajících za důležité?
- c) Jaká je dle rodičů adekvátní míra autonomie jejich dítěte při volbě jeho povolání?
- d) Liší se názor rodičů na adekvátní míru autonomie jejich dítěte při volbě povolání v závislosti na jejich pohlaví?

H₁ Míra autonomie ponechávaná dětem při volbě povolání se liší v závislosti na pohlaví rodičů.

VO₂ Jaká je z pohledu rodičů subjektivně vnímaná náročnost procesu volby povolání jejich dítěte?

- a) V jakém časovém horizontu před samotným podáním přihlášky na střední školu se rodiče dospívajících začínají zajímat o informace související s volbou povolání jejich dítěte?
- b) Vedou rodiče se svým dítětem rozhovory o volbě jeho budoucího povolání?
- c) Participují rodiče na procesu volby povolání jejich dítěte (např. vyhledávání informací, návštěvy poradenských zařízení apod.)?
- d) Vnímají rodiče proces volby povolání jejich dítěte jako časově náročný?
- e) Považují se rodiče za kompetentní poskytovat svému dítěti informace a doporučení týkající se volby jeho budoucího povolání?
- f) Liší se míra participace rodičů na procesu volby povolání jejich dítěte v závislosti na jejich pohlaví?

H₂ Míra aktivní participace na volbě povolání dítěte se liší v závislosti na pohlaví rodičů.

Informační zdroje

VO₃ Jaké informační zdroje využívají rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte?

- a) Využívají rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte internetové zdroje?
- b) Využívají rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte dny otevřených dveří gymnázií, středních odborných škol a učilišť?
- c) Využívají rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte burzy škol?
- d) Využívají rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte odbornou literaturu (knihy, časopisy, vědecké články, studie apod.)?
- e) Jaké z uvedených informačních zdrojů považují rodiče za nejpřínosnější?

VO₄ Využívají rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte cíleně služby kariérového poradenství?

- a) Uvádějí rodiče v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte výchovného poradce základní školy, kterou jejich dítě navštěvuje?
- b) Využili rodiče v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte služeb pedagogicko-psychologické poradny?
- c) Využili rodiče v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte služeb Informačního a poradenského střediska Úřadu práce?
- d) Využili rodiče v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte služeb soukromého kariérového poradce?
- e) Využili rodiče v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte služeb kouče?
- f) Jakou z využitých služeb považují rodiče za nejpřínosnější?
- g) Liší se míra využití služeb kariérového poradenství v závislosti na pohlaví rodičů?

H₃ Míra využití informačních zdrojů v kombinaci se službami kariérového poradenství v rámci procesu volby povolání dítěte se liší v závislosti na pohlaví rodičů.

Potřeby

VO₅ Jaké další zdroje informací a podpory by rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte uvítali?

5.4 Druh výzkumu a výzkumná metoda

S ohledem na cíle výzkumu volíme kvantitativní design studie. Jak uvádí Špaček (in Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová, 2019, s. 95, 102) označení *kvantitativní* neodkazuje pouze na „*velká kvanta respondentů*“, ale tato výzkumná strategie odkazuje především na způsob práce s daty, tedy „*na jejich kvantifikaci, číselné vyjádření*“, které následně „*usnadňuje přesné a exaktní testování formulovaných hypotéz*“. Zároveň však zdůrazňuje, že „*omezit záměry kvantitativního výzkumu pouze na testování hypotéz by poskytovalo neúplný obraz o tom, jaké podoby a cíle tento výzkum má*“, kdy jeho potenciál spatřuje také ve „*vytváření popisu skutečnosti*“. Jakkoli bývá popisné užití kvantitativních výzkumných metod v metodologických učebnicích upozadováno, „*jedná se o významnou část tradice i praxe kvantitativně založeného výzkumu*“, neboť „*tvoří podstatnou část toho, jak moderní společnosti popisují samy sebe*“ a jako takové umožňuje „*na jednotné škále*“ zachytit například postoje respondentů, poměřovat intenzitu jevů mezi různými skupinami a odhalovat tak typologické vzorce, přičemž „*tato zjištění lze prostřednictvím zahrnutí rozsáhlých*

souborů pozorování spolehlivě zobecňovat“ (Špaček in Novotná, Špaček, Šťovíčková Janulová, 2019, s. 103). Tento úhel pohledu dle našeho mínění do jisté míry koresponduje s tvrzením Švece a Hrbáčkové (2007, in Hlad'o, 2011, s. 54), kteří uvádějí, že rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním (který jde ve své podstatě do hloubky zkoumaného jevu, resp. tento potažmo detailně popisuje) výzkumem nebývají vždy až tak *ostré*.

Coby metodu sběru dat volíme dotazníkové šetření, kdy dotazník jako nejrozšířenější výzkumný nástroj umožňuje „*rychlý a ekonomicky nenáročný sběr dat od velkého množství respondentů*“ (Chráska, Kočvarová, 2015, s. 41).

5.5 Komentář k dotazníku

Jak jsme již avizovali výše, rodiče zůstávali v oblasti výzkumu problematiky volby povolání dospívajících doposud poněkud stranou zájmu. Využít pro účely naší práce se souhlasem jeho autora již existující výzkumný nástroj tak nebylo možné. Přistoupili jsme proto ke konstruování vlastního dotazníku (Příloha P IV).

Tento jsme strukturovali v souladu s doporučeními Hlad'a (2011, s. 31-33). V úvodní části dotazníku respondentům stručně predestiráme cíl a možný přínos našeho výzkumu, přinášíme pokyny k vyplnění dotazníku a informaci o časové náročnosti tohoto kroku. Zmiňujeme rovněž skutečnost, že dotazník je zcela anonymní, kdy v rámci tří segmentačních otázek respondent udává toliko svou genderovou příslušnost, informaci o svém nejvyšším dosaženém vzdělání a okres, v němž aktuálně žije, kdy z těchto údajů nelze konkrétního jedince v žádném případě identifikovat.

Tělo dotazníku je tvořeno dvaceti položkami, z nichž první tři položky jsou segmentační (viz výše), čtyři otevřené (položka 5, 7, 16 a 18), šest položek polouzavřených (položka 8, 9, 10, 12, 19 a 20), tři položky uzavřené (položka 11, 13 a 14) a čtyři položky škálové (položka 4, 6, 15 a 17). Škálové položky byly použity k získání informací týkajících se údajů souvisejících s aspekty budoucího povolání dítěte, využitými informačními zdroji a službami kariérového poradenství, kdy důležitost a přínosnost hodnotili respondenti pomocí Likertovy škály vyjádřené číselnou stupnicí 1 až 5, kdy hodnota 1 znamenala nejmenší důležitost/přínosnost, hodnota 5 důležitost/přínosnost největší.

K volbě otevřených položek nás vedla skutečnost, že zkoumaná oblast skýtá takové množství možných odpovědí, které nelze v rámci dotazníku plně obsáhnout a za této situace jsme shledali vhodným poskytnout respondentům prostor k vlastnímu vyjádření.

Při formulaci položek jsme usilovali o dodržení elementárních zásad uváděných Chráskou a Kočvarovou (2015, s. 43; kráceno):

- Vztahují se jednoznačně na cíl výzkumného šetření.
- Nejsou příliš obecné, ale naopak co nejvíce konkrétní.
- Jsou pokud možno stručné a nabízí jednoduché možnosti odpovědí.
- Jsou strategicky řazeny (např. podle logické návaznosti).
- Jsou srozumitelné.
- Každá položka sleduje jeden jev, nikoli více jevů najednou.
- Nejsou sugestivní ani ofenzivní, tedy nenavádí respondenta k výběru očekávané odpovědi.

Závěr dotazníku pak obsahuje poděkování a naši kontaktní e-mailovou adresu pro případ, že by měl respondent/respondentka další podněty či dotazy týkající se samotného dotazníkového šetření nebo tématu diplomové práce.

Dotazník byl vypracován ve dvou verzích, a to tištěné (v rozsahu sedmi stran formátu A4) a elektronické. Administrace dotazníků pak probíhala dvěma způsoby:

- Osobně
- Elektronicky prostřednictvím webového formuláře www.surveymonkey.com

5.6 Pilotáž dotazníku

S ohledem na využití dotazníku vlastní konstrukce se nám jako zcela nezbytná jevila realizace jeho pilotáže, která (jak uvádí Špaček in Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová, 2019, s. 166) vede k „*odladění případných nedostatků a zádrhelů*“.

V jejím rámci jsme využili tištěné verze dotazníku, který jsme osobně administrovali deseti respondentům. Záměrně jsme přitom volili zástupce obou pohlaví a všech úrovní dosaženého vzdělání. Vyplňování dotazníku jsme byli ve všech případech (se souhlasem respondentů) osobně přítomni, abychom mohli s respondenty následně bezprostředně komunikovat případné nejasnosti týkající se pokynů k vyplnění, formulací jednotlivých položek, (ne)úplnosti výčtu možností apod.

K obsahu dotazníku jako takovému neměli respondenti žádných výhrad. Formulace jednotlivých položek se jim jevila srozumitelnou, výčet možností adekvátní. V rámci konstruování elektronické verze dotazníku však bylo následně nutné upravit jeho členění, kdy u škálových

položek nebylo z technických důvodů možné vložit u odpovědi „jiné“ současně škálu a pole pro zápis vlastní respondentovy odpovědi. Možnost „jiné“ tak byla za každou ze škálových položek vložena jako položka samostatná (tj. položky 5, 7, 16 a 18 dotazníku).

Jak zdůrazňuje Špaček (in Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová, 2019, s. 167) „*dotazníky vyplněné v pilotáži v žádném případě nevstupují do výsledného souboru dat*“. Tuto zásadu respektujeme i v našem výzkumném šetření.

5.7 Výběr výzkumného souboru

Základním souborem rozumíme všechny prvky patřící do skupiny, kterou zkoumáme (Chráška, 2016, s. 17). V našem případě se tedy jedná o rodiče žáků 9. tříd základních škol a rodiče studentů středních odborných škol, učilišť a gymnázií ze Zlínského kraje.

Výběrový výzkumný soubor byl zvolen záměrně, kdy jej tvoří dostupný vzorek rodičů splňujících shora uvedené kritérium výběru, tj. respondentem mohl být rodič, jehož dítě dokončilo nebo dokončí povinnou devítiletou školní docházku v období let 2020 – 2024. Kritérium výběru bylo přitom specifikováno v úvodní části dotazníku. Potenciální respondenti byli osloveni buďto osobně nebo elektronicky (více o sběru dat viz podkapitola 5.8 této práce). Je nutno zmínit, že zcela zásadní nevýhodou dostupného výběru je nemožnost zobecňování takto získaných informací na celkovou populaci (Špaček in Novotná, Špaček, Šťovíčková Jantulová, 2019, s. 131). Ferjenčík (2000, s. 116) k dostupnému (či také příležitostnému) výběru uvádí, že tento je konstituován z těch členů populace, kteří jsou nejdostupnější, ať už ve smyslu fyzickém nebo ve smyslu ochoty spolupracovat a podotýká, že výběr založený na dobrovolnicích nezaručuje reprezentativnost vzorku.

Výběrový výzkumný soubor je tvořen celkem 121 respondenty, mezi nimiž je 81 žen a 40 mužů.

5.8 Průběh a způsob získávání a zpracování dat

Jak uvádíme v podkapitolách 5.4 a 5.5, data byla získávána prostřednictvím dotazníkového šetření realizovaného v průběhu měsíce března 2024. Administrace dotazníků probíhala dvěma způsoby, a to osobně (tištěná verze dotazníku) a elektronicky.

Tištěná verze dotazníku byla administrována v počtu 150 dotazníků. Tyto jsme předali lidem v našem okolí, kteří buďto sami přímo splňovali kritérium pro zařazení do výzkumného šetření, nebo byli ochotni dotazník distribuovat potenciálním respondentům v jejich okolí.

Pro ilustraci můžeme uvést příklad učitelek dvou základních škol, které zprostředkovaly předání námi poskytnutých dotazníků rodičům žáků devátých tříd v rámci třídních schůzek. Návratnost tištěné verze dotazníku byla 55,3 % (83 dotazníků).

V elektronické podobě byl dotazník dostupný na internetovém portálu www.survio.com. V sekci „nastavení“ jsme deaktivovali možnost vícenásobného vyplnění dotazníku jedním respondentem (tzv. režim kiosek). Odkaz na dotazník jsme následně sdíleli prostřednictvím e-mailů a sociálních sítí. Jak patrně z on-line statistiky dotazníku, prostřednictvím přímého odkazu jej navštívilo celkem 90 potenciálních respondentů, přičemž vyplněno bylo celkem 67 dotazníků (tj. úspěšnost vyplnění 74,4 %).

Celkem jsme tedy získali 150 vyplněných dotazníků. Tyto jsme v souladu s doporučením Chráska (2016, s. 169) nejprve zkontrolovali „z hlediska jejich korektnosti“ a z dalšího zpracování vyloučili ty, které byly vyplněny nesprávně. Takových dotazníků jsme zachytili celkem 29 (tj. 19 % celkového počtu), z čehož bylo 9 v tištěné a 20 v elektronické verzi. V případě tištěných dotazníků byla vůbec nejčastější chybou absence odpovědi u některé z položek (5 dotazníků). Ve dvou případech pak respondenti označili více možností odpovědi namísto jedné. Tyto chyby se u elektronické verze dotazníku nevyskytovaly, k čemuž pravděpodobně přispěla skutečnost, že nastavení dotazníku neumožňovalo respondentovi přechod k další položce, pakliže nebyla vyplněna položka stávající, nebo byla-li vyplněna chybně. Naopak chyba, kvůli které bylo vyloučeno všech 20 nesprávně vyplněných dotazníků v elektronické podobě se u tištěné verze dotazníku vyskytla pouze ve dvou případech. Spočívala v tom, že respondenti, kteří v položce 12 dotazníku uvedli, že v souvislosti s volbou povolání svého dítěte nepodnikají žádné z uvedených kroků (tj. vyhledávání informací o povoláních, vyhledávání informací o nabídce středních škol, konzultace s odborníky jako je například výchovný poradce, popřípadě jiné) následně v položce 15 a/nebo 17 označili leckdy dokonce hned několik zdrojů informací či služeb kariérového poradenství, které využili a vyhodnotili míru jejich přínosnosti.

Po vyřazení nesprávně vyplněných dotazníků jsme dále pracovali se **121 dotazníky**. Zde jsme realizovali nejprve třídění prvního a následně druhého stupně. Jak upřesňuje Chráska (2016, s. 171) o třídění prvního stupně hovoříme tehdy, zjišťujeme-li, kolik respondentů má jeden společný znak, při třídění druhého stupně pak vyhledáváme ty respondenty, kteří mají shodné dva sledované znaky. Vzhledem k malému výběru jsme (opět ve shodě s doporučením Chráska, 2016, s. 171) postupovali technikou ručního třídění s využitím tzv. čárkovací metody. Data byla uspořádána do tabulek četností, kontingenčních tabulek

a pruhových (skupinových a skládaných) grafů. K uvedeným účelům jsme využili aplikace Microsoft Office Word a Excel. Pro hlavní i dílčí výzkumné cíle, resp. otázky jsme použili popisnou statistiku, o níž Nardi (2018, s. 10) uvádí, že nám umožňuje rozkrývat vztahy a souvislosti v rámci zkoumaného tématu a nalézat odpovědi na otázky „proč“ a „jak“.

V případě škálových položek (položka 4, 6, 14 a 17), kde nás zajímala míra důležitosti a přínosnosti hodnocených aspektů, informačních zdrojů a služeb jsme z dat v tabulkách vypočítali průměrnou (střední) hodnotu každé(ho) z nich. Dále jsme (s využitím statistických vzorců MS Excel) vypočítali míru variability, jejímž prostřednictvím získáváme informaci o tom, „*jak dalece jsou jednotlivé hodnoty kolem střední hodnoty nakupeny či naopak rozptýleny*“ (Chráska, 2016, s. 46); konkrétně jsme zvolili směrodatnou odchylku, která je nejčastěji používanou mírou variability, kdy platí, že „*čím více a čím častěji se jednotlivé hodnoty odchyľují od aritmetického průměru, tím je odchylka větší*“ (Chráska, 2016, s. 48).

V rámci hypotéz pracujeme s jednou a tou samou nezávisle proměnnou reprezentovanou pohlavím respondentů. Naším původním záměrem bylo zkoumat získaná data z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů, tento záměr se nám však s ohledem na extrémně nízké četnosti v kategorii vzdělání základního ($n_i 3$), středního odborného s výučním listem ($n_i 4$) a středního odborného s maturitou či gymnázia ($n_i 13$) jevil jako bezpředmětný. Závisle proměnnými jsou pak míra autonomie ponechávaná dětem respondentů, míra aktivní participace respondentů a míra využití informačních zdrojů v kombinaci se službami kariérového poradenství. Ověření formulovaných nulových a alternativních hypotéz jsme realizovali pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, kterého lze využít v případech, „*kdy jevy, mezi nimiž ověřujeme vztah, mohou nabývat pouze dvou alternativních kvalit*“ (Chráska, 2016, s. 76). Testování dále provádíme na hladině významnosti 0,05; pravděpodobnost neoprávněného odmítnutí nulové hypotézy je tedy 5 %. Stupeň volnosti je pak s ohledem na aplikaci testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku 1. Vypočítanou hodnotu testového kritéria následně srovnáváme s kritickou hodnotou testového kritéria pro příslušnou hladinu významnosti a počet stupňů volnosti uvedenou ve statistických tabulkách. Pakliže je vypočtená hodnota vyšší než hodnota kritická, odmítáme nulovou a přijímáme alternativní hypotézu, je-li nižší přijímáme hypotézu nulovou a odmítáme hypotézu alternativní (volně dle Chráska, 2016, s. 66).

5.9 Limity a přínos výzkumu

Největším úskalím prezentovaného výzkumu se ukázal být výzkumný soubor. Naším zcela původním záměrem bylo zkoumat spokojenost studentů středních odborných učilišť, škol a gymnázií ve Zlínském kraji se zvoleným oborem/studijním zaměřením v kontextu subjektivně vnímané míry rozhodovací autonomie při volbě jejich další vzdělávací dráhy. V tomto případě bychom měli k dispozici jasný přehled o základním souboru (studenti SOŠ, SOU a gymnázií ve Zlínském kraji), který by potažmo umožňoval poměrně jednoduché oslovení respondentů souboru výběrového. Efektivní by za dané situace byla rovněž administrace, potažmo návratnost dotazníků. Jak jsme však bohužel zjistili v průběhu přípravy teoretické části práce, obdobný výzkum realizovala v poměrně rozsáhlém měřítku v roce 2023 (zveřejnění výsledků pak proběhlo v lednu 2024) soukromá agentura a ochota vedení škol podílet se na byť mírně odlišném, přesto však obdobném výzkumu tak byla logicky nevelká. S ohledem na tuto skutečnost bylo proto nutné orientovat náš výzkum jiným směrem. Jak ovšem konstatuje Chráska a Kočvarová (2014, s. 10), „*aktuálně je na poli pedagogiky jen velmi málo oblastí, které nebyly dosud zkoumány*“. Pakliže jsme se tedy nechtěli zabývat tématy, která byla již několikrát v rámci vysokoškolských kvalifikačních prací zpracována (např. faktory ovlivňující volbu profesní dráhy, motivace žáků k volbě určitého povolání apod.), bylo nutné nalézt oblast, které doposud nebylo věnováno tolik pozornosti a jejíž podrobnější explorace by přispěla k alespoň drobnému posunu. Tento způsob uvažování nás v kombinaci s informacemi získanými studiem odborné literatury posléze přivedl k myšlence zaměřit se v rámci výzkumného šetření na rodiče dospívajících, kteří hrají v procesu volby povolání jejich dětí povětšinou zásadní roli. Definitivně jsme se pak rozhodli poté, kdy se právě úroveň informovanosti významných aktérů (tedy i rodičů) objevila v dokumentu Zlínského kraje (2023b) mezi slabými stránkami SWOT analýzy kariérového poradenství našeho kraje.

S ohledem na jeho velikost zcela logicky nebylo v našich možnostech zahrnout do výzkumu všechny prvky základního souboru. V rámci výběru výzkumného souboru se nám jako možnost jevílo oslovení respondentů prostřednictvím škol, které jejich děti navštěvují, kdy jsme se obrátili na jejich vedení s prosbou o distribuci našeho dotazníku prostřednictvím školního e-mailu. Zde jsme se však setkávali veskrze s odmítavým přístupem s tím, že školní e-mail slouží výlučně ke komunikaci záležitostí týkajících se školních/studijních záležitostí dětí. Rovněž administrace dotazníků prostřednictvím žáků/studentů škol jsme zamítli jako neefektivní a přistoupili jsme k administraci způsobu popsanými v podkapitole 5.8.

Úspěšnost vyplnění on-line dotazníku činila 74,4 % a návratnost dotazníků, které jsme administrovali osobně nebo prostřednictvím dalších osob pak 55,3 %. V této souvislosti se nabízí například otázka, kolik potenciálních respondentů existenci dotazníku sice zaznamenalo, z nějakého důvodu na něj však nereagovalo. Rovněž by bylo zajímavé zjistit, zda neochota respondentů participovat na výzkumu tohoto zaměření pramení z toho, že téma volby povolání nepovažují za důležité jako takové, či z tzv. pragmatického egoismu, kdy volba povolání jejich dítěte je pro ně osobně již minulostí a případný posun k lepšímu v této oblasti je pro ně osobně tak již nepodstatný.

V každém případě musíme konstatovat, že s ohledem na velikost výzkumného souboru čítajícího pouze 121 respondentů a jeho konstrukci formou dostupného výběru nelze získané poznatky v žádném případě zobecnit na celou populaci. Nad to, jak uvádí Chráska (2016, s. 176) „*by se údaje získané dotazníkem měly pokud možno vždy objektivizovat pomocí dalších metod, jako například rozhovorem*“.

Navzdory nastíněným úskalím výzkum přesto přinesl některá zajímavá zjištění, která prezentujeme v následujících kapitolách a která vnímáme jako přínosná pro naši vlastní praxi certifikovaného kouče a kariérového poradce. Vedle toho se domníváme, že získané poznatky mohou posloužit například ke zlepšení stávající praxe také základním školám, kdy respondenti hodnotili mimo jiné činnost výchovných poradců působících právě v těchto institucích. Využitelnost získaných informací dále potenciálně spatřujeme v praxi poskytovatelů služeb kariérového poradenství obecně, kdy respondenti se vyjadřovali též ke zdrojům informací a podpory, které v souvislosti s volbou povolání jejich dětí aktuálně postrádají. V neposlední řadě pak o výsledky výzkumného šetření projevila zájem agentura Trexima, s jejímž zaměstnancem jsme konzultovali některá teoretická východiska naší práce. Mimo uvedené pak empirická část skýtá podněty, které mohou být dalším studentům případnou inspirací k výzkumu v rámci jejich kvalifikačních prací.

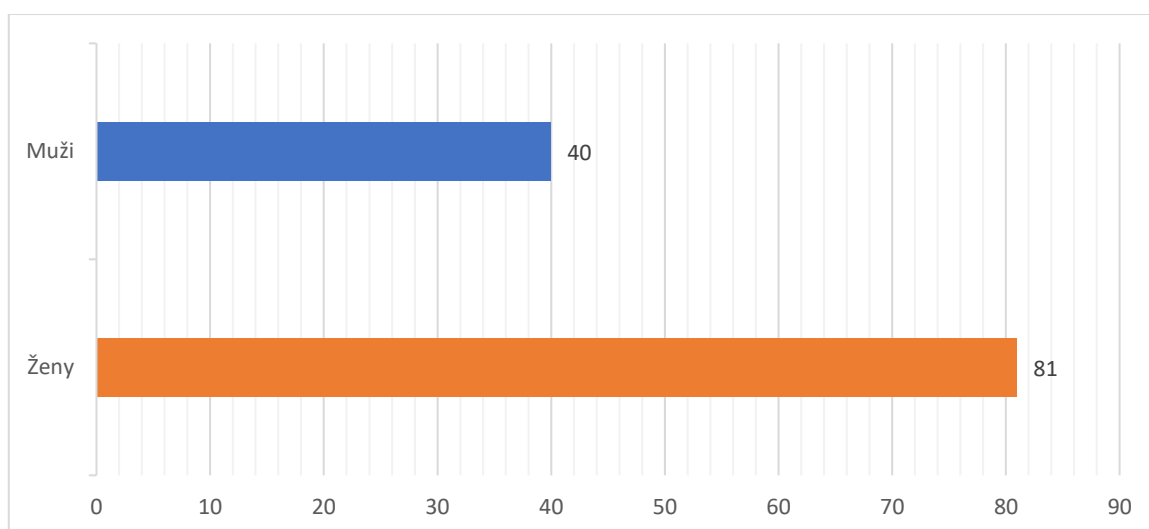
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole seznamujeme s poznatky, které byly v rámci dotazníkového šetření zjištěny k formulovaným cílům, resp. výzkumným otázkám. V jejím samém úvodu však nejprve přinášíme detailnější informace o výzkumném souboru.

6.1 Charakteristika výzkumného souboru

Jak uvádíme v podkapitole 5.7, cílovou populaci našeho výzkumu tvoří rodiče žáků 9. ročníků základních škol a studentů středních odborných škol, učilišť a gymnázií ze Zlínského kraje. V rámci dotazníkového šetření jsme prostřednictvím tří segmentačních otázek zjišťovali genderovou příslušnost, nejvyšší dosažený stupeň vzdělání a okres trvalého bydliště respondentů. Konstatujeme, že z celkového počtu 121 respondentů bylo 81 žen a 40 mužů.

Graf 1 Genderové složení výzkumného souboru

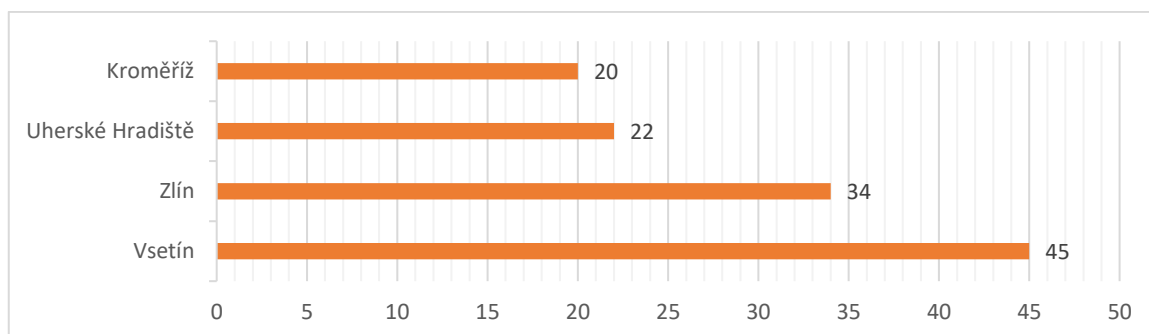
Při pohledu na vzdělanostní složení výzkumného souboru vidíme, že jeho bezmála polovinu (48,8 %) tvoří respondenti s vysokoškolským vzděláním. Druhou nejpočetnější skupinou jsou respondenti s vyšším odborným vzděláním (34,7 %). Absolventi gymnázií a středních odborných škol s maturitou jsou ve výzkumném souboru zastoupeni 10,7 %. Nejméně početnou skupinu představují respondenti se středním odborným vzděláním s výučním listem (3,3 %) a se základním vzděláním (2,5 %).

Tabulka 3 Vzdělanostní složení výzkumného souboru

Vzdělání	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Kumulativní četnost
Základní	3	0,025	3
Střední odborné s výučním listem	4	0,033	7
Střední odborné s maturitou, gymnázium	13	0,107	20
Vyšší odborné	42	0,347	62
Vysokoškolské	59	0,488	121
	Σ 121	Σ 1	

Zlínský kraj, na jehož obyvatele se náš výzkum soustředí je územně členěn do čtyř okresů. Z okresu Vsetín se výzkumu účastnilo 45 respondentů, 34 respondentů bylo z okresu Zlín, 22 respondentů pocházelo z okresu Uherské Hradiště a 20 pak z okresu Kroměříž.

Graf 2 Složení výzkumného souboru dle místa bydliště

6.2 Analýza a interpretace získaných dat

Jak uvádíme v podkapitole 5.2, dílčí cíle, potažmo výzkumné otázky rozdělujeme do tří kategorií. V zájmu přehlednosti a logické provázanosti práce zachováváme tuto strukturu i v rámci analýzy a interpretace získaných dat.

Volba povolání jako životní situace

Výzkumná otázka 1

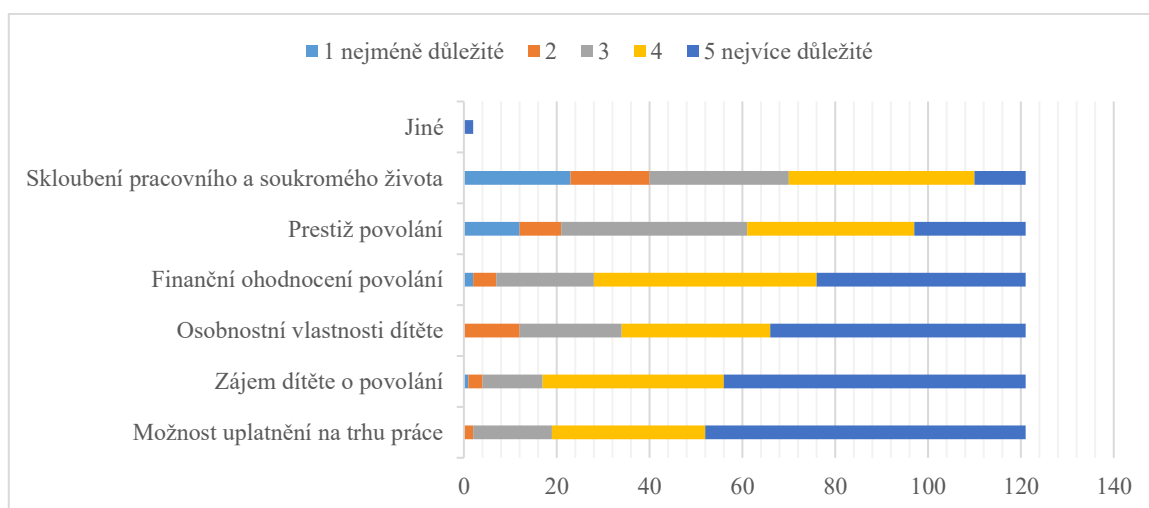
Výzkumnou otázkou VO₁ jsme zjišťovali, **jaké aspekty považují rodiče dospívajících v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte za významné** a jako takové je v rámci rozhodovacího procesu určitou měrou zohledňují. Odpověď na ni jsme získávali prostřednictvím **položek 4, 5, 6, 7, 8 a 9 dotazníku.**

V odborné literatuře se setkáváme s názorem, že na budoucí povolání je vhodné nahlížet z různých úhlů pohledu, či jinými slovy, že při jeho volbě je vhodné zvážit určité aspekty. V rámci **položky 4 dotazníku** jsme tak respondentům předložili výčet šesti z nich, které jsou obecně považovány za nejvýznamnější a požádali jsme je, aby prostřednictvím číselné škály 1 až 5 (kdy 1 znamená nejméně důležité, 5 nejvíce důležité) vyjádřili, do jaké míry oni osobně vnímají tento aspekt při volbě povolání jejich dítěte za důležitý. V **položce 5 dotazníku** pak mohli respondenti uvést případné další (tj. v položce 4 neuvedené) aspekty.

Tabulka 4 Aspekty budoucího povolání a míra jejich významnosti

Aspekt	N platných	Průměr	Min	Max	Směrodatná odchylka
Možnost uplatnění na trhu práce	121	4,397	1	5	25,357
Zájem dítěte o povolání	121	4,355	1	5	24,482
Osobnostní vlastnosti dítěte	121	4,074	1	5	18,702
Finanční ohodnocení povolání	121	4,066	1	5	19,343
Prestiž povolání	121	3,421	1	5	12,400
Skloubení pracovního a soukromého života	121	2,992	1	5	10,107
Jiné	2	5	1	5	0,800

Graf 3 Aspekty budoucího povolání a míra jejich významnosti

Komentář

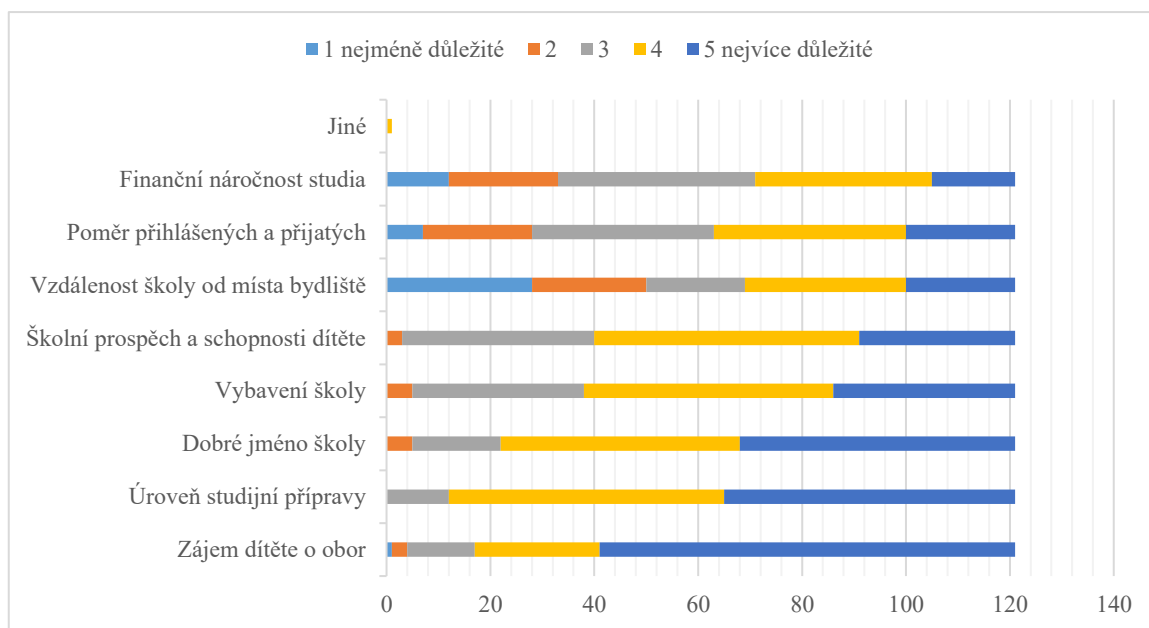
Analýzou získaných dat zjišťujeme, že rodiče dospívajících považují za vůbec nejvýznamnější aspekty budoucího povolání jejich dítěte možnost uplatnění na trhu práce (průměrné hodnocení 4,397), zájem dítěte o danou profesi (průměrné hodnocení 4,355) a osobnostní

vlastnosti dítěte jako je temperament, intelekt, nadání, schopnosti atd. (průměrné hodnocení 4,074). Tyto položky označilo za vůbec nejvýznamnější (tj. hodnocení 5) 69 (uplatnění na trhu práce), 65 (zájem o povolání) a 55 (osobnostní vlastnosti) z celkového počtu 121 respondentů. Zajímavostí je, že v jednom případě označila respondentka zájem dítěte o dané povolání naopak jako vůbec nejméně důležitý aspekt (tj. hodnocení 1). V rámci položky 5 dotazníku (tj. jiné aspekty) uvedl jeden z dotazovaných respondentů jako nejvýznamnější faktor možnost mezinárodního transferu a jeden pak volbu oboru vhodného k budoucímu podnikání. Naopak nejméně důležitým aspektem se ukázalo být skloubení pracovního a soukromého života (průměrné hodnocení 2,992). Tomuto aspektu přisuzuje vůbec největší důležitost (tj. hodnocení 5) pouze 11 ze 121 respondentů.

Vedle aspektů vztahujících se k samotnému povolání nás dále zajímaly **faktory ovlivňující rodiče při volbě další vzdělávací dráhy** (tj. střední školy) jejich dětí. **Položka 6 dotazníku** obsahovala osm faktorů, podle nichž (jak opět vyplývá z odborné literatury, výzkumných studií apod.) se rodiče standardně orientují při výběru střední školy svého dítěte. Obdobně jako u předchozích položek i zde měli respondenti prostřednictvím číselné škály 1 až 5 (kdy 1 znamená nejméně důležité, 5 nejvíce důležité) určit, do jaké míry jsou pro ně tyto faktory významné. V **položce 7 dotazníku** pak mohli uvést případné další (tj. v položce 5 neuvedené) faktory.

Tabulka 5 Faktory ovlivňující výběr další vzdělávací dráhy a míra jejich významnosti

Faktor	N platných	Průměr	Min	Max	Směrodatná odchylka
Zájem dítěte o obor	121	4,479	1	5	29,075
Úroveň studijní přípravy	121	4,281	1	5	25,143
Dobré jméno školy	121	4,215	1	5	21,498
Vybavení školy	121	3,934	1	5	18,519
Školní prospěch a schopnosti dítěte	121	3,893	1	5	19,752
Poměr přihlášených a přijatých	121	3,364	1	5	10,925
Finanční náročnost studia	121	3,174	1	5	10,127
Vzdálenost školy od místa bydliště	121	2,959	1	5	4,534
Jiné	1	4	1	5	0,400

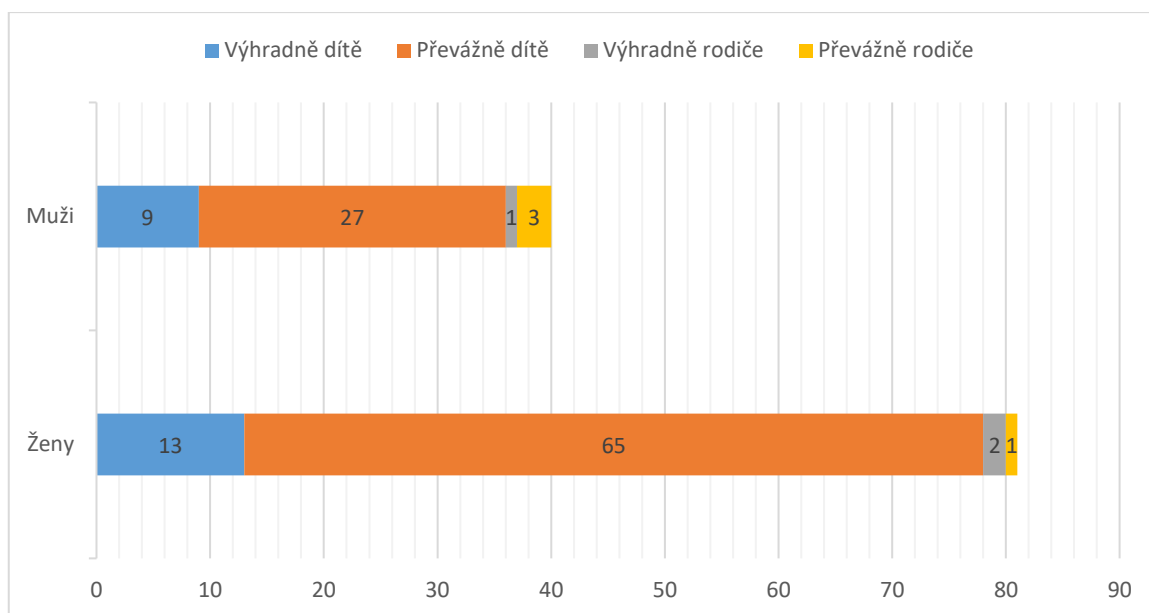
Graf 4 Faktory ovlivňující výběr další vzdělávací dráhy a míra jejich významnosti**Komentář**

Klíčovým se pro rodiče při výběru střední školy jejich dítěte ukázal být jednoznačně zájem dítěte o konkrétní studijní obor (průměrné hodnocení 4,479). Tento faktor označilo za vůbec nejdůležitější (tj. hodnocení 5) 66 % respondentů, pouze jediná respondentka pak za nejméně důležitý (tj. hodnocení 1). Pomyslné druhé a třetí místo získala úroveň studijní přípravy (průměrné hodnocení 4,281) a dobré jméno školy (průměrné hodnocení 4,215). Tyto faktory byly v rámci dotazníku podrobněji vypsány jako nabídka odborných praxí, stáží, výuka cizích jazyků atd. (úroveň studijní přípravy) a uplatnění absolventů na trhu práce, úspěšnost u maturitní zkoušky atd. (dobré jméno školy). Jeden z respondentů pak za spíše důležitý (tj. hodnota 4) označil reference jiných rodičů. Faktorem nejméně důležitým se pak ukázala být vzdálenost školy od místa bydliště (průměrné hodnocení 2,959); jak je však patrné z hodnoty směrodatné odchylky, jedná se o faktor do jisté míry „kontroverzní“, kdy zatímco pro 41 % respondentů je faktorem nejméně důležitým/spíše nedůležitým (tj. hodnocení 1 a 2), pro bezmála 43 % respondentů je tomu právě naopak, tzn. jedná se o faktor nejvíce/spíše důležitý (tj. hodnocení 5 a 4).

V rámci první výzkumné otázky nás zajímal rovněž názor rodičů (respondentů) na adekvátní **míru autonomie dítěte při volbě povolání**, kdy tento jsme zjišťovali prostřednictvím položek 8 a 9 dotazníku. V rámci **položky 8 dotazníku** měli respondenti uvést, zda by volba

povolání měla být rozhodnutím pouze a výhradně dítěte, pouze a výhradně rodičů, společným rozhodnutím dítěte a rodičů s převahou názoru dítěte či společným rozhodnutím dítěte a rodičů s převahou názoru rodičů. K dispozici byly také možnosti odpovědi „nedokážu posoudit“ a „jiné“ (s možností podrobnějšího upřesnění), které však nevyužil žádný z respondentů.

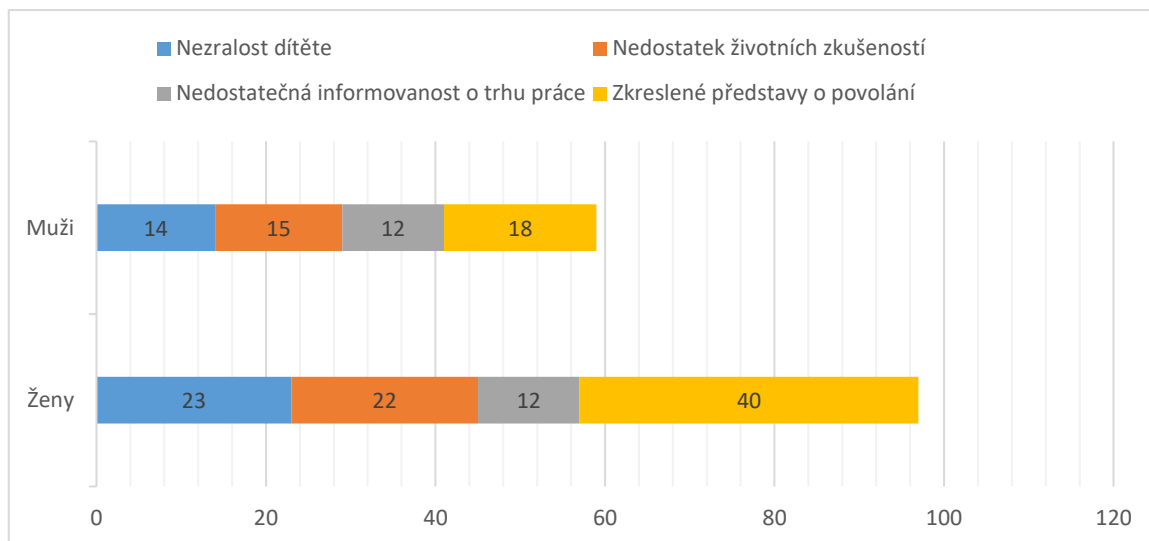
Graf 5 Názor rodičů na adekvátní míru autonomie dítěte při volbě povolání

Komentář

Z analýzy dat vyplynulo, že celých 76 % dotázaných respondentů je názoru, že volba povolání by měla být společným rozhodnutím dítěte a rodičů, přičemž rozhodující by měl být názor či přání dítěte. O výlučnosti rozhodnutí dítěte je přesvědčeno 18 % respondentů. Zbýlých 6 % respondentů se pak domnívá, že o povolání dítěte by měli rozhodnout výhradně nebo především rodiče.

Respondenty, kteří uvedli, že by volba povolání neměla být pouze a výhradně rozhodnutím dítěte jsme se pak v **položce 9 dotazníku** dotazovali na **důvody**, které je k tomuto názoru vedou, přičemž bylo možné uvést více než jeden důvod.

Graf 6 Faktory ovlivňující názor respondentů na míru autonomie dítěte**Komentář**

Naprostou většinu respondentů (n_i 58) vede k rozhodnutí participovat na volbě povolání jejich dítěte obava z důsledků jeho zkreslených představ o určitém povolání. Úskalím číslo dvě je pak nedostatek životních zkušeností dítěte (n_i 37) a jeho nezralost (n_i rovněž 37), která byla v dotazníku blíže specifikována například jako nestálost názorů a zájmů, nejasné představy o vlastní budoucnosti či zkreslené představy dítěte o vlastních schopnostech. 24 respondentů se pak domnívá, že problémem může být nedostatečná informovanost dítěte o situaci na trhu práce.

Hypotéza H₁

Míra autonomie ponechávaná dětem při volbě povolání se liší v závislosti na pohlaví rodičů.

H₁₀ Míra autonomie ponechávaná dětem při volbě povolání se v závislosti na pohlaví rodičů neliší.

H_{1A} Míra autonomie ponechávaná dětem při volbě povolání se liší v závislosti na pohlaví rodičů.

Tabulka 6 Pozorované četnosti H₁

Míra autonomie	Ženy	Muži	Σ
Pouze/převážně dítě	78 ^a	36 ^b	114 ^{a+b}
Pouze/převážně rodiče	3 ^c	4 ^d	7 ^{c+d}
Σ	81 ^{a+c}	40 ^{b+d}	121 ⁿ

Pro ověření formulované nulové a alternativní hypotézy volíme testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Testování provádíme na hladině významnosti 0,05. Stupeň volnosti je s ohledem na aplikaci testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku 1, kdy $f = (r-1) \cdot (s-1) = 1 \cdot 1 = 1$.

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$\chi^2 = 121 \cdot 0,016$$

$$\chi^2 = 1,936$$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05} (1) = 3,841 > \chi^2 = 1,936$,

tudíž **přijímáme hypotézu nulovou** a zamítáme hypotézu alternativní, kdy tento závěr přijímáme s 95 % jistotou. Dospíváme tedy k závěru, že **míra autonomie ponechávaná dětem při volbě povolání se v závislosti na pohlaví rodičů neliší**.

Výzkumná otázka 2

Výzkumnou otázkou VO₂ jsme zjišťovali, **jaká je z pohledu rodičů subjektivně vnímaná náročnost procesu volby povolání** jejich dítěte. Odpověď na tuto otázku jsme získávali prostřednictvím **položek 10, 11, 12, 13 a 14 dotazníku**.

V kapitole 3.1 zmiňujeme Mezerovo (2002, s. 119) klíčové doporučení, které spočívá v dostatečném množství času, které je volbě povolání věnováno. **Položkou 10 dotazníku** jsme se tedy respondentů tázali, zda a **v jakém časovém horizontu** před samotným podáním přihlášky na střední školu **se volbou povolání svého dítěte začali cíleně zabývat**.

Tabulka 7 Časový horizont rozhodování o volbě budoucího povolání

Časový horizont	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Kumulativní četnost
Osmý ročník ZŠ	51	0,421	51
Devátý ročník ZŠ	45	0,372	96
Sedmý ročník ZŠ	16	0,132	112
Pouze samotné podání přihlášky	9	0,074	121
Jiné	0	0	121
	Σ 121	Σ 1	

Komentář

Šetření ukázalo, že většina respondentů (51) začala volbě povolání svého dítěte věnovat cílenou pozornost již v osmém a devátém (45 respondentů) ročníku povinné školní docházky. Šestnáct respondentů uvedlo dokonce již sedmý ročník základní školy. Naproti tomu 9 respondentů konstatovalo, že se věnovali pouze záležitostem, které souvisely s podáním přihlášky na střední školu.

Zajímalo nás také, **zda si respondenti se svým dítětem o volbě jeho povolání povídají**, kdy této oblasti se věnovala **položka 11 dotazníku**.

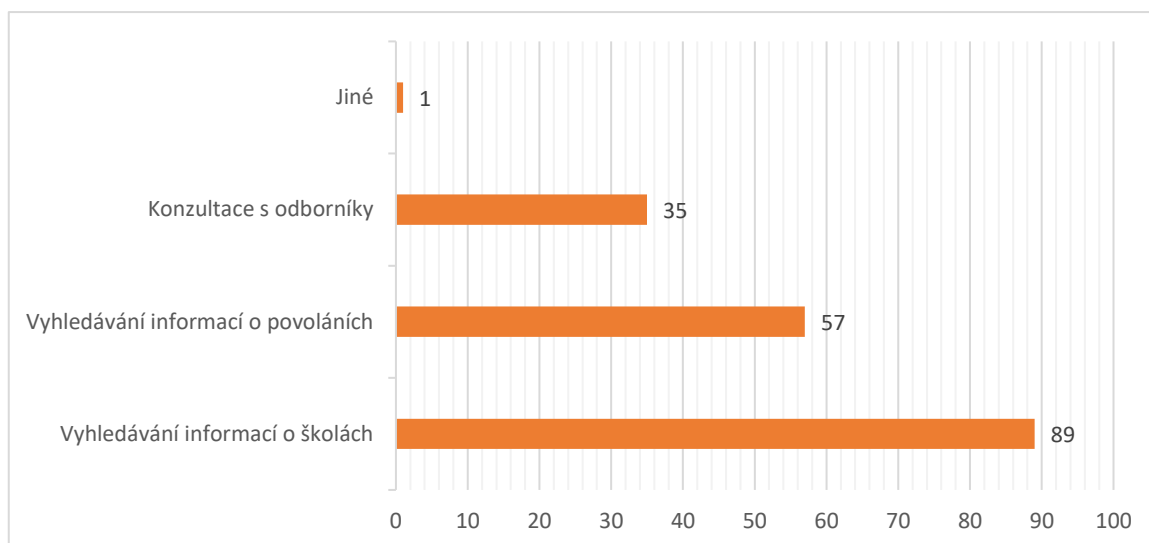
Tabulka 8 Komunikace rodičů s dětmi na téma volby povolání

Komunikace	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Kumulativní četnost
Ano, ale spíše neplánovaně	56	0,463	56
Ano, cíleně a opakovaně	45	0,372	101
Dítě rozhovor odmítá	6	0,050	107
Dítě komunikuje s druhým z rodičů	5	0,041	112
Dítě řeší volbu povolání ve škole	3	0,025	115
Chci, ale nevím jak a o čem mluvit	3	0,025	118
Nepovažuji to za důležité	3	0,025	121
	Σ 121	Σ 1	

Komentář

Naprostá většina respondentů (n_i 101) uvedla, že si se svým dítětem na téma volby jeho povolání povídá, ať už cíleně a opakovaně (n_i 45), nebo spíše náhodně a bez toho, aniž by společně dospěli k nějakému konkrétnějšímu závěru (n_i 56). Další pět respondentů pak konstatovalo, že dítě komunikuje s druhým z rodičů (tj. s partnerem/partnerkou respondenta). V šesti případech respondenti uvedli, že by s dítětem o volbě povolání komunikovali rádi, nicméně jejich dítě toto odmítá. Třemi respondenty byla zastoupena také kategorie, kdy by si rodiče se svým dítětem na dané téma povídali rádi, ale vlastně nevědí jak a o čem konkrétně hovořit. Tři respondenti uvedli, že dítě si volbu povolání řeší v rámci školy, kterou navštěvuje a tři respondenti jsou názoru, že komunikace s dítětem na téma volby povolání není důležitá a jako takové se jí tudíž nevěnují.

Položkou 12 dotazníku jsme již zjišťovali **zda a jaké konkrétní kroky respondenti v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte podnikají**. Respondenti měli označit všechny aktivity, kterým se věnovali, přičemž měli i v tomto případě možnost doplnit ty, které ve výčtu dotazníkové položky nebyly uvedeny.

Graf 7 Způsoby aktivní participace respondentů na volbě povolání dítěte

Komentář

Bylo zjištěno, že na volbě povolání svého dítěte aktivně participuje 108 (tj. 89 %) respondentů. Nejčastějším způsobem participace se ukázalo být vyhledávání informací o nabídce středních škol a učilišť, kterou označilo 89 respondentů. V pořadí druhou nejčastější aktivitou (n_i 57) je vyhledávání informací o povoláních jako například kvalifikační požadavky, poptávka po dané profesi na trhu práce, finanční ohodnocení atd. Ve 35 případech pak respondenti uvedli, že využili také konzultací s odborníky. Jeden respondent využil možnosti „jiné“, kdy uvedl, že svému dítěti umožnil setkání s člověkem, který se dané profesi věnuje, díky čemuž mělo dítě možnost tuto profesi blíže poznat.

Zda a do jaké míry jsou pro respondenty aktivity, jimž se v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte aktivně věnují **časově náročné** jsme zjišťovali **položkou 13 dotazníku**. Na tuto logicky odpovídali pouze ti respondenti, kteří uvedli, že na volbě povolání aktivně participují (n_i 108).

Tabulka 9 Časová náročnost aktivní participace na volbě povolání dítěte

Časová náročnost	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Kumulativní četnost
Rozhodně ne	38	0,352	38
Spíše ne	32	0,296	70
Ano, ale nikterak výrazně	31	0,287	101
Ano, velmi	7	0,065	108
	Σ 108	Σ 1	

Komentář

Celých 35 % respondentů označilo činnosti, které podnikají v souvislosti s volbou povolání jejich dítěte za časově zcela nenáročné, kdy tyto dokáží naprosto bez problémů zařadit do svého běžného programu. Za spíše nenáročné je pak označilo 29,6 % respondentů. Necelestých 29 % dotázaných uvedlo, že volba povolání jejich dítěte je pro ně sice náročná, avšak nikterak výrazně. Jako velmi časově náročnou vnímá aktivní participaci 6,5 % respondentů.

V neposlední řadě nás pak zajímalo, **zda a do jaké míry se respondenti cítí být připraveni poskytovat svému dítěti informace, rady a doporučení týkající se volby jeho budoucího povolání**, kdy této oblasti se věnovala **položka 14 dotazníku**.

Tabulka 10 Subjektivně vnímaná připravenost respondentů

Připravenost	Absolutní četnost n_i	Relativní četnost f_i	Kumulativní četnost
Rozhodně ano	61	0,504	61
Spíše ano	55	0,455	116
Spíše ne	5	0,041	121
Rozhodně ne	0	0	121
	Σ 121	Σ 1	

Komentář

Přibližně polovina (50,4 %) respondentů v našem výzkumném šetření uvedla, že má k dispozici veškeré informace, které v souvislosti s volbou povolání svého dítěte potřebuje, popřípadě si tyto dokáže bez větších problémů samostatně vyhledat a za této situace se cítí být naprosto připraveni k tomu být svému dítěti při volbě povolání nápomocni ať už informacemi, radami či doporučeními. Dalších 45,5 % respondentů se cítí být spíše připraveni, kdy uvádějí, že v některých oblastech by přece jen uvítali radu či pomoc odborníka. Pouze pět respondentů (4,1 %) uvedlo, že se cítí spíše nepřipraveni, neboť počet oblastí, v nichž by uvítali pomoc odborníka převažuje nad těmi, s nimiž si dokáží poradit sami. Za rozhodně nepřipravené se nepovažoval nikdo z respondentů.

Hypotéza H₂

Míra aktivní participace na volbě povolání dítěte se liší v závislosti na pohlaví rodičů.

H₂₀ Míra aktivní participace na volbě povolání se v závislosti na pohlaví rodičů neliší.

H_{2A} Míra aktivní participace na volbě povolání se liší v závislosti na pohlaví rodičů.

Tabulka 11 Pozorované četnosti H₂

Participace	Ženy	Muži	Σ
Ano	78 ^a	30 ^b	108 ^{a+b}
Ne	3 ^c	10 ^d	13 ^{c+d}
Σ	81 ^{a+c}	40 ^{b+d}	121 ⁿ

Pro ověření formulované nulové a alternativní hypotézy volíme testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Testování provádíme na hladině významnosti 0,05. Stupeň volnosti je s ohledem na aplikaci testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku 1, kdy $f = (r-1) \cdot (s-1) = 1 \cdot 1 = 1$.

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$\chi^2 = 121 \cdot 0,1046612$$

$$\chi^2 = 12,664$$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05} (1) = 3,841 < \chi^2 = 12,664$,

tudíž **přijímáme hypotézu alternativní** a zamítáme hypotézu nulovou, kdy tento závěr přijímáme s 95 % jistotou. Dospíváme tedy k závěru, že **míra participace na volbě povolání dítěte se v závislosti na pohlaví rodičů liší, kdy participace žen je ve srovnání s participací mužů častější.**

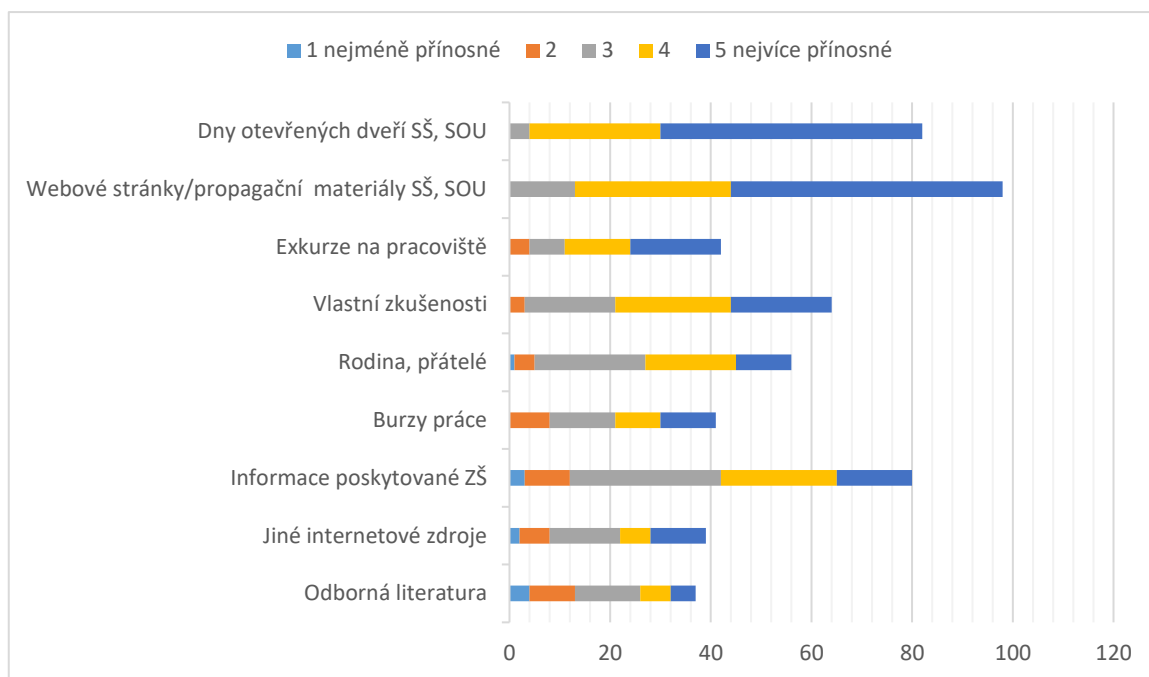
Informační zdroje

Výzkumná otázka 3

Výzkumnou otázkou VO₃ jsme zjišťovali, **jaké informační zdroje využívají rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte a jak hodnotí jejich přínosnost.** Odpověď jsme získávali prostřednictvím **položek 15 a 16 dotazníku**, kdy na tyto přirozeně odpovídali opět pouze ti respondenti, kteří na volbě povolání dítěte aktivně participují ($n_i = 108$).

Tabulka 12 Využití informačních zdrojů a míra jejich přínosnosti

Zdroj	N platných	Průměr	Min	Max	Směrodatná odchylka
Dny otevřených dveří SŠ, SOU	83	4,590	1	5	20,607
Webové stránky/propagační materiály SŠ, SOU	98	4,418	1	5	20,616
Exkurze na pracoviště	42	4,071	1	5	6,406
Vlastní zkušenosti	64	3,938	1	5	9,411
Rodina, přátelé	56	3,607	1	5	7,985
Burzy práce	41	3,561	1	5	4,445
Informace poskytované ZŠ	80	3,475	1	5	9,633
Jiné internetové zdroje	39	3,462	1	5	4,214
Odborná literatura	37	2,973	1	5	3,262

Graf 8 Využití informačních zdrojů a míra jejich přínosnosti**Komentář**

Položka 15 dotazníku obsahovala výčet devíti různých položek, které mohou rodičům posloužit při rozhodování o budoucím povolání jejich dětí jako zdroj informací. Respondenty jsme požádali, aby označili ty, které sami využili a na číselné škále 1 až 5 (1 = nejméně přínosný, 5 = nejvíce přínosný) uvedli, do jaké míry byly pro ně tyto zdroje informací přínosné. V položce 16 dotazníku pak mohli uvést ještě jiné (tj. v položce 15 dotazníku neuvedené) zdroje informací, které případně využili; tuto možnost však nevyužil nikdo z respondentů.

Analýza položky 15 a 16 dotazníku nám odhalila hned několik skutečností. Předně jsme zjistili, že informační zdroje (na rozdíl od služeb kariérového poradenství) využilo všech 108 participujících respondentů, přičemž 98 z nich přitom využilo více než jeden informační zdroj. V otázce přínosnosti využitých zdrojů nutno konstatovat, že nejčastěji využívané informační zdroje byly ne vždy těmi obecně nejprínosnějšími. Ukázalo se, že nejvíce respondentů (n_i 98) hledá potřebné informace na webových stránkách či v propagačních materiálech středních škol a učilišť, o které má jejich dítě zájem. Nicméně průměrné hodnocení jejich přínosnosti je 4,418 bodu. Naopak dny otevřených dveří středních škol a učilišť využilo pouze 83 respondentů (tj. o 15 respondentů méně), avšak průměrné hodnocení tohoto informačního zdroje je vyšší, a sice 4,590 bodu. Obdobně je tomu s exkurzemi na pracoviště, kde má dítě možnost blíže poznat povolání, o které má zájem; této možnosti využila

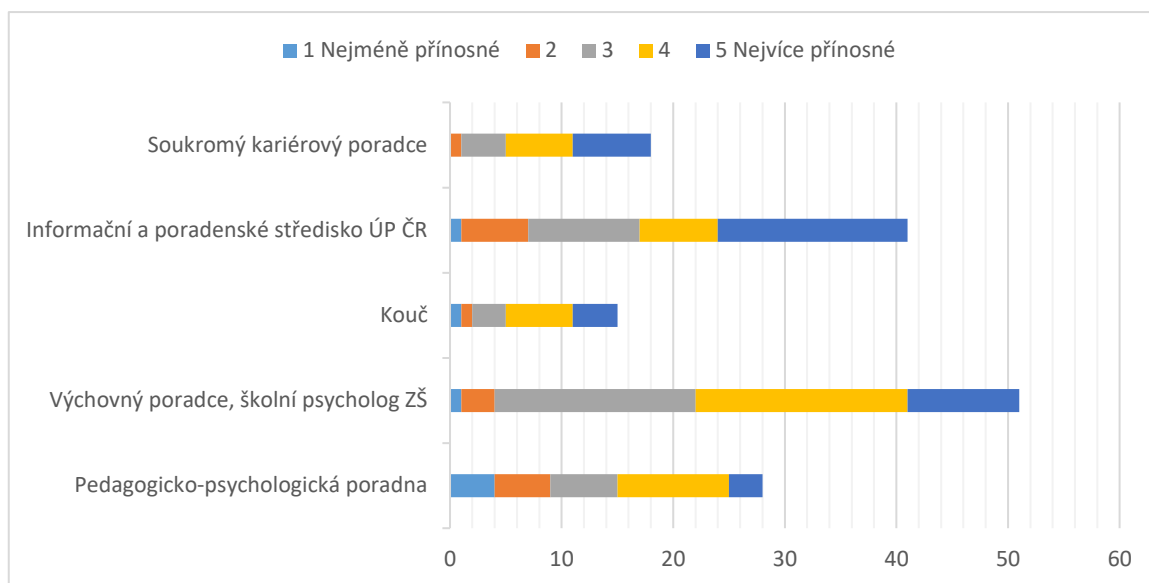
sice ve srovnání se dny otevřených dveří jen takřka polovina (n_i 42) respondentů, průměrné hodnocení přínosnosti exkurzí je však se 4,071 bodu třetí nejvyšší. Poměrně překvapivé bylo umístění informací poskytovaných základními školami, které děti respondentů navštěvují. Tohoto zdroje vcelku pochopitelně využily bezmála tři čtvrtiny (n_i 80) respondentů, jeho průměrné hodnocení je však se 3,475 bodu třetí nejnižší. Jiné internetové zdroje (např. www.atlasskolstvi.cz, Národní soustava povolání aj.) vyžilo pouze 39 respondentů, a to i přesto, že 89, resp. 57 respondentů v rámci položky 12 dotazníku uvedlo, že vyhledávají informace o středních školách, resp. povoláních, o která se jejich děti zajímají. Nabízí se tedy otázka, jakých zdrojů v rámci těchto činností reálně využívají. Pořadí dalších zdrojů vyplývá z výše uvedené tabulky a grafu, kdy jednotlivé položky jsou řazeny sestupně podle míry přínosnosti.

Výzkumná otázka 4

Výzkumnou otázkou VO₄ jsme zjišťovali, **zda rodiče dospívajících využili v rámci procesu volby povolání jejich dítěte služeb kariérového poradenství a pokud ano, jak hodnotí jejich přínosnost**. Odpověď jsme získávali prostřednictvím **položek 17 a 18 dotazníku**, kdy na tyto přirozeně odpovídali pouze ti respondenti, kteří na volbě povolání dítěte aktivně participovali (n_i 108).

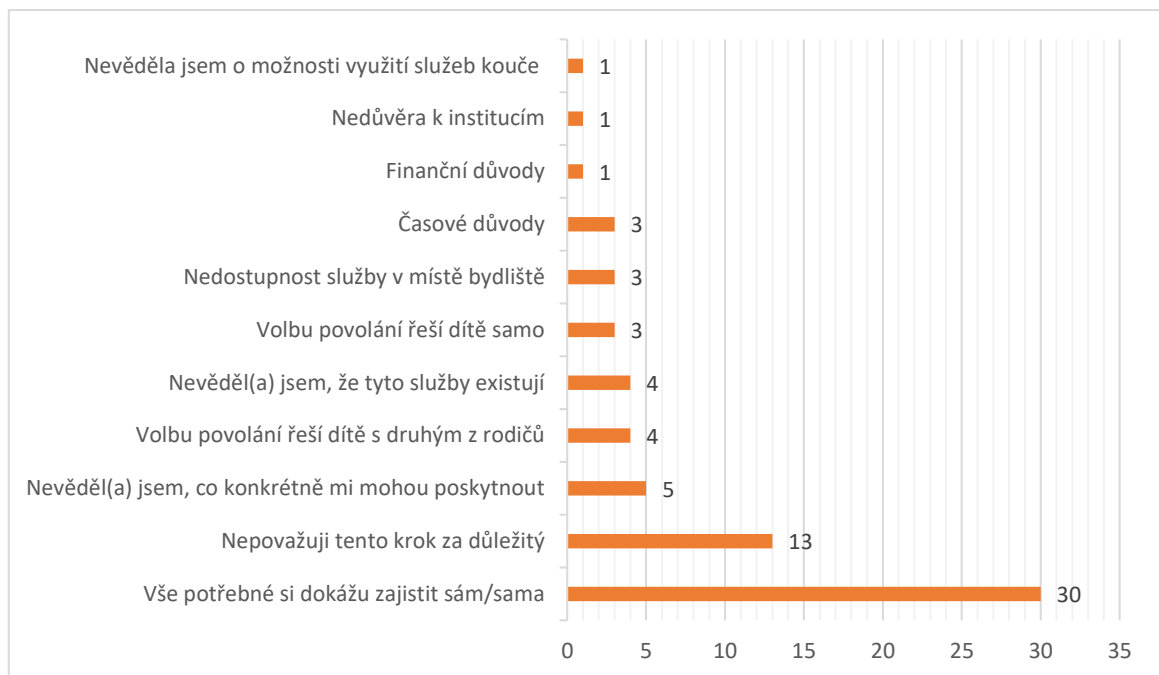
Tabulka 13 Využití služeb kariérového poradenství a míra jejich přínosnosti

Služba	N platných	Průměr	Min	Max	Směrodatná odchylka
Soukromý kariérový poradce	18	4,056	1	5	2,728
Informační a poradenské středisko ÚP ČR	41	3,805	1	5	5,269
Kouč	15	3,733	1	5	1,897
Výchovný poradce, školní psycholog ZŠ	51	3,667	1	5	7,414
Pedagogicko-psychologická poradna	28	3,107	1	5	2,417

Graf 9 Využití služeb kariérového poradenství a míra jejich přínosnosti**Komentář**

Analýzou dotazníkového šetření zjišťujeme, že nějaké formy kariérového poradenství využilo 66 (tj. 61 %) respondentů. Nejvíce respondentů (n_i 51) využilo služeb výchovného poradce či školního psychologa v rámci základní školy navštěvované jejich dítětem. Průměrné hodnocení této služby je však pouze 3,667 bodu, což ji z první pomyslné příčky co do četnosti využití posouvá na příčku předposlední co do míry její přínosnosti. Přesně opačná je situace u soukromého kariérového poradce; zde je četnost využití na příčce předposlední (n_i 18), průměrné hodnocení přínosnosti je však s 4,056 bodu zcela jednoznačně nejvyšší. Druhou nejlépe hodnocenou a zároveň nejčastěji využívanou službou bylo Informační a poradenské středisko Úřadu práce ČR, jehož služeb využilo 41 respondentů a průměrné hodnocení činí 3,805 bodu.

Respondentů, kteří služeb kariérového poradenství nevyužili bylo celkem 42 (tj. 39 %), což bylo poměrně vysoké číslo. Prostřednictvím **19. položky dotazníku** jsme zjišťovali, **proč respondenti nevyužili žádnou ze služeb kariérového poradenství**, přičemž respondenti měli možnost uvést všechny důvody svého rozhodnutí.

Graf 10 Důvody nevyužití služeb kariérového poradenství**Komentář**

Třicet respondentů uvedlo, že si vše potřebné dokáží zajistit sami a tyto služby tak nepovažují za potřebné. Třináct respondentů nepovažuje tento krok za důležitý z jiného, blíže nespécifikovaného důvodu. Pět respondentů uvedlo, že nevěděli, co konkrétně by jim mohly uvedené služby nabídnout, čtyři respondenti pak o existenci takových služeb neměli vůbec ponětí. Jedna z respondentek konstatovala, že nevěděla, že lze v souvislosti s volbou povolání využít služeb kouče. Mezi dalšími důvody byly nedostupnost služby v místě bydliště (n_i 3), časové (n_i 3) a finanční (n_i 1) důvody, ale také například nedůvěra k institucím (n_i 1).

Hypotéza H₃

Míra využití informačních zdrojů v kombinaci se službami kariérového poradenství v rámci procesu volby povolání dítěte se liší v závislosti na pohlaví rodičů.

H₃₀ Míra využití informačních zdrojů v kombinaci se službami kariérového poradenství v rámci procesu volby povolání dítěte se v závislosti na pohlaví rodičů neliší.

H_{3A} Míra využití informačních zdrojů v kombinaci se službami kariérového poradenství v rámci procesu volby povolání dítěte se liší v závislosti na pohlaví rodičů.

Tabulka 14 Pozorované četnosti H_3

Kombinace IZ a KP	Ženy	Muži	Σ
Ano	51 ^a	15 ^b	66 ^{a+b}
Ne	25 ^c	17 ^d	42 ^{c+d}
Σ	76 ^{a+c}	32 ^{b+d}	108 ⁿ

Pro ověření formulované nulové a alternativní hypotézy volíme testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Testování provádíme na hladině významnosti 0,05. Stupeň volnosti je s ohledem na aplikaci testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku 1, kdy $f = (r-1) \cdot (s-1) = 1 \cdot 1 = 1$.

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$\chi^2 = 108 \cdot 0,0359065$$

$$\chi^2 = 3,878$$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841 < \chi^2 = 3,878$,

tudíž **přijímáme hypotézu alternativní** a zamítáme hypotézu nulovou, kdy tento závěr přijímáme s 95 % jistotou. Dospíváme tedy k závěru, že **míra využití informačních zdrojů v kombinaci se službami kariérového poradenství v rámci procesu volby povolání dítěte se v závislosti na pohlaví rodičů liší, kdy ženy využívají obou typů zdrojů mírně častěji, než muži.**

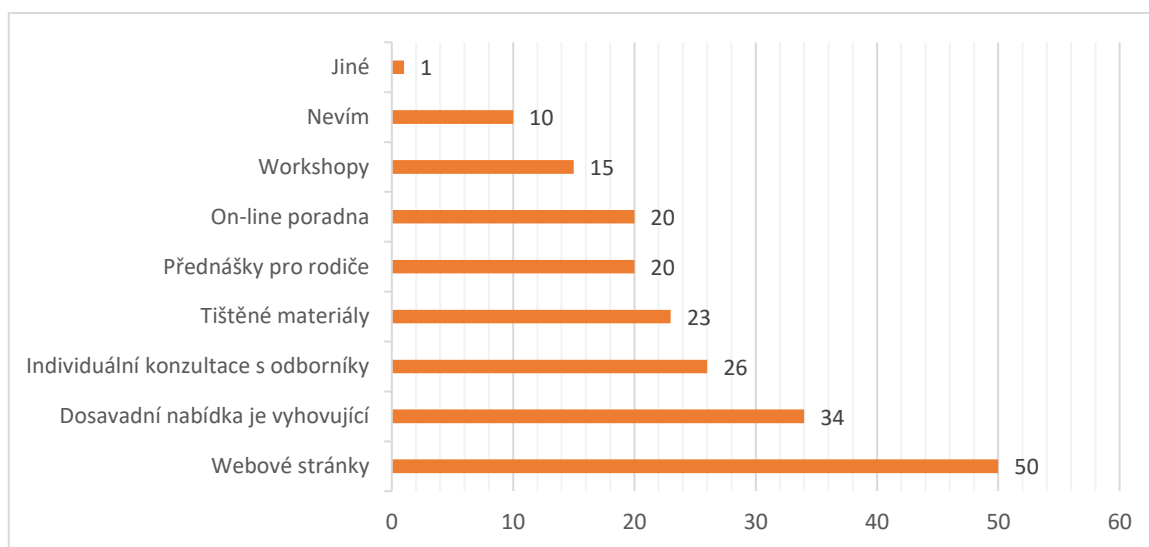
Potřeby

Výzkumná otázka 5

Výzkumnou otázkou VO₅ jsme zjišťovali, **zda a případně jaké další zdroje informací a podpory by rodiče dospívajících v rámci procesu volby povolání jejich dítěte uvítali.** Odpověď na ni jsme získávali prostřednictvím **položky 20 dotazníku**, v níž jsme rodičům

předestřeli výčet možných zdrojů informací a aktivit a požádali je, aby vybrali všechny ty, které by pro ně mohly být v rámci rozhodování o budoucí profesi jejich dětí přínosné. Kromě zmíněného výčtu měli respondenti možnost uvést rovněž své vlastní podněty, případně (pokliže ji tak vnímají) označit stávající nabídku jako vyhovující.

Graf 11 Zájem respondentů o další zdroje informací v oblasti volby povolání

Komentář

Výsledky šetření ukázaly, že stávající nabídku považuje za vyhovující jen přibližně čtvrtina dotazovaných (n_i 34). Deset respondentů, byť stávající nabídku za dostatečnou nepovažují nedokázalo specifikovat, jaký další druh informací či služeb by pro ně byl vyhovující. Padesát ze zbylých 77 respondentů uvedlo, že by jim rozhodování o budoucím povolání nejvíce usnadnily webové stránky s opravdu komplexními informacemi týkajícími se problematiky volby povolání. Zde je zajímavé, že o tištěnou podobu (např. brožuru) takto komplexních informací projevilo zájem jen 23 respondentů. Dvacet šest respondentů by uvítalo možnost individuálních konzultací rodičů s odborníky. Další v pořadí se umístily přednášky pro rodiče zaměřené na problematiku volby povolání a on-line poradna, kde by na dotazy rodičů související s volbou povolání jejich dítěte odpovídal odborník. Workshopy pro rodiče a děti zaměřené na témata související s volbou povolání zaujaly pouze 15 respondentů. Jeden z respondentů pak uvedl, že by uvítal konzultace s odborníky týkající se očekávaného vývoje v oblasti technologií, kdy tento faktor může do značné míry ovlivnit budoucí vývoj na trhu práce.

7 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A DISKUZE

Cíl empirické části diplomové práce spočíval ve zmapování orientace rodičů dospívajících v oblasti problematiky volby povolání jejich dítěte. Zajímalo nás, podle jakého „klíče“ postupují rodiče dospívajících při volbě povolání (a studijní přípravy na něj) a jak ji jako celek hodnotí, jaké zdroje informací využívají a v neposlední řadě pak jaké zdroje informací a podpory by v této oblasti případně uvítali. Vybrané údaje pak byly zkoumány z hlediska případných rozdílů mezi oběma pohlavími.

Dříve než přistoupíme k samotné diskuzi výsledků považujeme za vhodné připomenout, že s ohledem na velikost výzkumného souboru a jeho konstrukci formou dostupného výběru nelze získané poznatky zobecňovat na celou populaci.

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 121 respondentů. Pakliže bychom jej měli stručně charakterizovat, použili bychom výrazu „*genderová a vzdělanostní disproportionality*“. Ženy byly zastoupeny 81 respondentkami, muži 40 respondenty. Pokud jde o vzdělanostní složení výzkumného souboru, více jak tři čtvrtiny (83,5 %) tvořili absolventi vysokých (48,8 %) a vyšších odborných (34,7 %) škol. Zastoupení respondentů s výučním listem či základním vzděláním bylo naopak naprosto minimální (3,3 %, resp. 2,5 %).

Právě jistá genderová nevyváženost bývá v odborné literatuře v souvislosti s participací matek versus otců konstatována poměrně často; z nejnovějších zdrojů můžeme uvést například závěry výzkumu zlínské agentury Trexima (ZKOLA, 2024a, online), v němž tři čtvrtiny žáků uvedly, že jim s výběrem povolání pomáhá matka, o otcí však v téže souvislosti hovořila již pouze polovina dotázaných. V otázce míry participace rodičů v závislosti na jejich nejvyšším dosaženém vzdělání, hovoří tuzemská i zahraniční literatura opět o jisté disproportionality, konkrétně o větší míře angažovanosti rodičů s vyšším vzděláním. V českém prostředí tento fenomén detailně popisuje například Katrňák (2004), kdy jej zasazuje do kontextu statusové versus materiální strategie.

Zjistit genderové a vzdělanostní složení respondentů, kteří sice reagovali na elektronickou verzi našeho dotazníku (tj. navštívili webový odkaz), avšak nakonec jej nevyplnili (viz kapitola 5.8, s. 63) pochopitelně nelze. Obdobně nelze odhadnout ani to, kolik potenciálních respondentů bylo skutečně osloveno skrze odkazy na dotazník sdílené prostřednictvím sociálních sítí, z nějakého důvodu se však rozhodli dotazníkového šetření neúčastnit. Při osobní administraci (kdy byla návratnost dotazníku ze strany žen 51 a mužů 32 dotazníků) jsme však pozorovali zajímavý jev, který bychom mohli označit jako „*(ne)zaujatost*

tématem volby povolání“. Oslovení muži (ve srovnání s ženami) výrazně častěji odmítali být jen převzetí dotazníku s konstatováním, že touto záležitostí se v jejich rodině zabývá či zabývala partnerka (tj. matka dítěte), případně, že ačkoli se volbou povolání svého dítěte aktivně zabývali, věnovat této oblasti další (být jen chvilkovou) pozornost v zájmu jejího případného dalšího rozvoje, je pro ně naprosto bezpředmětné. Nadto muži odmítali i možnost, že by dotazník převzali a předali k případnému vyplnění své partnerce. Ženy byly naopak obecně mnohem vstřícnější, některé z nich se rozhovořily o různých úskalích, která při volbě povolání svého dítěte zaznamenaly, o průběhu přijímacího řízení, spokojenosti dítěte se zvolenou školou apod. Oslovené respondenty jsme také informovali, že pokud se volbě povolání věnovali oba rodiče dítěte, může každý z nich vyplnit svůj vlastní dotazník. Mimochodem výzkum tohoto zaměření (tj. porovnání přístupu matky a otce k volbě povolání dítěte a při ní využitých strategií v rámci jedné rodiny) by dle našeho mínění mohl být velmi zajímavý. Zde jsme se však opět velmi často setkávali s konstatováním, že volba povolání je v rámci rodiny záležitostí, kterou dítě *doprovází* spíše žena.

V přípravné fázi diplomové práce jsme s ohledem na náš zájem o zkoumanou problematiku hovořili také s řadou lidí, kteří se jí věnují nebo se s ní alespoň setkávají v rámci své profese (např. pracovníci Informačního a poradenského střediska Úřadu práce ČR, výchovní poradci, učitelé, ředitelé škol apod.). Postřehli jsme, že i oni nezávisle na sobě a jaksi *automaticky* hovořili častěji než o otcích dětí o jejich matkách, s tím, že dle jejich zkušeností jsou to v převážné většině ony, kdo například navštěvují informační třídní schůzky k volbě povolání, obrazejí se na třídní učitele/výchovné poradce s prosbou o individuální konzultaci, sjednávají dítěti schůzku v IPS ÚP ČR a následně ho na ni doprovázejí apod. Zajímavé bylo také konstatování, že případy, kdy by se o volbu povolání dítěte zajímal naopak převážně otec byly naprosto ojedinělé. Toliko k našim postřehům stran participace rodičů na volbě povolání dítěte v závislosti na genderu, které jsme zaznamenali řekněme *neformálně a mimoděk*, které však dle našeho mínění vhodně dokreslují celkový obraz zkoumaného jevu.

Ke konkrétním a výzkumem podloženým závěrům jsme dospěli analýzou dat získaných dotazníkovým šetřením, z nichž vyplynulo, že aktivně na povolání svého dítěte participovalo 89 % (n_i 108) respondentů. Ověřením formulované hypotézy H_2 jsme dále zjistili, že *mezi mírou aktivní participace mužů a žen na volbě povolání jejich dítěte skutečně existuje statisticky významný rozdíl* ($\chi^2 = 12,664 > \chi^2_{0,05}(1) = 3,841$), *kdy častější je participace žen*. Ve svém souhrnu se tedy i v našem výzkumu velmi malého rozsahu potvrdila realita proaktivnějšího přístupu žen k volbě povolání jejich dítěte, s níž jsme se opakovaně setkali

v odborné literatuře (Hlad'o in Csirke, Šnepfenbergová, 2020, s. 26, již zmíněná ZKOLA, 2024a, online a další). Zkoumání případných rozdílů v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání nebylo bohužel s ohledem na počet respondentů možné.

Pojďme se nyní podívat, v čem konkrétně aktivní participace respondentů spočívá. Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že vůbec nejčastěji se jedná o vyhledávání informací o školách (82,4 % respondentů) a povoláních (52,7 %) a konzultace s odborníky (32,4 %), přičemž je patrné, že respondenti uvedené aktivity kombinují, což je jistě přínosné. Velmi pozitivně vnímáme také zjištění, že 83,5 % respondentů si se svým dítětem o volbě povolání povídá, ať už cíleně a opakovaně, nebo spíše náhodně a bez toho, aniž by dospěli k nějakým konkrétním závěrům. Jsou to právě rozhovory, které skýtají prostor odkrýt oblasti, na které je vhodné se zaměřit (např. nedostatečná úroveň sebepoznání, nevyhraněnost zájmů apod.) a podniknout kroky, které zvýší pravděpodobnost, že prvotní volba povolání bude správná. Respektující komunikací a aktivním nasloucháním lze vedle toho posílit vzájemnou důvěru mezi rodičem a dítětem. Csirke, Šnepfenbergová (2020, s. 28) spatřují největší přínos rozhovorů rodičů a dítěte mimo jiné v možnosti motivovat dítě k přemýšlení o vlastní budoucnosti, ujasnění si vlastních zájmů, hodnot a schopností a celkově proaktivnějšímu přístupu k volbě svého budoucího povolání. V tomto kontextu zmiňují také vytvoření rodokmenu vzdělání a práce rodiny, který může být jako nástroj otevírající „*nečekané vhledy do uvědomění si vlastních schopností, hodnot a postojů, které se našimi kořeny táhnou přes zkušenosti předchozích generací*“ (Csirke, Šnepfenbergová, 2020, s. 28) při výběru budoucí profese pro dospívající mimořádně přínosný. Impulsem k jeho vytvoření může být právě inspirativní rozhovor.

Pozitivně vnímáme také skutečnost, že celých 42 % respondentů se volbou povolání svého potomka začíná cíleně zabývat již v osmém ročníku povinné školní docházky. Právě dostatečné množství času, které je volbě povolání vymezeno, označuje Mezera (2002, s. 119) za klíčovou podmínku úspěchu. Druhým nejčastěji uváděným časovým horizontem (37,2 %) je však bohužel až ročník devátý. Vezmeme-li v potaz skutečnost, že přihlášky na střední školy, učiliště a gymnázia se podávají na samém počátku druhého pololetí devátého ročníku, jeví se tento časový horizont spíše jako nevyhovující, a to hned z několika důvodů. Jak známo, v rámci přijímacího řízení je například zohledňován prospěch dítěte z osmé třídy, dále může dítě získat bonusové body za jazykový certifikát, účast na matematických a jiných olympiádách, apod. Těmto záležitostem je však přirozeně nutné věnovat pozornost s dostatečným časovým předstihem. Totéž platí, chceme-li s dítětem využít některou ze služeb

kariérového poradenství, kdy není výjimkou, že objednáací lhůty se pohybují v řádu týdnů až měsíců. Osobně se nám tak jako optimální jeví sedmý ročník povinné školní docházky, který však v dotazníkovém šetření uvedlo pouze 13,2 % respondentů. Zastoupeni však byli i respondenti (7,4 %), kteří uvedli, že se zabývají pouze samotným podáním přihlášky. Je otázkou, zda a kdo je dětem těchto rodičů při volbě povolání oporou, či zda jsou tito dospívající natolik zralí, aby ji dokázali úspěšně zvládnout sami.

Katz. et al. (online, 2018) ve své studii uvádí, že volba povolání dítěte je pro rodiče vysoce náročná a stresující. Právě náročnost, ať už časová, finanční či emocionální, může být jedním z faktorů, které potenciálně negativně ovlivňují míru aktivní participace rodičů na procesu rozhodování o budoucím povolání jejich dítěte. V rámci našeho výzkumu jsme se tedy zaměřili i na tuto oblast, konkrétně na participanty vnímanou časovou náročnost, kdy čas je obecně veličinou, na jejíž nedostatek si stěžujeme snad nejčastěji. Zjistili jsme, že pro naprostou většinu (64,8 %) respondentů je aktivní participace na volbě povolání jejich dítěte zcela či spíše časově nenáročná. Skutečně velmi náročnou se naopak jeví pouze 6,5 % dotázaných.

Zajímavý závěr přinesla také analýza subjektivně vnímané připravenosti respondentů k aktivní participaci na volbě povolání jejich dítěte. Respondentů jsme se konkrétně dotazovali, zda a do jaké míry se cítí být připraveni poskytovat svému dítěti informace, rady a doporučení. Přibližně polovina (50,4 %) z nich uvedla naprostou připravenost, kdy mají k dispozici veškeré potřebné informace, případně si tyto dokáží bez problémů zjistit. Zcela nepřipraveným se necítil být nikdo z dotazovaných. Zbylá polovina respondentů pak konstatovala, že by v různé míře uvítala radu či pomoc odborníka na danou problematiku. Zde považujeme za naprosto zásadní zajistit, aby měli rodiče dospívajících adekvátní přehled o zdrojích informací a možnostech kariérového poradenství (což, jak ukážeme v této kapitole dále není zdaleka samozřejmostí), které mohou v případě potřeby využít, ať už sami, nebo se svými dětmi.

Při analýze dat týkajících se připravenosti respondentů jsme se nemohli nepozastavit nad dvěma fakty, které odborníci považují ve zkoumané oblasti za vůbec nejzávažnější. Jsou jimi vysoká nespokojenost dospívajících se zvoleným oborem studia, potažmo nízká profesní stabilita absolventů. Jak uvádí například Dobeš (ZKOLA, 2024c, online), tři roky po absolvování zůstává ve svém oboru jen přibližně 35 % absolventů středních odborných škol a 36 % absolventů středních odborných učilišť. Coby jednu z možných příčin vnímá nepřehlednost stávající oborové soustavy středních škol. Ta v současné chvíli čítá přibližně

300 oborů, přičemž po připravované aktualizaci by se měl jejich počet snížit na rozmezí 40 až 120. S ohledem na řečené se nám tak jeví poměrně diskutabilním, zda a případně do jaké míry je v silách jednotlivce z řad laické veřejnosti (tedy i rodičů dospívajících) zorientovat se v takovém množství oborů, potažmo z nich vybrat maximálně (s ohledem na stávající přípustný počet přihlášek) tři, které by byly pro dítě těmi nejvhodnějšími. Pokud jde o nespokojenost se zvoleným oborem, tato představuje opět dlouhodobý problém. V publikaci z roku 2021 na ni poukazuje například Langmeier, Krejčířová (s. 160). Také z šetření agentury Trexima (2024, online), jehož se zúčastnilo více než sto tisíc českých studentů vyplynulo, že stejnou školu a obor by si zpětně zvolilo pouze 47 % z nich, 40 % by si zvolilo zcela jiný obor a pouze 13 % by pak sice zůstalo u stejného oboru, k jeho studiu by si však zvolilo jinou školu, což jsou značně alarmující výsledky. Nadto se také ukázalo, že volba nespokojených studentů byla největší měrou ovlivněna právě rodiči (ZKOLA, 2024a). Zůstává tedy otázkou, jaká je skutečná a objektivní připravenost rodičů, respektive do jaké míry je pomoc rodičů ve svém konečném důsledku skutečně přínosem.

Zde by nám mohla leccos napovědět analýza informačních zdrojů, které rodiče v souvislosti s volbou povolání svého dítěte využívají. Jak jsme zjistili, 98 z celkového počtu 108 aktivně participujících respondentů využilo v souvislosti s volbou povolání více než jeden informační zdroj (v průměru se jednalo o pět zdrojů). Pokud jde o jejich přínosnost, musíme konstatovat, že nejčastěji využívané informační zdroje byly ne vždy těmi obecně nejpřínosnějšími. Ukázalo se, že nejvíce respondentů (n_i 98) hledá potřebné informace na webových stránkách či v propagačních materiálech středních škol a učilišť, o které má jejich dítě zájem. Nicméně průměrné hodnocení jejich přínosnosti je 4,418 bodu (maximum 5 bodů). Naopak dny otevřených dveří středních škol a učilišť využilo pouze 83 respondentů (tj. o 15 respondentů méně), avšak průměrné hodnocení tohoto informačního zdroje je vyšší, a sice 4,590 bodu. Obdobně je tomu s exkurzemi na pracoviště, kde má dítě možnost blíže poznat povolání, o které má zájem; této možnosti využila sice ve srovnání se dny otevřených dveří jen takřka polovina (n_i 42) respondentů, průměrné hodnocení přínosnosti exkurzí je však se 4,071 bodu třetí nejvyšší. Poměrně překvapivé bylo umístění informací poskytovaných základními školami, které děti respondentů navštěvují či navštěvovaly. Tohoto zdroje vcelku pochopitelně využily bezmála tři čtvrtiny (n_i 80) respondentů, jeho průměrné hodnocení je nicméně se 3,475 bodu třetí nejnižší. Toto zjištění považujeme za zvláště znepokojivé, neboť poradenství poskytované školami je dostupné skutečně všem žákům a jejich zákonným zástupcům bez rozdílu a tudíž bychom očekávali, že jako takové bude s to uspokojit

jejich potřeby vůbec nejlépe. Zde se však obratem nabízí otázka, co konkrétně respondenti od zdroje očekávají, resp. podle jakých parametrů hodnotí jeho přínosnost. Překvapením pro nás do jisté míry bylo také využití jiných internetových zdrojů (např. www.atlaskolstvi.cz, Národní soustava povolání aj.), které udávalo pouze 39 respondentů, a to i přesto, že 57 z nich v jiné položce dotazníku uvedlo, že jejich aktivní participace na volbě povolání spočívá mimo jiné ve vyhledávání informací o trhu práce, resp. povoláních, o která se jejich děti zajímají. Nabízí se tedy opět otázka, jakých zdrojů v rámci těchto činností respondenti reálně využili, a v kontextu informací o nespokojenosti studentů se zvoleným oborem, resp. nízkou profesní stabilitou absolventů pak do jaké míry byly tyto skutečně relevantní a přínosné. Relativně početná část respondentů uváděla jako zdroj informací vlastní zkušenosti (n_i 64, průměrné hodnocení přínosnosti 3,938 bodu) a informace poskytnuté rodinou a přáteli (n_i 56, průměrné hodnocení přínosnosti 3,607 bodu). Můžeme se opět domýšlet, zda a do jaké míry může mít na výsledné nespokojenosti dospívajících podíl právě tento přístup. Odborníci (např. Pýchová a kol., 2020) se totiž shodují na tom, že neustálý technologický rozvoj, geopolitické a další změny způsobily, že pro dnešní trh práce platí diametrálně odlišná pravidla, než tomu bylo například před deseti či dvaceti lety. Čáp (in Ehlová, 2016, s. 19) pak zdůrazňuje, že stále složitější uspořádání společnosti, legislativní změny, rostoucí nároky na osobní a profesní dráhu člověka si stále naléhavěji žádají odborné kariérové poradenství.

Na míru jeho využití a přínosnosti jsme se v našem dotazníkovém šetření proto taktéž zaměřili. Zjistili jsme, že nějaké formy kariérového poradenství využilo pouze 61 % respondentů. Nejčastěji (n_i 51) se přitom jednalo o služby výchovného poradce základní školy dítěte. Obdobně jako v případě informací poskytovaných výchovnými poradci je však i průměrné hodnocení služeb výchovného poradce poměrně nízké, a to 3,667 bodu (z maximálních 5 bodů), což je z pomyslné první příčky co do četnosti využití posouvá na příčku předposlední co do míry přínosnosti. Nabízí se opět otázka, proč tomu tak je. Možným vysvětlením je tvrzení Knotové a kol. (2016, s. 161), která uvádí, že kariérové poradenství je dynamicky se rozvíjícím souborem aktivit a služeb, kdy reálné podmínky na českých školách bohužel nedovolují, aby výchovní poradci poskytovali poradenské služby v oblasti kariérového poradenství v žádoucí a očekávané kvalitě a rozsahu. Výchovní poradci, s nimiž jsme měli možnost hovořit, za vůbec největší problém považují množství činností, které spadá do jejich pracovní náplně a které jim neumožňují účastnit se v potřebném rozsahu dalšího vzdělávání. Jedna z výchovných poradkyň nám například uvedla,

že skvělých výsledků lze v oblasti volby povolání dosáhnout koučinkem, absolvovat však příslušný výcvik označila za „*naprostou utopii*“, ať už s ohledem na časovou nebo finanční náročnost studia. Koučink, o němž Svobodová (2015, s. 13) uvádí, že koresponduje se současným trendem pojetí kariérového poradenství, byl mimochodem jednou ze služeb, na jejíž využití jsme se respondentů taktéž tázali. Zjistili jsme však, že bylo v rámci našeho výzkumného vzorku naprosto minimální (n_i 15) a ani jeho průměrné hodnocení nebylo bohužel nikterak vysoké (3,733 bodu). Zajímavým postřehem je rovněž konstatování jedné respondentky, pro kterou bylo využití koučinku při rozhodování o budoucím povolání novinkou. Nejvyšší průměrné hodnocení (4,056 bodu) získal mezi našimi respondenty soukromý kariérový poradce, jehož služeb však využilo pouze 18 respondentů. Druhou nejlépe hodnocenou službou byla Informační a poradenská střediska Úřadu práce ČR, kterých využilo celkem 41 respondentů a jejich přínosnost ohodnotili v průměru 3,805 bodu.

Zjistili jsme také, že v 66 případech využili respondenti v rámci volby povolání jejich dítěte informačních zdrojů v kombinaci se službami kariérového poradenství. Ověřením formulované hypotézy H_3 jsme posléze dospěli k závěru, že *v míře využití informačních zdrojů v kombinaci se službami kariérového poradenství existuje mezi muži a ženami statisticky významný rozdíl* ($\chi^2_{0,05}(1) = 3,841 < \chi^2 = 3,878$), kdy ženy využívají obou typů zdrojů mírně častěji než muži. Toto zjištění si lze teoreticky vykládat vyšší aktivní participací žen na volbě povolání jejich dětí (hypotéza H_2 našeho výzkumu).

Respondentů, kteří služeb kariérového poradenství nevyužili jsme se tázali na důvody. Nejvíce (n_i 30) z nich odpovědělo, že si vše, co v souvislosti s volbou povolání svého dítěte potřebují, dokáží zajistit sami a dané služby tak nepovažují za potřebné. Třináct respondentů pak tento krok nepovažuje za důležitý z jiného, blíže nespécifikovaného důvodu. Deset respondentů (v různých formulacích) uvedlo, že o existenci těchto služeb nevěděli, respektive postrádají konkrétní představu o tom, co jim tyto služby, resp. jejich poskytovatelé mohou nabídnout. Zde si však dovolíme spekulovat, že počet respondentů, kterým schází reálná představa o možnostech kariérového poradenství byla v rámci našeho výzkumného souboru ve skutečnosti mnohem vyšší. Z čeho tato naše domněnka pramení uvedeme v souvislosti s další zkoumanou položkou, kterou je míra autonomie dítěte při volbě povolání.

V odborné literatuře (např. Thorová, 2015, s. 416) je velmi často poukazováno na jistý paradox, kdy k volbě povolání, o němž Vágnerová, Lisá (2022, s. 370, 395) hovoří jako o nejvýznamnějším milníku determinujícím budoucí sociální postavení člověka, dochází

právě v dospívání, tedy v období nezralosti a komplexní bio-psycho-sociální proměny člověka. Odborníci se shodují, že s ohledem na řečené je žádoucí podpora a pomoc ze strany rodičů, potažmo odborníků, zároveň však zdůrazňují (např. Mertin, 2020, s. 226), že klíčovým by v rozhodovacím procesu měl být vždy názor dítěte, nikoli rodičů. O nutnosti rozhodovací autonomie coby nezbytného předpokladu úspěšného rozvoje vlastní identity pak hovoří také psychologové (např. Vágnerová, Lisá, 2022, s. 452). Zajímalo nás tedy, jaká je adekvátní míra autonomie dítěte při volbě jeho povolání dle mínění „našich“ respondentů.

Z analýzy dat vyplynulo, že o výlučnosti rozhodnutí dítěte je přesvědčeno pouze 18 % z nich. Celých 76 % dotázaných je názoru, že volba povolání by měla být společným rozhodnutím dítěte a rodičů, přičemž rozhodující by měl být názor či přání dítěte. Zbylých 6 % respondentů se pak domnívá, že o povolání dítěte by měli rozhodovat výhradně nebo především rodiče.

Ověřením formulované hypotézy H_1 jsme dále také dospěli k závěru, že *v míře autonomie ponechávané dětem při volbě povolání neexistuje mezi muži a ženami statisticky významný rozdíl* ($\chi^2_{0,05}(1) = 3,841 > \chi^2 = 1,936$).

Respondentů, kteří byli názoru, že by volba povolání neměla být pouze a výhradně rozhodnutím dítěte jsme se dále dotazovali na důvody, které je k tomuto názoru vedou, kdy mohli uvést i více důvodů. Naprostou většinu respondentů (n_i 58) vede k rozhodnutí participovat na volbě povolání jejich dítěte obava z důsledků jeho zkreslených představ o určitém povolání. Úskalím číslo dvě je pak nedostatek životních zkušeností dítěte (n_i 37) a jeho nezralost (n_i rovněž 37), která byla v dotazníku blíže specifikována například jako nestálost názorů a zájmů, nejasné představy o vlastní budoucnosti či zkreslené představy dítěte o vlastních schopnostech. A právě zde se dostáváme zpět k naší domněnce, o níž hovoříme výše (str. 93). Třináct z uvedených 37 respondentů je z těch, kteří nevyužili služeb kariérového poradenství s tvrzením, že si vše potřebné zajistí sami, případně tyto služby nepovažují za důležité z nějakého jiného důvodu. Pravdou přitom je, že s naznačenými obávanými tématy lze efektivně pracovat právě v rámci kariérového poradenství. V tomto duchu hovoří například Vendel (2008, s. 147-149), když uvádí, že dlouhodobé kariérové poradenství umožňuje jedinci dosáhnout adekvátní míry sebepoznání, získání komplexních informací o světě práce, potažmo schopnosti samostatného a zodpovědného rozhodování. Obdobně vnímáme i skutečnost, kdy 58 respondentů sice uvádí obavy ze zkreslených představ dítěte o určitém povolání, exkurzí na pracoviště však využilo pouze 41 respondentů. Přitom právě tento způsob je tím vůbec nejoptimálnějším, jak může dospívající svou vysněnou profesi

poznat v reálných podmínkách, se všemi jejími plusy i mínusy. Bylo by tedy jistě zajímavé zjistit a následně porovnat, co si pod pojmem kariérové poradenství představují respondenti (rodiče) a jaká je realita, resp. jeho skutečné možnosti.

V rámci naší práce se opakovaně vracíme k problematice nespokojenosti studentů se zvoleným oborem, která představuje jeden z nejpálčivějších problémů v dané oblasti. Bylo by bezesporu úžasné, kdyby se každý člověk mohl věnovat profesi svých snů; takové, která koresponduje s jeho zálibami, kterou vnímá jako smysluplnou a která mu zároveň přináší finanční nezávislost. Jak ovšem popisujeme v teoretické části práce, volba povolání je ovlivňována celou řadou faktorů a nelze se tak rozhodovat pouze podle svých osobních zájmů. Značnou moc, jak uvádí Mai (2018, s. 235), má například takzvané „latentní předurčení“, čímž má na mysli ekonomická, sociální a genderová hlediska, přičemž za faktory vůbec nejvýznamnější považuje situaci na trhu práce, včetně změn, k nimž v jeho rámci dochází s rozvojem technologií a v jejichž důsledku bude docházet ke vzniku celé řady nových povolání, o která je nutno se aktivně zajímat. Volba povolání je tak odborníky považována za stále složitější právě s ohledem na nepřeborné množství možností, které jsou dnešním mladým lidem k dispozici na straně jedné a faktorů, které ovlivňují trh práce na straně druhé, kdy všechny tyto proměnné je při rozhodování nutno pečlivě zvážit a zohlednit.

Proto další oblastí, na kterou jsme se v rámci našeho výzkumu zaměřili bylo, jaké aspekty budoucího povolání svých dětí rodiče zvažují a jakou míru významnosti jim přisuzují. Ukázalo se, že jako nejvýznamnější aspekt vnímají respondenti možnost budoucího uplatnění dítěte na trhu práce (průměrné hodnocení 4,397 bodu z 5), zájem dítěte o dané povolání (4,355 bodu) a osobnostní vlastnosti dítěte (4,074 bodu). Tato zjištění jsou nesporně svým způsobem pozitivní, neboť správná volba povolání, jak zdůrazňuje například Langmeier, Krejčířová (2021, s. 159), by měla spočívat v co nejoptimálnějším sladění zájmů jedince i společnosti. V rámci našeho výzkumného souboru zde však přesto vnímáme jistý kritický bod. Při komparaci výsledků získaných dat jsme si povšimli, že respondenti považují za klíčové aspekty (a lze tedy předpokládat, že se podle těchto i rozhodují) budoucí uplatnění na trhu práce, zájem dítěte o povolání a jeho osobnostní vlastnosti. Zároveň uvádějí obavy z nezralosti dítěte, včetně nestálosti jeho zájmů, zkreslených představ dítěte o povolání atd. Očekávali bychom tedy, že za dané situace budou například ve větší míře využívat služeb kariérového poradenství, exkurze na pracoviště a další „nástroje“, díky nimž by u dítěte došlo k lepšímu sebepoznání, ujasnění si svých zájmů, plánů do budoucnosti, k získání realistické představy o vysněném povolání apod. To se ovšem neděje a nabízí se tak logicky

otázka, do jaké míry jsou rodiče schopni realisticky a (řekněme) erudovaně posoudit výše uvedené aspekty a posléze svému dítěti doporučit takový obor, resp. povolání, který je pro něj skutečně vhodný a s nímž bude následně samo spokojeno. Jinými slovy uvedená zjištění dle našeho názoru naznačují možnost, že rozhodnutí rodičů je ve svém konečném důsledku stejně „*neinformované*“, jako rozhodnutí samotných dospívajících. Zajímalo by nás, jakých výsledků by bylo dosaženo v případném výzkumu, kde by došlo ke komparaci doporučení (stran vhodného povolání) rodičů a odborníků z oblasti kariérového poradenství.

Vraťme se ale zpět k našim výsledkům. Košťálová, Cudlínová (2015, s. 38), které podobně jako Mai, Langmeier, Krejčířová a další taktéž zdůrazňují důležitost rovnováhy mezi osobním a pracovním životem, na tento aspekt nahlízejí z poněkud jiného úhlu pohledu a doporučují zvážit, do jaké míry bude zvolená profese slučitelná se soukromým životem jedince. Může se totiž stát, že v důsledku dlouhodobé nerovnováhy začne docházet ke konfliktu rolí, potažmo z něj pramenícímu stresu, frustraci apod. Mezirolový konflikt, jak konstatuje Svianteková (in Gillernová, Kebza, Rymeš a kol., 2011, s. 208) se pak negativně promítá do každodenního života člověka, přičemž důsledky této interference se mohou odrazit na jeho fyzickém i psychickém zdraví. Vzhledem k řečenému nás proto poněkud znepokojilo zjištění, že sladění pracovního a soukromého života hodnotili respondenti jako aspekt významný vůbec nejméně ze všech (průměrné hodnocení 2,992 bodu z 5). Naopak finančnímu ohodnocení profese a její prestiži přikládali důležitost mnohem vyšší (průměrné hodnocení 4,066 bodu, resp. 3,421 bodu z maximálních 5 bodů).

Poslední zkoumanou položkou našeho dotazníkového šetření byly faktory ovlivňující rodiče při volbě další vzdělávací dráhy (tj. střední školy) jejich dětí. Jako klíčový se pro rodiče v tomto směru ukázal být jednoznačně zájem dítěte o konkrétní studijní obor (průměrné hodnocení 4,479 bodu). Tento faktor označilo za vůbec nejdůležitější (tj. hodnocení 5) 66 % respondentů. Pomyslné druhé a třetí místo získala úroveň studijní přípravy (průměrné hodnocení 4,281 bodu) a dobré jméno školy (průměrné hodnocení 4,215 bodu). Tyto faktory byly v rámci dotazníku podrobněji vyspecifikovány jako nabídka odborných praxí, stáží, výuka cizích jazyků atd. (úroveň studijní přípravy) a uplatnění absolventů na trhu práce, úspěšnost u maturitní zkoušky atd. (dobré jméno školy). Vrátime-li se opět k výsledkům šetření spokojenosti studentů se zvoleným oborem studia (2024a, online) vidíme, že 13 % studentů by si zvolilo stejný obor, ovšem na jiné škole. Jejich nespokojenost přitom pramení především právě z úrovně odborné/studijní přípravy. Dalším znepokojivým faktem pak

zůstává, že naprostá většina nespokojených studentů jsou ti, jejichž volbu ovlivnili právě rodiče.

Je tedy opět otázkou, jaké zdroje informací při rozhodování rodiče využívají a do jaké míry jsou tyto skutečně přínosné. Adekvátnosti stávající nabídky informačních zdrojů a služeb, které jsou rodičům v oblasti volby povolání k dispozici jsme se věnovali v rámci poslední položky dotazníku. Dospěli jsme ke zjištění, že stávající nabídku považuje za vyhovující jen přibližně čtvrtina dotazovaných ($n_i = 34$). Deset respondentů, byť stávající nabídku za dostatečnou nepovažují však přesto nejsou schopni specifikovat, jaký další druh informací či služeb by pro ně byl vyhovující. Padesát ze zbylých 77 respondentů uvedlo, že by jim rozhodování o budoucím povolání nejvíce usnadnily webové stránky s opravdu komplexními informacemi týkajícími se problematiky volby povolání. Zde je zajímavé, že o tištěnou podobu (např. brožuru) takto komplexních informací projevilo zájem jen 23 respondentů. Dvacet šest respondentů by uvítalo možnost individuálních konzultací rodičů s odborníky. Další v pořadí se umístily přednášky pro rodiče zaměřené na problematiku volby povolání a on-line poradna, kde by na dotazy rodičů související s volbou povolání jejich dítěte odpovídal odborník. Workshopy pro rodiče a děti zaměřené na témata související s volbou povolání zaujaly pouze 15 respondentů. Jeden z respondentů pak uvedl, že by uvítal konzultace s odborníky týkající se očekávaného vývoje v oblasti technologií, kdy tento faktor může do značné míry ovlivnit budoucí vývoj na trhu práce. Do jisté míry lze říci, že značnou část z těchto požadavků je schopno uspokojit kariérové poradenství a opět se tak nabízí otázka, proč jej respondenti nevyužili ve vyšší míře.

8 ZÁVĚR

V předkládané diplomové práci jsme se zabývali tématem prvotní volby povolání, o níž odborníci konstatují, že je volbou jednak nejvýznamnější, kdy již podstatnou měrou směřuje profesní orientaci jedince konkrétním směrem, jednak také nejsložitější, neboť je-li pro současnou společnost něco charakteristické, pak je to nepřeborné množství možností, které se člověku nabízejí. Zorientovat se v nich, odhadnout budoucí vývoj na trhu práce, ujasnit si své schopnosti, zájmy a životní plány a následně si zvolit profesi, která podstatnou měrou ovlivní budoucí sociální postavení a kvalitu života jako takovou je pro dospívající úkolem, který je vývojové etapě, v níž se nacházejí, neúměrný. V odborné literatuře se setkáváme s konstatováním, že adekvátní míry sebepoznání a kariérové zralosti dosahuje na konci povinné školní docházky (tj. v době prvotní volby povolání) asi jen 40 % dospívajících.

Potřebnou oporu a pomoc v tomto rozhodovacím procesu tak (přirozeně) hledají především u svých rodičů. Tento trend, jak ukazují nejnovější výzkumy, má navíc vzestupnou tendenci. Dalo by se očekávat, že rodiče budou (i s ohledem na své životní zkušenosti) schopni poradit svým dětem správně. Realita je ovšem taková, že zhruba polovina dospívajících je se zvoleným oborem nespokojena, což se posléze negativně odráží i na jejich profesní stabilitě, kdy tři roky po dokončení studia zůstává v oboru, který vystudovala jen přibližně třetina absolventů středních škol a učilišť. Jak se nad to ukazuje, nejvíce nespokojených studentů a absolventů je z řad těch, kterým s volbou poradili právě rodiče.

Odborníci právem považují tyto skutečnosti za značně znepokojivé a se stále větším důrazem hovoří o tom, že nezralost dospívajících, nepřehlednost vzdělávací soustavy, stále složitější uspořádání společnosti, legislativní změny a další si žádají odborné kariérové poradenství, které se pomalu ale jistě stává nutností.

S ohledem na všechny výše uvedené skutečnosti jsme se proto rozhodli pro realizaci výzkumu, v jehož rámci bychom zmapovali orientaci rodičů dospívajících v oblasti problematiky volby povolání.

Zjištění, k nimž jsme dospěli v rámci empirické části naší práce byly do jisté míry velmi pozitivní. Prokázaly vysokou angažovanost respondentů (zejména pak matek) na volbě povolání dítěte, stejně jako respektující přístup, z něhož lze usuzovat vědomí si skutečnosti, že volba povolání by měla být především rozhodnutím dítěte, čemuž odpovídala míra autonomie, kterou respondenti (bez ohledu na genderovou příslušnost) svým dětem při volbě

povolání ponechávali. Stejně tak bylo ze zjištěných dat patrné, že rodiče se orientují a mají adekvátní představu o tom, jaké aspekty je v rámci volby povolání, resp. další vzdělávací dráhy dítěte vhodné a žádoucí zvážit. V neposlední řadě je třeba kladně hodnotit i množství informačních zdrojů, které rodiče v rámci rozhodovacího procesu využili.

Na straně druhé se nám bohužel potvrdila skutečnost, že samotné kariérové poradenství zůstává doposud poněkud stranou pozornosti či zájmu rodičů a spornou se potažmo jeví i odpověď na otázku, do jaké míry jsou o jeho reálných možnostech rodiče skutečně informováni. Z čeho tak usuzujeme?

Předně jsme zjistili, že míra využití služeb kariérového poradenství, o němž Vendel (2008) hovoří doslova jako o morální povinnosti rodičů, byla v rámci našeho výzkumného souboru ve srovnání s využitím informačních zdrojů citelně nižší (61 % respondentů versus 100 % respondentů). Nejčastější odpovědí na otázku, proč rodiče těchto služeb nevyužili přitom bylo konstatování, že tento krok nepovažují za důležitý. Paradoxem ovšem je, že mnozí z nich zároveň vyslovili názor, že volbu povolání neponechávají výlučně na rozhodnutí dítěte (mimo jiné či právě) z obav z jeho nezralosti, která byla v dotazníku specifikována jako nevyhraněnost zájmů a názorů, zkreslenost představ o vlastních schopnostech, z nedostatečné informovanosti dítěte o situaci na trhu práce či zkreslených představ o zvažovaném povolání. Logicky vyvstává otázka, proč tyto rodiče nevyužili služeb kariérového poradenství, v jejichž rámci lze na všech uvedených oblastech systematicky a pod vedením odborníků pracovat a zamezit tak, nebo přinejmenším eliminovat jejich případné negativní dopady.

Další skupinou pak byli respondenti, kteří o existenci těchto služeb buďto nevěděli, nebo postrádali konkrétní představu, s jakými tématy jim mohou pomoci.

Na základě těchto skutečností se tak přikláníme k názoru, s nímž jsem se opakovaně setkali v rámci odborné literatury a dalších dokumentů, a sice že je zapotřebí zvýšit informovanost rodičů o možnostech kariérového poradenství a motivovat je k jeho využívání. Jak totiž na základě poznatků z více než třicetileté poradenské a psychologické praxe konstatuje Sharf (2016), žádný jiný druh poradenství nemá tak nedožité důsledky, jako právě poradenství kariérové, neboť zatímco frustrace z nevhodně zvolené profese nemůže být adekvátně kompenzována žádnou jinou činností či oblastí, sama o sobě může všechny oblasti negativně poznamenat.

S kariérovým poradenstvím pak souvisí i další z negativně vnímaných závěrů našeho šetření, kterým je nízké průměrné hodnocení (3,667 bodu z maximálních 5 bodů) míry přínosnosti poradenských služeb poskytovaných výchovnými poradci, které byly nad to druhem kariérového poradenství, kterého využilo vůbec nejvíce respondentů. Nízké hodnocení navíc získala i míra přínosnosti informací poskytovaných v oblasti volby povolání základními školami (průměrné hodnocení 3,475 bodu). Skutečnost je o to znepokojivější, vezmeme-li v úvahu skutečnost, že právě kariérové poradenství poskytované (základními) školami je pro dospívající a jejich rodiče i s ohledem na jeho legislativní ukotvení tím vůbec nejdostupnějším.

Co je příčinou takto nízké spokojenosti je samozřejmě otázkou, o jejíž zodpovězení jistě stojí za to usilovat, faktem však zůstává, že uvedená zjištění bohužel opět korespondují s konstatováním odborníků o nutnosti rozvoje kompetencí pedagogických pracovníků (tj. i výchovných poradců) základních a středních škol v oblasti kariérového poradenství.

Nezbývá, než doufat, že obě výše zmiňované oblasti doznají v dohledné době změn k lepšímu, které v ideálním případě přispějí k vyšší studijní spokojenosti, potažmo profesní stabilitě studentů a absolventů středních škol. Jak totiž konstatuje Vendel (2008), zdroje zítřka jsou ve školních třídách dneška.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Vydání druhé. XXI. století. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-2002-7405.
2. BROŽEK, Josef Maria a HOSKOVEC, Jiří. Počátky poradenství pro volbu povolání v Československu. *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 1991, roč. 35, č. 1, s. 82-86. ISSN 0009-062X.
3. BUCHER, Anton A. *Psychologie štěstí*. Praha: Portál, 2021. ISBN: 978-80-262-1737-4.
4. ČAKRT, Michal. *Typologie osobnosti*. Praha: Management Press, 2005. ISBN 80-7261-112-7.
5. ČÁP, Jan; MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-273-7.
6. DUCKWORTHOVÁ, Angela. *Houževnatost. Síla vytrvalosti a vášně*. Praha: Jan Melvil Publishing, 2017. ISBN: 978-80-7555-021-7.
7. EHLOVÁ, Marcela. *Výchovné poradenství na středních školách v kontextu současnosti*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2016. ISBN: 978-80-7395-991-3.
8. FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu. Jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000. ISBN: 80-7178-367-6.
9. FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN: 978-80-262-0741-2.
10. GILLERNOVÁ, Ilona; KEBZA, Vladimír; RYMEŠ, Milan a kolektiv. *Psychologické aspekty změn v české společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. ISBN: 978-80-247-2798-1.
11. HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-686-5.
12. HLAĐO, Petr. *Profesní orientace adolescentů. Poznatky z teorií a výzkumů*. Brno: Konvoj, 2012. ISBN: 978-80-7302-164-1.
13. HLAĐO, Petr. *Svět práce a volba povolání. Studijní text pro učitele*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. Bez ISBN.
14. HLAĐO, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu pro učitele středních škol*. Brno: Institut celoživotního vzdělávání, Mendelova univerzita Brno, 2011. ISBN:978-80-7375-544-7.
15. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016. ISBN: 978-80-247-5326-3.

16. CHRÁSKA, Miroslav; KOČVAROVÁ, Ilona. *Kvantitativní design v pedagogických výzkumech začínajících akademických pracovníků*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2014. ISBN: 978-80-7454-420-0.
17. CHRÁSKA, Miroslav; KOČVAROVÁ, Ilona. *Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2015. ISBN: 978-80-7454-553-5.
18. KATRŇÁK, Tomáš. *Odsouzení k manuální práci. Vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN: 80-86429-29-6.
19. KIMPLOVÁ, Tereza; JOCHMANNOVÁ, Leona a SVOBODA, Jan. *Psychologie rodiny*. Psyché. Praha: Grada, 2023. ISBN 978-80-271-3064-1.
20. KNOTOVÁ, Dana a kolektiv. *Školní poradenství*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016. ISBN: 978-80-247-4502-2.
21. KOŠTÁLOVÁ, Helena; CUDLÍNOVÁ, Markéta. *Praktický průvodce kariérového poradce pro 21. století*. Praha: Evropská kontaktní skupina, 2015. ISBN: 978-80-87993-01-9.
22. KOUKOLÍK, František. *Mozek a jeho duše. Čtvrté, rozšířené a přepracované vydání*. Praha: Galén, 2014. ISBN: 978-80-7492-069-1.
23. KRÁLÍČKOVÁ, Tereza. Problémy po pandemii. *Psychologie Dnes*. 2023, roč. 29, č. 3, s. 30-31. ISSN: 1212-9607.
24. LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2021. ISBN: 978-80-247-0284-0.
25. MAI, Jochen. *Jak jsem šel pro mléko a vrátil se s kolem. Co se skrývá za našimi rozhodnutími*. Praha: Portál, 2018. ISBN: 978-80-262-1379-6.
26. MERTIN, Václav; KREJČOVÁ, Lenka a kol. *Výchovné poradenství. 3., aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2020. ISBN: 978-80-7958-174-5.
27. MEZERA, Antonín. *Pro jaké povolání se hodím? Jak poznat sám sebe a správně se rozhodnout*. Praha: Computer Press, 2002. ISBN: 80-7226-651-9.
28. MEZERA, Antonín. *Výchovné a kariérové poradenství. Dotazník studijně profesní orientace*. Praha: Raabe s.r.o., 2018. ISBN: 978-80-7496-395-7.
29. NAVAROVÁ, Sylvie; LANCOVÁ, Markéta. *Výchovné a kariérové poradenství. Diagnostika v kariérovém poradenství*. Praha: Raabe s.r.o., 2019. ISBN: 978-80-7496-405-3.
30. NOLEN-HOEKSEMA et al. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-8026-200-833.

31. NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej; ŠŤOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, Magdaléna (eds.). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2019. ISBN: 978-80-7571-025-3.
32. PRŮCHA, Jan; VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník. 2., aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN: 978-80-247-4748-4.
33. PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Nové, rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
34. ROGGE, Jan-Uwe. *Puberta: opora, volnost, mantinely. Rádce pro rodiče a učitele*. Brno: Edika, 2018. ISBN 9788026612803.
35. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem. Vývojová psychologie. 4., doplněné vydání*. Praha: Portál, 2021. ISBN: 978-80-262-1783-1.
36. SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ*. Praha: Albatros, 2018. ISBN: 978-80-00-05034-8.
37. STRÁDAL, Jiří; NOUZOVÁ, Zdeňka. *Příprava žáků pro profesní orientaci : metodická příručka pro učitele základních škol*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-20-6.
38. SVOBODOVÁ, Dagmar. *Profesní poradenství. Vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2015. ISBN: 978-80-247-5092-7.
39. THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2015. ISBN: 978-80-262-0714-6.
40. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání. Druhé, rozšířené a přepracované vydání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN: 978-80-246-2153-1.
41. TRHLÍKOVÁ, Jana; VOJTĚCH, Jiří; ÚLOVCOVÁ, Helena. *Rozhodování žáků při volbě vzdělávací cesty a úspěšnost vstupu na trh práce*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. Bez ISBN.
42. VENDEL, Štefan. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN: 978-80-247-1731-9.
43. VETEŠKA, Jaroslav. *Přehled andragogiky. Úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. Praha: Portál, 2016. ISBN: 978-80-262-1026-9.
44. VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.
45. VOSMIK, Miroslav. *Výchovné a kariérové poradenství. Kurz skupinového kariérového poradenství*. Praha: Raabe s.r.o., 2021. ISBN: 978-80-7496-476-3.

46. WAPNICK, Emilie. *Kniha pro multipotenciály: buďte vším, čím chcete*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-802-6214-410.
47. ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ – ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada Publishing a.s., 2011. ISBN 978-80-2477-107-6.

Cizojazyčná literatura

48. BERK, Laura E.; MEYERS, Adena B. *Infants, Children and Adolescents. Eighth edition. Always learning*. Boston: Pearson, 2016. ISBN: 978-0-13-393673-5.
49. NARDI, M. Peter. *Doing Survey Research. A Guide to Quantitative Methods. Fourth Edition*. New York: Routledge, 2018. ISBN: 978-1-138-04338-1.
50. PRYOR, Robert a BRIGHT, Jim. *The chaos theory of careers: a new perspective on working in the twenty-first century*. New York: Routledge, 2011. ISBN 9780415806343. OECD: *Career Guidance: A Handbook for Policy Makers*. Paříž: OECD Publications, 2004. ISBN: 92-64-01519-1.
51. SHARF, S. Richard. *Applying Career Development Theory to Counseling. Sixth Edition*. New York: Brooks/Cole Publishing Co., 2016. ISBN: 13- 978-0357-6707-05.

Elektronické zdroje

52. BRANT, Jiří; HORSKÁ, Viola. *Vzdělávací oblast Člověk a svět práce v rámci RVP ZV*. ©2004 [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/46/VZDELAVACI-OBLAST-CLOVEK-A-SVET-PRACE-V-RAMCI-RVP-ZV.html>
53. CSIRKE, Andrea; ŠNEPFENBERGOVÁ, Petra. *Jak spolu s dítětem zvládnout volbu povolání? Průvodce rodiče*. Rakovník: MAS Rakovnicko, 2020. Bez ISBN. [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://skolasanov.cz/files/dokumenty/dokumenty-pro-rodice/rakovnicko-o-p-s-pruvodce-rodice-kniha.pdf>
54. ČESKO. Zákon č. 435 ze dne 23. července 2004 o zaměstnanosti. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004a, částka 143, s. 8270-8332. [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435>
55. ČESKO. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004b, částka 190, s. 10262-10324. [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561#cast1>
56. ČESKO. Vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s.

- 419-502. [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2005/72?zalozka=text>
57. ČSÚ. *Ohlédnutí za školním rokem 2022/2023*. ©2023 [online] [cit. 2023-10-24]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/220387224/tk_prezentace_vzdela-vani.pdf/ed8d2386-b238-4bc5-ae4d-c1454e06394c?version=1.1
58. DOBEŠ, Martin. *Uplatnitelnost absolventů a aktuálnost oborů*. ©2024 [online] [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://pruvodcekarierou.zkola.cz/uplatnitelnost-absolventu-a-aktualnost-oboru/>
59. E-KARIERA PLUS. *Úvod do kariérového poradenství*. ©2023 [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: file:///C:/Users/FJark/Downloads/V-7.4.08_Uvod_do_karieroveho_poradenstvi,_karierova_draha_a_karierove_poradenstvi.pdf
60. EVROPSKÁ KOMISE. *Strategie pro rovnost žen a mužů na období 2020-2025*. ©2020 [online] [cit. 2024-02-04]. Dostupné z: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_cs#strategie-pro-rovnost-%C5%BEen-a-mu%C5%BE%C5%AF-na-obdob%C3%AD-20202025
61. JCMM. *Kariérová poradkyně, kariérový poradce*. ©2020 [online] [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://vzdelavanimsem.cz/files/files/brozura-karierovy-poradce.pdf>
62. LICHTENBERKOVÁ, Kateřina; CHALUŠ, Petr; DOSTÁL, Jiří. *Člověk a svět práce. Podkladová studie k revizím RVP*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2019. ©2019 [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A1_studie/clovek_a_svet_prace.pdf
63. MACH, Jiří. *Školám chybí kariéroví poradci*. ©2023 [online] [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/clanek/veda-skoly-skolam-chybi-karierovi-poradci-40455373?fbclid=IwAR0-0gkDwdbo4t8lQDfZU21X5Ioy5cFSxpdTZFn2pKbChBGE-sVhNVQ76Lq4#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.szhnpnative.box&dop_vert_ab=&dop_vert_id=&source=hp&seq_no=6&utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=z-boxiku&utm_campaign=nativeSbrowser
64. MEZERA, Antonín. *Hollandova teorie profesního vývoje. Příručka*. ©2005 [online] [cit. 2024-02-04]. Dostupné z: https://www.zsbystrice.cz/images/dokumenty/holland_typology.pdf
65. NÁRODNÍ SOUSTAVA POVOLÁNÍ. *Kariérový poradce*. ©2024 [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.nsp.cz/jednotka-prace/karierovy-poradce>

66. TRIXIMA. *Jak si žáci vybírají svou profesní budoucnost podrobně analyzuje průzkum*. ©2024 [online] [cit. 2024-04-11]. Dostupné z: <https://www.trexima.cz/jak-si-zaci-vybiraji-svou-profesni-budoucnost-podrobne-analyzuje-pruzkum/>
67. TRIXIMA. *Nesprávně zvolené středoškolské studium je špatným řešením pro všechny*. ©2023 [online] [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://www.trexima.cz/nespravne-zvolene-stredoskolske-studium-je-spatnym-resenim-pro-vsechny/>
68. TRIXIMA. *Třetina žáků českých středních škol by si vybrala ke studiu jiný obor, mezi studenty učilišť je to více než polovina*. ©2021 [online] [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://www.trexima.cz/tretina-zaku-ceskych-strednich-skol-by-si-vybrala-ke-studiu-jiny-obor-mezi-studenty-ucilist-je-to-vice-nez-polovina/>
69. ÚŘAD PRÁCE ČR. *Poradenské činnosti, IPS*. ©2024 [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/poradenstvi-zlin>
70. ZKOLA. *Zlínský kraj má na školách nové kvalifikované kariérové poradce a poradkyně*. ©2023 [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/zlinsky-kraj-ma-na-skolach-nove-kvalifikovane-karierove-poradce-a-poradkyne/>
71. ZKOLA. *Volba střední školy a oboru. Ne vždy se vyplatí spoléhat pouze na doporučení rodiny*. ©2024a [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://pruvodcekarierou.zkola.cz/volba-stredni-skoly-a-oboru-ne-vzdy-se-vyplati-spolehat-pouze-na-doporuceni-rodiny/>
72. ZKOLA. *Veřejné připomínkování záměrů Zlínského kraje pro oblast kariérového poradenství*. ©2024b [online] [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://pruvodcekarierou.zkola.cz/verejne-pripominkovani-zameru-zlinskeho-kraje-pro-oblast-karieroveho-poradenstvi/>
73. ZLÍNSKÝ KRAJ. *Vize rozvoje kariérového poradenství ve Zlínském kraji 2023-2028*. ©2023b [online] [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://pruvodcekarierou.zkola.cz/wp-content/uploads/2023/11/Vize-KP.pdf>

Cizojazyčné elektronické zdroje

74. KATZ, Idit; COHEN, Rinat; GREEN-COHEN, Moran; MORSIANO-DAVIDPUR, Suzi. *Parental support for adolescents' autonomy while making a first career decision*. ©2018 [online] [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1041608018300797>
75. EUROPEAN UNION. *#EndGenderStereotypes. Career choices*. ©2023 [online] [cit. 2024-02-04]. Dostupné z: https://end-gender-stereotypes.campaign.europa.eu/index_en

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AI	umělá inteligence
aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
cm	centimetr
č.	číslo
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DC	dílčí cíl
doc.	docent
et al.	a kolektiv
H	hypotéza
HZS	Hasičský záchranný sbor
in	v
IPS	Informační a poradenské středisko
ISCED	Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání
IT	informační technologie
IZ	informační zdroj
kg	kilogram
kol.	kolektiv
KP	kariérové poradenství
mmj.	mimo jiné
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například

obr.	obrázek
odst.	odstavec
OSCD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
písm.	písmeno
resp.	respektive
s.	strana
Sb.	Sbírky
SŠ	střední škola
SOŠ	střední odborná škola
SOU	střední odborné učiliště
tj.	to jest
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaná/é/ě/ý
ÚP ČR	Úřad práce České republiky
VO	výzkumná otázka
ZŠ	základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Kampaně #EndGenderStereotypes	39
---	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Rozhodovací model ACIP.....	31
Tabulka 2 Významné instituce zabývající se problematikou volby povolání.....	53
Tabulka 3 Vzdělanostní složení výzkumného souboru	67
Tabulka 4 Aspekty budoucího povolání a míra jejich významnosti	68
Tabulka 5 Faktory ovlivňující výběr další vzdělávací dráhy a míra jejich významnosti	69
Tabulka 6 Pozorované četnosti H_1	73
Tabulka 7 Časový horizont rozhodování o volbě budoucího povolání	74
Tabulka 8 Komunikace rodičů s dětmi na téma volby povolání	75
Tabulka 9 Časová náročnost aktivní participace na volbě povolání	77
Tabulka 10 Subjektivně vnímaná připravenost respondentů	77
Tabulka 11 Pozorované četnosti H_2	78
Tabulka 12 Využití informačních zdrojů a míra jejich přínosnosti	79
Tabulka 13 Využití služeb kariérového poradenství a míra jejich přínosnosti	81
Tabulka 14 Pozorované četnosti H_3	84

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Genderové složení výzkumného souboru	66
Graf 2 Složení výzkumného souboru dle místa bydliště	67
Graf 3 Aspekty budoucího povolání a míra jejich významnosti	68
Graf 4 Faktory ovlivňující výběr další vzdělávací dráhy a míra jejich významnosti	70
Graf 5 Názor rodičů na adekvátní míru autonomie dítěte při volbě povolání	71
Graf 6 Faktory ovlivňující názor respondentů na adekvátní míru autonomie dítěte	72
Graf 7 Způsoby aktivní participace respondentů na volbě povolání dítěte	76
Graf 8 Využití informačních zdrojů a míra jejich přínosnosti	80
Graf 9 Využití služeb kariérového poradenství a míra jejich přínosnosti	82
Graf 10 Důvody nevyužití služeb kariérového poradenství	83
Graf 11 Zájem respondentů o další zdroje informací v oblasti volby povolání	85

SEZNAM SCHÉMÁT

Schéma 1 Fáze dospívání.....	16
Schéma 2 Oblasti vývoje člověka	18
Schéma 3 Proces kariérové volby dle Supera.....	28
Schéma 4 Sedmifázový model průběhu volby další vzdělávací dráhy žáků	29
Schéma 5 Systém podpory žáků v rámci prvotní volby povolání	46

SEZNAM PŘÍLOH

- PŘÍLOHA P I Kvalifikační standard „Kariérový poradce/kariérová poradkyně“
- PŘÍLOHA P II Vize rozvoje kariérového poradenství ve Zlínském kraji 2023-2028
SWOT analýza
- PŘÍLOHA P III Informační leták IPS ÚP ČR
- PŘÍLOHA P IV Dotazník „Orientace rodičů v oblasti problematiky volby povolání
jejich dítěte“

PŘÍLOHA P I: KVALIFIKAČNÍ STANDARD „KARIÉROVÝ PORADCE/KARIÉROVÁ PORADKYNĚ“

nsk...
národní soustava kvalifikací

Kvalifikační standard

Kariérový poradce / kariérová poradkyně (kód: 75-004-R)

Autorizující orgán: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Skupina oborů: Pedagogika, učitelství a sociální péče (kód: 75)
Týká se povolání: Kariérový poradce
Kvalifikační úroveň NSK - EQF: 6

Odborná způsobilost

Název	Úroveň
Orientace v platné legislativě v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti	6
Vyhledávání, systematizace a vyhodnocování kariérových informací	6
Uplatňování metod, technik a postupů základní kariérové diagnostiky	7
Vedení poradenského procesu a individuální a skupinové poradenství	7
Používání speciálních komunikačních metod pro kompenzaci příslušného ohrožení, rizika nebo znevýhodnění	6
Vzdělávací aktivity zaměřené na rozvoj dovedností řízení kariéry	6
Nastavení poradenských služeb a spolupráce aktérů v oblasti kariérového poradenství	6
Profesní rozvoj kariérového poradce	6

Kariérový poradce / kariérová poradkyně, 02.03.2024 16:15:02

Strana 1 z 2

Zdroj: Národní soustava povolání (©2024, online)

PŘÍLOHA P II: VIZE ROZVOJE KARIÉROVÉHO PORADENSTVÍ VE ZLÍNSKÉM KRAJI 2023-2028 – SWOT ANALÝZA

3. SWOT analýza kariérového poradenství v kraji

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<p>Fungování a služby Centra kariérového poradenství Zlínského kraje</p> <p>Spolupráce s některými dalšími úspěšnými institucemi a projekty v jiných regionech</p> <p>Vzdělávání a informační podpora kariérových poradců</p> <p>Částečné síťování kariérových poradců z různých institucí</p> <p>Tradice v pořádání úspěšných osvětových a informačních akcí – např. Veletrh vzdělávání</p> <p>Datová platforma Zlínského kraje – přehledně zpracovaná data</p> <p>Dlouhodobě a pravidelně realizovaná šetření profesní orientace žáků základních a středních škol</p> <p>Karty TOP profesí Zlínského kraje – nástroj využívaný různými institucemi</p> <p>Portál Zkola.cz</p> <p>Vysoká rozpracovanost řešení v oblasti genderové stereotypizace</p>	<p>Nesystémově řešená kumulovaná funkce kariérového poradce</p> <p>Nedostatečné a nesystémové síťování zaměstnavatelů, škol a odborníků v oblasti trhu práce, vzdělávání a kariérového poradenství</p> <p>Nedostatek informací o aktuálních a budoucích požadavcích trhu práce na makro i regionální úrovni.</p> <p>Nízká úroveň informovanosti významných aktérů kariérového poradenství (např. rodina)</p> <p>Nedostatečné a nesystémové síťování různých typů škol v regionu (MŠ, ZŠ, SŠ, VŠ)</p> <p>Nedostatek kvalitních diagnostických a online nástrojů</p> <p>Nedostatečně komplexní přístup ke KP z pohledu celoživotní perspektivy</p> <p>Absence moderních efektivních online nástrojů určených pro oblast kariérového poradenství</p> <p>Nedostatečná vzdělanost kariérových poradců na školách v oblasti typologie osobnosti a jejich vlivu na výběr povolání v kontextu konceptu houževnatosti</p>
PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
<p>Ukotvení KP v zákoně</p> <p>Sdílení kariérových poradců více školami</p> <p>Zvýšení povědomí ohledně významu KP skrze marketingové akce směrem k rodičům, poskytovatelům i institucím</p> <p>Výběr validních a reliabilních testů osobnosti</p> <p>Investice do kvalitních online nástrojů, které by usnadnily a automatizovaly některé rutinní aspekty poradenství</p> <p>Integrace nástrojů založených na umělé inteligenci do standardních procesů poradenství</p> <p>Plošné proškolení kariérových poradců, s důrazem na moderní technologie jako AI, online</p>	<p>Nesystémová podpora ze strany státu</p> <p>Nedostatečné vzdělávání a rozvoj kariérových poradců</p> <p>Neověřené a zavádějící informace o pracovním uplatnění a realitě trhu práce</p> <p>Nízká prestiž řemeslných povolání</p> <p>Dynamické proměny trhu práce</p> <p>Rychlý rozvoj technologií</p> <p>Nedostatečná adaptace na změny</p> <p>Finanční náročnost realizace některých opatření</p> <p>Nedostatek finančních zdrojů</p>

<p>diagnostické nástroje a techniky poradenství, ale i na time management</p> <p>Minimalizovat byrokratickou a administrativní zátěž pro kariérové poradce</p> <p>Zvýšení nabídky dalšího vzdělávání a školení pro pedagogy, kteří vykazují zájem o specializaci v oblasti kariérového poradenství</p> <p>Integrace práce s mikrocertifikáty</p> <p>Zintenzivnit spolupráci a koordinaci mezi krajskými autoritami a úřady práce v oblasti poskytování KP pro širší spektrum demografických skupin</p> <p>Začlenit potřeby specifických skupin, jako jsou migranti a cizinci, do strategie KP, s přihlédnutím k budoucím sociálním a demografickým trendům</p> <p>Přizpůsobit služby KP tak, aby reflektovaly dopady technologických trendů, zejména v kontextu 4. průmyslové revoluce, a anticipovaly měnící se potřeby trhu práce</p> <p>Vytvořit specifické programy a školení pro KP, které cílí na jednotlivé skupiny, např. migranti či osoby se zdravotním postižením</p> <p>Mapování globálních trendů ovlivňujících trh práce</p> <p>Zkvalitnění informací o regionálním trhu práce a budoucí poptávce po profesích</p> <p>Udržitelné kariérové poradenství</p> <p>Podpora nestereotypní profesní volby</p> <p>Definování, financování a vzdělávání pozice kariérového poradce</p> <p>Kariérové poradenství orientované na dlouhodobé plánování profesní dráhy</p> <p>Spolupráce kariérových poradců na školách s dalšími odborníky na kariérové poradenství, problematiku vzdělávání a trhu práce</p> <p>Využití moderních technologií a nástrojů pro testování profesních předpokladů</p> <p>Využití moderně koncipovaných poradenských nástrojů</p> <p>Kvalitní a dostatečná datová opora</p>	<p>Odliv zkušených pracovníků z KP díky zvýšení mezd v komerčním sektoru</p>
---	--

<p>Modernizace některých studijních oborů tak, aby reflektovaly nejnovější technologické trendy a připravovaly studenty pro budoucí trh práce</p> <p>Spolupráce rodičů, třídních učitelů, kariérových poradců a dalších aktérů.</p> <p>Prohloubení spolupráce s dalšími aktéry KP (úřady práce, KPPP, komerční poskytovatelé)</p> <p>Sdílení zkušeností a dobré praxe s institucemi a projekty v jiných regionech a zahraničí</p> <p>Efektivní využívání fondů EU a ostatních externích zdrojů financí</p>	
--	--

PŘÍLOHA P III: INFORMAČNÍ LETÁK IPS ÚP ČR

EVROPSKÁ UNIE
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Úřad práce ČR

VEZMĚTE KARIÉRU DO SVÝCH RUKOU!

Najděte si svoje Informační a poradenské středisko Úřadu práce ČR (IPS)

PŘEMÝSLÍTE O TOM, ČÍM BUDETE?

UVAŽUJETE O ZMĚNĚ PROFESE?

Poskytuje **BEZPLATNÉ PORADENSKÉ SLUŽBY** s cílem pomoci v samostatném rozhodování v otázkách vzdělávání, profesní přípravy, volby povolání a rozvoje kariéry v jakékoliv fázi života

S využitím profesní diagnostiky Vám pomůže **OBJEVIT VÁŠ POTENCIÁL** – schopnosti, zájmy, dovednosti i vzdělávací potřeby

NEVÍTE, JAKOU ŠKOLU SI VYBRAT?

S ČÍM VÁM MŮŽE IPS POMOCI?

CHCETE ROZVÍJET SVOJI KARIÉRU?

INFORMUJE o vzdělávacích možnostech a situaci na trhu práce

PODPORUJE Vás v samostatném rozhodování o vlastní kariéře a realizaci Vašeho rozhodnutí

TRÁPÍ VÁS, JAKÉ SI VYBRAT POVOLÁNÍ?

CHCETE ODHALIT SVŮJ POTENCIÁL?

Podpora informačních a poradenských středisek ÚP ČR (PIPS), reg.č.: CZ.03.1.54/0.0/0.0/15_011/0004218

www.uradprace.cz

Zdroj: Úřad práce ČR (©2024, online)

PŘÍLOHA P IV: DOTAZNÍK „ORIENTACE RODIČŮ V OBLASTI PROBLEMATIKY VOLBY POVOLÁNÍ JEJICH DÍTĚTE“

Orientace rodičů v oblasti problematiky volby povolání jejich dítěte

Vážení rodiče,

jmenuji se Jarmila Frýdlová, jsem studentkou studijního programu *Sociální pedagogika* na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a dovoluji si Vás oslovit s prosbou o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci nazvané *Volba povolání jako klíčové téma období dospívání*.

Cílem praktické části této práce je zmapovat orientaci rodičů dospívajících ze Zlínského kraje v oblasti problematiky volby povolání. Zajímá mne, podle jakého „klíče“ postupují rodiče při výběru střední školy a budoucího povolání svých dětí, jak jej jako celek hodnotí, jaké zdroje informací využívají a v neposlední řadě pak zda a jaké další zdroje informací a podpory by v této oblasti případně uvítali.

Dotazník je určen rodičům žáků 9. tříd základních škol a rodičům studentů středních odborných škol, učilišť a gymnázií. Je zcela anonymní a informace získané jeho prostřednictvím budou využity výhradně pro účely diplomové práce. Jeho vyplnění trvá přibližně 20 minut. Pokyny k vyplnění jsou uvedeny u každé otázky.

Za Váš čas a ochotu tímto velmi děkuji.

1 Jste

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu z možností.*

- Žena
 Muž

2 Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu z možností.*

- Základní Střední odborné s
výučním listem Střední odborné s maturitou nebo
gymnázium Vyšší
odborné Vysokoškolské

3 Žijete v okrese

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu z možností.*

- Zlín Vsetín Kroměříž Uherské Hradiště

4 Jak důležité jsou pro Vás při výběru budoucího povolání Vašeho dítěte níže uvedené položky?

Nápověda k otázce: *U každé z položek vyznačte míru důležitosti na číselné stupnici, kdy 1 = nejméně důležité a 5 = nejvíce důležité.*

	1	2	3	4	5
Zájem dítěte o dané povolání	☐	☐	☐	☐	☐
Osobnostní vlastnosti dítěte (temperament, intelekt, schopnosti atd.)	☐	☐	☐	☐	☐

Orientace rodičů v oblasti problematiky volby povolání jejich dítěte

Možnosti budoucího uplatnění na trhu práce	☐	☐	☐	☐	☐
Finanční ohodnocení daného povolání	☐	☐	☐	☐	☐
Prestiž povolání a s ním související společenské postavení	☐	☐	☐	☐	☐
Možnost skloubení pracovního a rodinného (soukromého) života	☐	☐	☐	☐	☐

5 Pokud zvažujete ještě další položky, napište prosím jaké a číslicí na stupnici 1 až 5 (1 = nejméně důležité a 5 = nejvíce důležité) uveďte míru jejich důležitosti.

6 Jak důležité jsou pro Vás při výběru střední školy/učiliště Vašeho dítěte níže uvedené položky?

Nápověda k otázce: U každé položky vyznačte míru důležitosti na číselné stupnici, kdy 1 = nejméně důležité a 5 = nejvíce důležité.

	1	2	3	4	5
Zájem dítěte o konkrétní studijní/učební obor	☐	☐	☐	☐	☐
Školní prospěch a schopnosti dítěte	☐	☐	☐	☐	☐
Poměr přihlášených a přijatých (tj. šance na přijetí na danou školu)	☐	☐	☐	☐	☐
Dobré jméno školy (tj. uplatnění absolventů na trhu práce, úspěšnost u maturitní zkoušky atd.)	☐	☐	☐	☐	☐
Úroveň studijní přípravy (tj. nabídka odborných praxí, stáží, výuka cizích jazyků atd.)	☐	☐	☐	☐	☐
Vybavení školy (tj. laboratoře, dílny, počítačové učebny atd.)	☐	☐	☐	☐	☐
Finanční náročnost studia	☐	☐	☐	☐	☐
Vzdálenost školy od místa bydliště	☐	☐	☐	☐	☐

7 Pokud zvažujete ještě další položky, napište prosím jaké a číslicí na stupnici 1 až 5 (1 = nejméně důležité a 5 = nejvíce důležité) uveďte míru jejich důležitosti.

8 Dle Vašeho názoru by volba povolání dítěte měla být rozhodnutím:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu z možností.*

- Pouze a výhradně dítěte Pouze a výhradně rodičů Dítěte i rodičů, přičemž rozhodující by měl být názor/přání dítěte Dítěte i rodičů, přičemž rozhodující by měl být názor/přání rodičů
- Nedokážu posoudit
- Jiné (prosím upřesněte)

9 Pokud se domníváte, že by volba povolání NEMĚLA být pouze a výhradně rozhodnutím dítěte, co Vás k tomuto názoru vede?

Nápověda k otázce: *Můžete vybrat více možností.*

- Nezralost dítěte (nejasné představy o budoucnosti, nestálost názorů a zájmů, zkreslené představy o vlastních schopnostech atd.) Nedostatek životních zkušeností dítěte Nedostatečná informovanost dítěte o situaci na trhu práce Zkreslené představy dítěte o konkrétním povolání
- Jiné (prosím upřesněte)

10 V jakém časovém rozmezí před samotným podáním přihlášky na střední školu jste se začal(a) cíleně zabývat volbou povolání Vašeho dítěte?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu z možností.*

- Zabývám se pouze samotným podáním přihlášky na střední školu V sedmém ročníku povinné školní docházky mého dítěte V osmém ročníku povinné školní docházky mého dítěte V devátém ročníku povinné školní docházky mého dítěte
- Jiný (prosím upřesněte)

11 Povídáte si se svým dítětem o volbě jeho budoucího povolání?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu z možností.*

☐ Ano, cíleně a opakovaně.	☐ Ano, ale spíše neplánovaně a bez toho, že bychom dospěli k nějakému konkrétnímu závěru	☐ Chtěl(a) bych, ale mé dítě takové rozhovory odmítá	☐ Chtěl(a) bych, ale vlastně nevím, jak a o čem konkrétně mluvit
☐ Ne, volbu povolání řeší s mým dítětem partner/partnerka	☐ Ne, volbu povolání řeší mé dítě ve škole (s učiteli, výchovným poradcem atd.)	☐ Ne, nepovažuji to za důležité	

12 Podnikáte Vy osobně v souvislosti s volbou povolání Vašeho dítěte některé z níže uvedených kroků?

Nápověda k otázce: *Můžete vybrat více možností.*

☐ Vyhledávání informací o povoláních (např. kvalifikační požadavky, poptávka po dané profesi na trhu práce, finanční ohodnocení atd.)	☐ Vyhledávání informací o nabídce středních škol	☐ Konzultace s odborníkem (výchovný poradce, psycholog atd.)	☐ Ne (pokračujte otázkou číslo 14)
☐ Jiné (prosím upřesněte)	____		

13 Je pro Vás tato činnost časově náročná?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu z možností.*

☐ Ano, velmi	☐ Ano, ale nijak výrazně	☐ Spíše ne	☐ Ne, naprosto bez problémů ji dokážu zařadit do svého běžného programu

14 Cítíte se být připraven(a) poskytnout svému dítěti informace, rady a doporučení týkající se volby jeho budoucího povolání?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu z možností.*

☐ Rozhodně ano. Mám k dispozici veškeré informace, které potřebuji, popřípadě si tyto dokážu bez větších problémů samostatně vyhledat.	☐ Spíše ano. V některých oblastech bych však uvítal(a) radu/pomoc odborníka.	☐ Spíše ne. Oblasti, ve kterých bych uvítal(a) radu/pomoc odborníka převažují nad těmi, se kterými si dokážu poradit sám/sama.	☐ Rozhodně ne. Nevím, na co vše se mám zaměřit, kde mám získat potřebné informace atd.

15 Pokud jste v souvislosti s volbou povolání Vašeho dítěte využil(a) jako zdroj informací některou z níže uvedených položek, do jaké míry pro Vás byla přínosná?

Nápověda k otázce: *Označte pouze ty položky které jste skutečně využil(a). Míru jejich přínosnosti poté vyznačte na číselné stupnici, kdy 1 = nejméně přínosná a 5 = nejvíce přínosná.*

1 2 3 4 5

Orientace rodičů v oblasti problematiky volby povolání jejich dítěte

Informace poskytované základní školou, kterou mé dítě navštěvuje	☐	☐	☐	☐	☐
Webové stránky a/nebo propagační materiály středních škol	☐	☐	☐	☐	☐
Jiné internetové zdroje (www.atlasskolstvi.cz, Národní soustava povolání atd.)	☐	☐	☐	☐	☐
Dny otevřených dveří škol	☐	☐	☐	☐	☐
Burzy práce	☐	☐	☐	☐	☐
Exkurze na pracoviště, kde by mohlo dítě blíže poznat povolání, o které má zájem	☐	☐	☐	☐	☐
Odborná literatura (knihy, časopisy, výzkumné zprávy atd.)	☐	☐	☐	☐	☐
Rodina, přátelé a/nebo jiní lidé z mého okolí	☐	☐	☐	☐	☐
Mé vlastní zkušenosti	☐	☐	☐	☐	☐

16 Pokud jste využil(a) ještě jiné zdroje informací, napište prosím jaké a číslicí na stupnici 1 až 5 (1 = nejméně přínosné a 5 = nejvíce přínosné) uveďte, do jaké míry pro Vás byly přínosné.

17 Pokud jste v souvislosti s volbou povolání Vašeho dítěte využil(a) služeb některé z níže uvedených organizací nebo jednotlivců zabývajících se kariérovým (profesním) poradenstvím, do jaké míry pro Vás byly přínosné?

Nápověda k otázce: Označte pouze ty položky které jste skutečně využil(a). Míru jejich přínosnosti poté vyznačte na číselné stupnici, kdy 1 = nejméně přínosná a 5 = nejvíce přínosná.

	1	2	3	4	5
Výchovný poradce nebo školní psycholog na základní škole, kterou mé dítě navštěvuje	☐	☐	☐	☐	☐
Pedagogicko-psychologická poradna	☐	☐	☐	☐	☐
Informační poradenské středisko Úřadu práce ČR	☐	☐	☐	☐	☐

Orientace rodičů v oblasti problematiky volby povolání jejich dítěte

Soukromý kariérový poradce

Kouč

18 Pokud jste využil(a) ještě jiné služby, napište prosím jaké a číslicí na stupnici 1 až 5 (1 = nejméně přínosné a 5 = nejvíce přínosné) uveďte, do jaké míry pro Vás byly přínosné.

19 Pokud jste žádnou z uvedených služeb nevyužil(a), proč tomu tak bylo?

Nápověda k otázce: *Můžete vybrat více možností.*

☐ Volbu povolání řeší s mým dítětem partner/partnerka	☐ Volbu povolání si řeší mé dítě samo	☐ Vše potřebné si dokážu zajistit sám/sama	☐ Nevěděl(a) jsem, že tyto možnosti existují
☐ Nevěděl(a) jsem, s jakým konkrétním požadavkem se na uvedené instituce mohu obrátit	☐ Nepovažuji tento krok za důležitý	☐ Služba, o kterou bych měl(a) zájem není v místě mého bydliště k dispozici	☐ Z finančních důvodů
☐ Z časových důvodů			
☐ Jiné (prosím upřesněte)	____		

20 Jaké další zdroje informací nebo aktivity by Vám usnadnily rozhodování o budoucím povolání Vašeho dítěte? Vyberte, prosím, tu možnost nebo možnosti, které by pro Vás osobně byly největším přínosem.

Nápověda k otázce: *Můžete vybrat více možností.*

☐ Dosavadní nabídka je pro mne vyhovující	☐ Tištěný materiál (např. brožura) s komplexními informacemi, které se týkají volby povolání dítěte	☐ Webové stránky s komplexními informacemi, které se týkají volby povolání dítěte	☐ Individuální konzultace s odborníky pro rodiče zaměřené na problematiku volby povolání
☐ Přednášky pro rodiče zaměřené na problematiku volby povolání	☐ On-line poradna, kde by na dotazy rodičů související s volbou povolání dítěte odpovídal odborník	☐ Workshopy (dílny, společné činnosti) pro rodiče a děti zaměřené na témata související s volbou povolání dítěte	☐ Nevím
☐ Jiné (prosím upřesněte)	____		

Orientace rodičů v oblasti problematiky volby povolání jejich dítěte

Ještě jednou děkuji za Váš čas.

Máte-li jakékoli dotazy či podněty týkající se dotazníkového šetření nebo tématu diplomové práce, napište mi na e-mailovou adresu j_stanikova_frydlova@utb.cz